

ARGIA

1982 - Abendua 26 - Urtarrillak 2 - XLVgarren urtea 957-58 zenbakia 110 pezta

1983 ALE BEREZ

editoriala:

APALKI, BAINA ARRAZOIN
DUENAREN SINISMEN OSOZ

GURUTZE -
GRAMAK

Euskal herriko
Bertsolari
Txapelketa
Nagusia
1982

JUAN
JOXE
IRAZUSTA-REN
BIDE
LUZEA

- BALERE BAKAIKOA
- TXILLARDEGI

EUSKAL
IDAZLEEN
GALDEZKA

• Peillen • J.M. IRIGOYE
• PABLO SASTRE • ANDE
ITURRIOTZ • JON CORTAZA

**138
BULEGO**

**500.000
BEZERO**

**75.000
MILIOI**

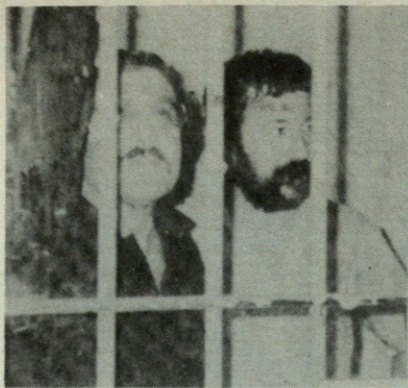
**AURREZKIA, BAKARRIK
21urtetan**

Eskerrikasko!

**CAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKIA**

Euskadiko Kutxa

6.or. Gabonak ditugu gainean, geure mutilak gartzelan. ARGIA berezi honetan kontutan ukan nahi izan ditugu, beraien lagun, senide eta gartzelakide batzurekin. «Joxe Mollarrik» egindako erreportaia baten bidez.

20.or. Negua, gauak ia jan du eguna, hau da garairik egokiena sutondoan jarri eta gure aitonen kontuak aditu ditzagun. «Agiñak» hitzegin zuen J.J. Irazustarekin, guk hemen haien berri izan-dezagun.

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.
Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Erredakzioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uria, Xalbardin, Jon, Xabier Etxaniz, Joseba Alvarez.

Idazleak: Enrike Amonarriz, Mikel Antza, K. Argiñano, «Astema», Joxe Azurmendi, B. Bakai-koa, «Beltza». R. Castellano, Carlos Donoso, Mikel Hernandez

- 6.- Presoen inguruan kontu kontari. **J. Mollari.**
- 10.- Urteko balantze politi-koa. **Balere Bakaikoa.**
- 12.- Urteko balantze politi-koa. **Txus Kongil.**
- 14.- Iparraldeko urteko kro-nika. **Astema eta Txina-berri.**
- 16.- «Solidarnosc», Polonia, etabar. **Pablo Sastre.**
- 18.- Sikulusaltsa. **M. Aizpu-rua.**
- 20.- J.J. Irazustaren ibilere-taz hizketan. **Agiña.**
- 24.- Luma zorroztuz: **Txi-llardegi.**
- 25.- Luma zorroztuz: **Peixo-to.**
- 26.- ARGIA ere Afrikako basamortuan.
- 31.- Bertsolari Txapelketa Nagusiaren azkeneko kronika. **Zaldubi.**
- 35.- Bost prosagilerekin ma-hai-ingurua. **J. Mollarri eta J. Ijurko.**
- 41.- Eusebio Erkiaga euskal nobelari. **Iñaki Kamino.**
- 45.- Zinema: Bilboko Zine-maldiaren postkronika.
- 47.- TeatrEROAK: Urteko balantzea hauek ere.
- 50.- Sail berezia bertsoz osa-tua, bi orrialde, **Eusebio Lasartek** jarriak.
54. Gurutzegramak. AR-GIAN lehenengo aldiz, froga gisa.
- 56.- Editoriala: **hau da, eta ez besterik, gure eritzia.**

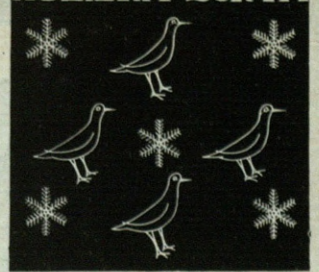
Abaitua, Felix Ibargutxi, Rufino Iraola, Julen Kalzada, Pello Liza-rralde, «Mendiaga», «Murumen-di», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Jose-ba Sarrionandia, «Trikuharri», «Txillardegia», Jon Urrujulegi, «Xinaberri».

Marrázkilariak: Antton Olariaga, Joxemi, Julio; Zut.

Argazkilariak: Luis Otaegi, Artu-ro, Txema Ormazabal.

Administrazioa: Iñaki Ugartebu-ru, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Os-tolaza.

KULISKA SORTA

ARRANEGI

EUSEBIO ERKIAGA

35.or. Prosaren urtea deitu diogu 82.ari, euskarazko lite-raturan poesia baino ez argi-taratzetik prosa hutsa argita-ratzera pasa bait gara urte ho-netan. Txomin Peillen, Ander Iturriotz, Joan Mari Irigoien, Jon Kortazar eta Pablo Sas-tre, ekarri ditugu orrialde hauetara «Joxe Mollarri» eta «Jexus Ijurko»ren galderak direla medio.

Ale berezia dugunez, hona hemen denak batera, Balere BAKAIKOA, TXUS KON-GIL; TXILLARDEGI, PEI-XOTO, etabar, etabar, ba-koitza berean, eten gabeko hiz jarioan.

ARGIAREN HARPIDE-TZA EDO ABONAMEN-DUA 1983an

3.000 pezetakoa izango da Hego Euskal Herri eta Estatu Espainolera-ko.

Ipar Euskal Herriko eta beste atze-rrietakoentzat, 4.200.

Eta airez hartzen dutenentzat 6.480.

Prezioen igoeraz-eta ihardutea al-ferrikakoa izango, denok jakinaren gainean gaudelako. Ez bedi ahaztu, hala ere, joan den urtean ARGIAk ez zuela bere harpidetza garestitu. Ga-restia al da? Egitea kostatzen dena kobratzekotan 3.000 baino dextentz gehiago kobratu beharko litzateke, dakizuen bezala.

Zuen harrera ona merezitzen ja-rraitzeko ahaleginak egingo ditugu.

ARGIA

D.L.: 80-1963

Helbidea: ARGIA, Virgen del Carmen, z/g. Ramonenea etxea, behea. DONOSTIA-12.

Telefona: (943) 28 33 99

GRAFICAS SEMI - Plz. Lasele, 3 - S. S.

HABE II. eta AIZU 7.
Azaroa. 100 pta bakoi-
tzak.

Biak azarokoak dira, beraz txit berandu ibili garela sumatuko zenu-ten, baina ez ditugu gure hostoetatik begirada bat egin gabe joaten utzi. Bioi halere zorionak eman behar dizkiegu, urte bete bana bete baitu-te, ume kozkorrek bihur-tuko zaizkigu laister. Eta besterik gabe edukinari ekingo diogu: Habek Maria Teresa Seserekin (Maite Lazkano) elkar-rrizketa, judutarrak Eus-kal Herrian, Elhuyar anaiak, Lasarteren ber-tsoak, dantza, Etxalarre, komikiak, horoskopoa, argazki apain asko eta beste hainbeste. Aizu-ren

aldetik beste guzti hau: ipuinak, sukaldaritza, txirrindula, Durangoko izpiritu libreari buruzko kontaketa bat, hiztegien balioak, emakume toxi-komanoak, liburu kriti-kak, olerkiak, euskaldu-nen itsusitasuna dela eta e.a.

BERNARDO ATXA-GA. CAMILO LIZAR-DI ERRETORE JAU-NAREN ETXEAN AURKITUTAKO GU-TUNAREN AZALPE-NA. Ipuiak. CAP. 23 orri.

Ipuin honekin 1981.eko «Irun Saria» irabazi zuen Bernardok. Ipuina motza da eta da-kizuen bezala 23 orri bes-terik ez du. Bernardok idazki zahar batzu topatu zituen Camilo Lizardi erretorearen etxean. Idazki horiek herri bate-tan etxetik ihes dagien ume bati gertatutakoez osaturik daude. Bertako idazkera zaharra da, Euskaltzaindia sortu gabe zen oraindik, baina ulergarriak garbi asko.

BELTZA

BORTU GORETAN LAINOPE

BELTZA. BORTU GORETAN LAINO-PE. Haranburu editor s.a. 237 orri.

Aste pare bat izango da Euskal Herriko men-diez osatutako liburu izu-garri apain bat agertzen genizuela. Gaurkoa apa-lagoa dela berehala kon-turatuko zarete, baina apala izan arren ez bes-tea ez bezain ona. Honek Ifar aldeko mendi guztie-tara igotzeko jarraipi-deak demazkigu, horre-tarako garai eta bide ederrenak eta egokienak azalduz. Haseren egilea-ren zenbait gogoeta ema-ten zaigu, muga arbuia-garria, militarren tris-kantzak e.a.

BIRUNDAK
(ele laburrak)

ANDER ITURRIOTZ

Beste aldeko edozein mendi kaskotan bakartasuna dastatutakoarentzat neurrizkoa, aparta.

ANDER ITURRIOTZ. BIRUNDAK (ele laburrak). Haranburu editor s.a. 159 orri.

Hamabi ipuinek edo Ordiziar idazle gazteak dioen bezala ele laburrak osatzen dute liburua. Idazle hau ez genuen guk ezagutzen, eta interes bereziko iruditu zaigun zenbait berrikuntza agertuko dizuegu: hizkuntza aldetik berritasuna dakar. Orain arte erabiliaren erabiliaz ahultzen ari ziren hitzak gaindituz, hainbeste erabiltzen ez diren beste batzu dakartzat, eta guk hitz hauei ifarraldeko usain sarkor bat nabaritu diegu. Semantikazko konbinaketa eta txertakuntzei mamia atera die, bide berri bat goldatu digu. Gai aberastasuna ere nabaritu dugu, bitxia, iraultzailea eta lotsarik gabea bere zentzu onean.

Ez ditugu ipuin guztiak irakurri, baina sexuak eta horrelakoek ere beren tokia dutela atsegin ez ikusi dugu.

LUR ILUNAK

ITZULPEN EGOKITUA

J. A. AGIRRE-BEGIRISTAIN

ARANTXA URRETA-VIZCAYA. MAITASUNAREN MAGALEAN. CAP. Olerkiak II. 250 pta. 50 orri.

Iazko Irun sarian txapeldun gelditu ziren lanak kaleratu dira, eta olertian irabazle Arantxa zela bagenekien, horregatik zain ginen. Gure herri honetan Arantxa oso irakurria dela argi dago, eta izena entzun ala askok eta askok liburua eskuratuko dute. Gaia kondaira bezain zaharra duzue, maitasuna noski. Baina ez edozein, Arantxaren barneak ulertzen eta bilatzen duena baizik. Baina maitasun honi udako arratsalde gorrietako beharrezkoak zaizkio, kontuak bestearen belarri eta bere bihotzaren artean baitaude.

Oso olerti subjeliboa eta beroa sumatu dugu, figuraz gainezka, maitasun mugagabe baten atzetik.

PIO BAROJA. LUR ILUNAK. Haranburu editor s.a. 450 pta. 121 orri.

Berriro ere J.A. Agirre Begiristainek gure Beratar idazle ospetsuaren elaberri bat dakarkigu. Hau ere Euskal Herrian kokatua, Bidasoa inguruan hain zuzen. Baroja askok eta batez ere euskaldunok ezagutzen dugu, eta bere pertsonaien izaera bihurria eta larria aztertzeak ez luke merezi. Itzulpena guri ona iruditu zaigu, eta besterik gabe zuen iritzia zain.

«ANTIGUOTARRAK» izeneko elkarte berria zabalduko da Donostiako Antiguu auzoan abenduaren 31ean, urte zahar gauean. Matia kaleko 31-bisean dago elkarte hau, eta lehen egun honetarako zenbait ekin-tza antolatu dira.

12,30etan Txaranga.

Ordubatean, dantzariak elkarte aurrean

Ondoren jan-edana izango da.

Antiguotar guztiei egingen diete dei «ANTIGUOTARRAK» elkarte berri honetakoek.

ERREFUXIATUAK
EUSKADIN
BIZI
NAHI DUGU

Hator, hator, mutil etxera...

...Gabon gaua, askatasun eguna, pasa ditzagun, aita, ama, eta anaien ondoan.

...Eragiok mutil aurreko danbolin horri. Gaztainak erre daitezen, suak bizirik dirau. Txipli, txapla... pun!

...Gabon gaua ongi igaro dezagun.

Hitza zuena da, presoena, atzerriratuena, zuen senideena, gestorarena zeren, zeren, «libertatia zoin eijer den».

Eta poeta, eta poeta; etxean gelditu da atear itxita.

Kanpaina berri beti ekin diote AMNISTIAREN ALDEKO BATZORDEEK aurtengo gabonak direla eta. PSOE gobernuan, bai Madrilén, bai Parisen. Zein da presoen eta atzerriratuén etorkizuna? Zein beren gaurko egoera? Zein da Euskal Herriko preso eta etxean atzerriratuaren etorkizuna? Zein bere egoera?

Hona hemen Puertotik atera berri baten hitzak. Hona hemen preso batzuren senideen hitza. Hona hemen gestoraren hitza.

● «Azkenekoa beste egunekoa izan zen, Alcalan. Irailetik dagoeneko hitzegin nahi zuten presoek zuzendariarekin kalefazioa zela eta. Hark beti gerorako uzten zuen ordea. Nazkatu egin ziren presoak azkenean eta beste egunean esan zuten ez zirela jangelatik mugituko zuzendariarekin hitzegin arte. Denbora bat pasata, funtzionario batek abisatu zuen «Bada-tozela tximuak». Etorri ziren, eta 1. eta 2. moduloetan daudenei denbora eman zien zeldan sartzeko, baina 3. eta 4. moduloetakoentzat ikaragarria izan omen zen. Sei sartu ziren zelda berean eta jipoituta atera zituzten denak. 18 urtetako gaztea sahieskia puskatuta eta beste hiru preso histeri atakeekina» (**Preso baten emaztea**).

● «Puerton polizia ez dago Alcalan bezain gertu, baina funtzionarioek maiz esan ohi zuten: «bai, bai, egin ezazue zer edo zer, kanpoko hauek sartzeko irrikaz daude eta». Eta martxoan sartu ziren sartu, eta katxeoak eta egurra. Katxeo hartan inspektore batek Joseba Sarrionandia ezagutu zuen eta esan zion «aizu, begira, hau da poeta delako hori» eta hori zela eta muturrekoa luzatu» (**Preso izandako bat**).

● «Alcalako gartzelan kontrolaturik daude alde guztietatik. Presoek esan digutenez barnean dena zuloz beteta dago eta zauden tokian zaudela ere, nahi badute ikus dezakete zertan ari zaren, Erabateko kontrola segitzerik dute» (**Preso baten ama**).

● «**ARGIA**n bertan elkarrizketa bat egin zenioten Joseba Elosegiri, eta dudan jartzen zuen berari dedikatutako bertsoak presoek egindakoak zirenik, Nik horixe komentatu nuen Puertoko patioan, eta bertakoek esan zidaten Elosegik bertan esanak eskibatu nahi zituela eta aitzekitzat jartzen zuela gezur hori. Azpeitiko batek idatzi zituen, «Zumai el viejo»k, eta Puertotik atera zirela garantia osoa dago» (**Preso izandako bat**).

● «Presoen familiakooi egiten digutenak ez dauka izenik, batez ere Puerton eta Alcalan. Goizeko zazpiteran iristen gara bertara, eta arratsaldeko hirurak arte ez gara bueltan abiatzen. Eta bisitarako hogeitun minutu besterik utzi gabe. Sartu, papera utzi, dirua sartu, janariaren paketea utzi, famili liburua begiratu, Soriara deitu lehengusu ote zaren jakiteko, beste ez dakit nora deitu... eta azkenean igual esango dizu ezin duzula sartu... askotan hiru ordu zain ka-

lean. Sutan jartzen zara, baina belarriak makur isildu egin behar» (**Preso baten ama**).

● «Askotan karneta kadukatua izateagatik, ez dizute sartzen uzten... mila kilometro egin ondoren. Horregatik, neu beti txandalarekin bakarrik joaten naiz, erlojurik gabe, belarritakorik gabe, ahalik eta erropa gutxienearekin. Bestela, desagertu direla, azaltzen ez direla... hobe kezka horiek kendu. Ez dut haiekin hitzegin nahi ere» (**Preso baten emaztea**).

● «Lokutorioen asuntua dago. Funtzionatzeko tramankulu bat daukate, askotan ez dute funtzionatzen eta gehienetan gaizki entzuten da. Gose greban dextente sartuta geundela, behin gogoratzen naiz denbora bukatu zitzaigula eta entzuteko tresna hori deskonektatu ez zutenaz mintzatzen jarraitu ginen. Funtzionarioak bronka bota zigun segundu horietatik eta parte emango zuela. Preso batek esan zion hogeitun minutuetatik erdia lokutorioa bilatzen pasa zuela, baina alperrik. Hurrengo txandako guztiei parte sartu zien segundu horiek aprobetxatzeagatik. Kastigu zeldetara joan ziren denok. Familiakoek hiru mila kilometro egin, eta alperrik» (**Preso izandako bat**).

● «Bisitetako komunikazioarena ikaragarria da. Aldi berean ordurik onena da baina baita ordurik txarre-na ere. Familiakoak ikusten dituzu, baina argazki hizlari bat balitz bezala. Kristala dago tartean, eta ez duzu ikutzerik. Larritasun arpegiak besterik ez dituzu ikusten» (**Preso izandako bat**).

● «Izan ere, beren legeak ere ez dituzte betetzen. Puertoko espetxea seguritate larriko espetxea da, kondena betetzeko soilik, eta bertako asko eta asko prebentiboak dira, auzia egin gabe daukatenak. Izan ere, «Reglamento de instituciones penitenciarias» delakoan esaten du presoak bere jatorritik gertuen dagoen espetxean egon behar buela, eta bistan da agindu hori pikutan dagoela. Euskal Herritik urrutiago dagoen espetxerik ez dago Puerto baino, eta Afrikako Sidi Ifnin kolonia balute, Río de Oro delakora bidaliko lituzkete. Mende haserako preso anarkistak Río de Oro-ko espetxeetara eraman zituzten eta gehienak hiru urteren buruan hil egin ziren normala den bezala». (**Abokatu bat**).

● «Abokatuekin ere oso gaizki portatzen dira, beren legeak puskatuz. Izan ere, justizia hiru burutako

AMNISTIAREN ALDEKO BATZORDEEK AURKEZTU ETA HERRI BATAKUNAK BEREKANTU DUEN MOZIOA PREMIA BAT: AMNISTIA ORAIN

Gure herriko sektore oso garrantzitsu bat: preso eta errefuxiatuak aurkitzen diren egoerari buruzko, gure hiriko Udaletxeak jarrera har dezaten nahiaz, AMNISTIAREN ALDEKO BATZORDEEK berriz eskatzen diote.

Ehunka preso eta errefuxiatuen izateak aurkitzen diren egoerak, sofritzen dugun zapalkuntzak, askatasun nazionala, demokratiko eta sozialen gabetasunak,... Amnistiaren aldeko Batzordeak, gure helburuen lorpenaren alde mobiliza gaitezen behartzen gaitu.

Aurreko testu inguruan sartzen dugu guk mozio hau, eta hemen, hurrengo puntuei buruzko Udal Plenuaren jarrera eskatzen dugu ere:

1.- Presondegiko Lege Organiko Orokorren derogazioa; pertsona eta eskual militantearen desegintza lortzeko «gheieneko segurtasunezko» deritzan espesxeak permititzen ditu lege honek.

Barne Erregimeneko Erreglamentuaren berrikustearen alde ez gaude: lege bera murriztaileago egitea besterik ez dute lortzen eta gainera espesheetako barutietan ez dute balio ezertarako.

2.- Lege Antiterroristaren derogazioa; atxilotuei tortura sistematikoak egiteko aukera ematen du lege honek baita holako bideetatik lortzen diren salaketak frogatzen kondanatzaile bezala erabiliz.

3.- Atxilotzea gertatzen den momentu berberatik, atxilotuei abokatuaren existentzia; guztiz demokratikoa da aurreko existentzia gainera.

4.- Amnistia osoa lorpenaren beharra; Hego Euskadin bizimoduko normalizapen demokratikoa lortzeko lehen pausoa izango litzateke.

4.- Euskadin bizitzeko eta Errefuxiatu Politikaren Estatutuan dauden esku-bideak eta beharrak edukitzeko, Euskal errefuxiatuek duten eskubidearen aurkakako presioak gelditzea.

Euskadi 82/12/6

monstruoa da: jueza, fiskala eta abokatua; teoriarik maila berean daude fiskala eta abokatua eta errespeto osoa zor zaie, baina azken hauei mila zakurkeria egiten dizkiete. Aparatu detektorearekin, orduak kontrolatzen dizkiete, armaz mehatxuka aritzen zaizkie, nahi bezala erabiltzen dituzte». (Gestoretako partaidea).

● «Abokatuaren eta presoaren arteko erlazioak primerakoak dira. Abokatuak presoarentzako salbaidide bakarra da: ez dauka denborazko mugarik, beren dokumentazioa teoriarik ikustezina da funtzionariarentzat, eta hori da bide bakarra barneko zikinkeria guztiak jakinerazteko bide bakarra. Orduan, «Egin»a edota Gestoretara gauzak heltarazteko bide bakarra abokatua da. Bestaldetik, abokatua da ere kanpotik datozen berriak jasotzeko bide bakarra. Kanpoan egiten diren mobilizazioak guretzat janaria bezain inportantea da. «Egin» zensuratzen digute, eta hori da gelditzen den aukera bakarra» (Preso izandako bat).

● «Abokatuaren gai horretan, ma-niobra bat egon da Bizkai aldean presoaren familiarak tentatu nahiean,

abokatuei buruz zurrumurru eta txaskarrilo merkeak zabalduz, «abokatua presoaren eta organizazioaren arteko lokarria dela» edo kasu pertsonalei buruzko gezurrak, etabar. Baina, noski, hori dena faltsua da eta ez dute ondorio onik jaso. Horixe izan da, hain zuzen, Azkarraga edo Elseguren papera, eta horretan erakutsi izan da PNVren eski ezkatua. Baina erlazioak oso onak dira abokatuekin» (Abokatu bat).

● «Askotan badirudi egoera hori jasanezinezkoa dela, eta okerrago ipiniz gero, akabo, lurpera goazela. Hala ere, egoera okerragora joan da, barneko egoera gero eta nozitzezinagoa bilakatu da, baina akatze hori ez da etortzen. Horrek pentsarazi dezake egoera benetan ez dela esan bezain txarra, baina hori ez da horrela. Egoera egiaz esaten den bezain inhumanoa da, baina gizakiok dugun ego-kitze ahalmena ikaragarria da. Metala bezala inguruari kontra egiteko ahalmena. Horren kontra babesteko truko dextente daude, euskara ikastea esate baterako, asanbladak egitea bestea, edota sar daitekeen prentsa gutxi hori, etabar, etabar. Baina beti

ere, kaleko giroa eta kanpoan egiten diren ekintzak; horiek ematen dituzten indarra imajinaezina da, eta ez da fantasia bat jasotako kemen handi hori» (Preso izandako bat).

● «Adibidez, kanpoko mobilizazioek zenbaterainoko eragina duten ikusteko aipatu behar da funtzionarioek preso polikook ez gaituztela ikutzen, bai bait dakite ezer eginez gero kalean izango dela erantzuna. Preso sozialak, aldiz, nahi aina egurtzen dituzte eta gure zeldetatik entzuten ditugu haien garrasiak» (Preso izandako bat).

● «Eritzearena ez pentsa fabula bat denik. Duela gutxi atera den batek, «Txapel»ek, psikiatrikotik pasatu behar izan du berriki. Beste bat Pasaia Antxioko bat, Oartzungo medikua-ren lehengusua, Horrek depresioa jasan zuen, alaba odoleko gaitzak jota zeukan, burua bota nahi izan zuen, eta Puertotik Carabanchelgo ospitale psikiatrikora eraman behar izan zuten. Kalera atera zen eta zorionez ez zitzaion ezer gertatu. Beste bat, Erregenea, komisariatik bertatik pasa zen psikiatrikora, hamar egun pasa eta kalera. Eta horiek bezala, beste batzu» (Gestoretako bat).

● «Medikua beste mundu bat da. Puertoko medikua inkapaza eta kriminal hutsa da. Komisariatik Carabanchel-a pasatzen zara zuzenean eta han tratatu hobeagoa dago, nahiz eta beste mundukoa ez izan. Ni hara heldu nintzen belarri bat gortuta, eta hala egon nintzen hogeitun egun medikuak ni ikusterik ez zeukanez. Puertoko kasua adierazgarri da eta han behin gertatutakoa kontatuko dut. Gose grebako hogeitun egun pasata geundela, gau batez Joseba Sarri-nandiarri odola ateratzen hasi zitzaion ahotik. Atea joka hasi zen eta inor agertu ez. Galeria osoa atea joka, eta handik denbora nahiko handi batetara funtzionario bat heldu zen, zelda erdian odolezko putzu bat, eta Sarrik mediku bat etor zedin eskatu zuen. Besteak ordu hartan ez zegoela mediku-rik, eta aldegin zuen. Argia biztuta uztea ere ez zion utzi. Handik lau ordutara enfermero bat heldu zen —ez zen medikua— eta kristoren bronka bota zion Sarri-ri festetan zegoelako eta festa giroa izorratu ziolako. Bitaminazko injekzio bat ipiniko ziola esan, eta Sarrik ezetz erantzun gose greban zegoelako. Denbora bat pasa diskutitzen, eta azkenean injekzioa hartu behar derrigorrez» (Preso izandako bat).

● «Pentsa ezazu azken gose greba honetan Nafarroako mutiko batek amnesia atake bat izan zuela. Ospitaletik bueltatu zenean, ez zituen lagunak ezagutzen, norbait hurbildu eta eskuak luzatzen zizkion esposak ipintzeko, etabar, etabar. «Vis a vis» delakoa eman zioten, hau da, familia-koekin erlazio pertsonala izateko aukera (preso politikoentzat aspalditik dago «vis a vis» hori ukatuta), eta familiakoak ere ez zituen ezagutzen. Psikiatrikora eraman eta han dago oraindik ere, nahiz eta itxuraz sendatzen ari» (**Preso baten ama**).

● «Sorian ba omen zegoen mediku jator bat, Galparsoro izenez, eta hura oso ongi portatzen omen zen presoekin. Urteen buruan, hark ere preso bukatu du Caranbanchelen» (**Gestoretako bat**).

● «Preso gehienek ez dute espero azkar ateratzea. Adibidez, handik atera nintzen egunean bati galdegini «zer, noiz aterako haiz?» eta berak erantzun «beno, hemendik hogeitertara» eta ez zuen inongo txantxetako tonurik ipini, lasaitasun ikargarri batez esan zuen eta hunditu ninduen. Kondena handia dutenek ez dute batere ikusiorik azkar aterako direnik. Horregatik ez du larrialdirik sufritzen, ahalik eta hobekien egokitzen zaio inguruneari, eta tira» (**Preso izandako bat**).

● «Beraiek nahi lukete preso miliek damutzeari heltzea, etabar, baina hori ezta amestu ere. Inori ezin zaio

burutik pasa tipo batek, bere bizitza arriskutan jarriz eta besteena akatuz ibili ondoren, bere bizitza dedikatu dion kausa horri uko egingo dionik. Hori ezta pentsatu ere. Horrek ez du esan nahi baten bat horri lotu nahi bazaio utziko ez zaionik. Milien komunitatek atera nahi duena libre da beste edozein aukeratzeko. Halere, komunan osotasun ideologikoa nabari da eta ez da horrelakorik gertatu, orain arte behintzat» (**Abokatu bat**).

● «Puertora iritsi bezain laster esaten dizuten lehenengo gauza hau da: gu preso sozialak bezalakoak gara, ez dutela berezketarik egiten gu eta besteen artean. Baina gero praktikan, berezketa hori nabaria da: ez dugu «vis a vis»-ik, seguritate osoko espetxe batetan gaude prebentiboak izanik, neurri politikoak guri baka-rrik aplikatzen zaizkigu... berezketa begibistakoa da. Galavis-ek esan zuen behin ere ez zuela onetsiko inolako klase desberdintasunik preso- en artean, hau da, euskal preso-oi kokotxak ekartzea besteei ezer ekartzen ez zaien bitartean. Bitartean, nik esan dezaket Carabanchelgo preso faszistak edota kolzaren asuntokoak patxada ederrenean bizi direla, kalera atereaz, etabar. Badago Puerton tipo bat ume bat bortxatu zuelako, mila urtetara kondenatua, eta preso politikoek baino askoz urte gutxiago pasatu arren funtzionario guztiak familia-koak bezala tratatzen ditu eta bere etxetik bezala ibiltzen da alde bateta-

tik bestera. Klase diferentziak nabar-menak dira edonorentzat» (**Preso izandako bat**).

● «Puerton, eta oinarritzko beharretatik kanpo, gutunak oso leku inportantea daukate. Munduaren txoko batetan egonik, haien bidez egiten da kontakturik handiena, eta eskutitzak banatzen diren orduan denok ero moduan ibili-ohi dira. Familia-koak ez diren adiskideek ez bait dute beste mediorik. Eskutitz guztiak, jakina, zabalik eta zentsuratuak. Erdaraz derrigorrez noski» (**Abokatu bat**).

● «Guk aurtien mobida bat antolatu genuen eskutitzen asunto horretaz. Alde batetik gutako bati parte hartu zioten eskutitz batetan «Gora Euskadi Askatuta!» ipini zuelako, eta gainera kastigu zeldetan zegoenean barrez hasten zitzaizkion funtzionarioak kartan esaten zuena errepikatuz. Gutunetan agertzen ziren gauza intimoak ahots ozenez botatzen zituzten jende guztiak entzun zitzaion, eta jakina, guk esan genuen aski zela, zentsuraren kontra borrokatu ezin bagenuen ere hura gehiegizkoa zela, eta gutun greba bat egin genuen. Milaka eskutitz pilatu zitzaizkien. Oraindik gauza ez doa oso ondo, baina orain bi aldiz pentsatu behar dute gauza bat egin baino lehen. Halere, orain dela gutxi preso bati aita hil zitzaion ostiral batetan eta astelehen arte ez zioten telegrama pasa» (**Preso izandako bat**).

Joxe MOLLARRI

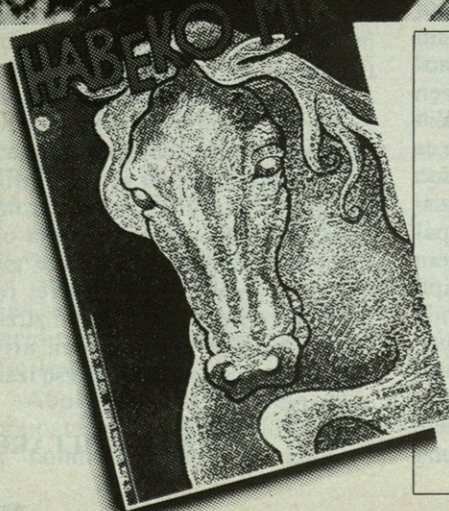
HABEKO MIK Aldizkaria

Nori ez zaizkio komikiak gustatzen?
HABEKO MIK aldizkariak komiki onak,
euskara errazean eskaintzen dizkizu.

Komiki-zale guztiek espero zituzten komikiak
eskuratzen dizkizu HABEKO MIK aldizkariak.

Euskara-ikasle guztiok behar genituen langai
erraz eta arinak aurkituko ditugu HABEKO MIK
aldizkarian.

HABEKO MIK bi hilabetero behin argitara
emango da.

HABEKO MIK

HARPIDETZA-ORRIA

Izena:

Kalea:

Zenbakia: bitzitza

Herria:

Probintzia:

HABEKO MIK aldizkaria jaso nahi dut etxean. (Urtebetea sei ale: 500 pezeta).

Horrela ordainduko dut: ☐ Kontu korrante batez.

Hauxe da: Bankua edo Aurrezki-Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

Helbide honetara bidali behar da: EUSKO JAURLARITZA. Kultura Saila. HABE aldizkaria. Lakua-GASTEIZ

Urte honen ekonomi balantzea egiterakoan, esan daiteke, gauza miresgarririk ez dela gertatu. Alde batetik, ekonomi krisiak beste urtetako joera izan du, egoera honen azalgarri nagusienetarikoa mendebaleko langabezia 23 milioitik gora ugaritzea izan delarik. Mendebaleko estatu gehienetan, denetan ez esateagatik, langabezi tasa gehitu egin da, era horretan, Ameriketako Estatu Batuetako jendetza aktiboaren ehuneko 12 lanik gabe egonez eta Mendebal Europan ere hone-lako zerbait gertatu da. Bainan, goazen banan-banan aztertzeraz.

MUNDU-MAILA

Mundu-ekonomia hartzen baldin badugu, nahitanahiezkoa zaigu Ipar-ameriketako ekonomiaz mintzatzen hastea, bera baita, hein handi batean behintzat, aitzindari eta gidari. EE. BBetan ekonomi krisia sakontzen baldin bada, Japonia eta Europako estatu gehienetan antzeko gauza eza-gutuko da.

Bestalde, azken urte hauetan, mundu-ekonomiaren birmoldaketa sakon bat ematen ari da, horrek suposatzen duen aldakuntzarekin. Egutetik-egunera teknologia egokiagoak eta sofistikatuagoak erabiltzen dira eta honek berak langile asko eta asko lanpostuetatik baztertzen ditu. Gainera, ekonomilari jakintsu batzuk diotenez, asmatzen ari diren produkzio-teknika berri guztiek lana aurreeratzen dutenak dira, ondorio nagusia desentplegua ugaritzea delarik, epe laburrean eta neurri egokirik hartzen ez bada behintzat.

1982ko urteak beste gauza bat gertzatu digu, alegia, Reagan-en «eskaintza-ekonomiak» ezin dezakeela gaurregungo kapitalismoaren gaitza senda; nahiz produkzioari laguntzak eman eta oztopo fiskalak kendu, inflazioa ez da desagertzen eta desentplegua ere ez da gutxitzen. Hau da, azken finean, esperientziak Reagan-i eta bere aholkariak erakutsi diena.

Halaber, inflazioari uko egiteko asmoz, EE.BBetako agintariak oinarritzko interes-tasak oso goiean mantendu dituzte, Europa edo Japonia-koarekin konparatuta. Era horretan, EE.BBetako banku-gordailuetan dirua edukitzea erakarkorra da eta nola gordailu horiek dolarretan egon behar duten, hortik dolarraren eskaria oso handia izatea azken denbora hauetan eta ondorioz bere prezioa

1982-ko EKONOMI URTEA

puztea, alegia, dolarraren gantzio-tasa. Hori dela eta, nazioarteko gantzio-tasak erabat aldatu dira, dolarraren prezioa asko igoz... Gure artean garbi ikusi dugu nola urte baten barruan \$1=91 peztatik \$1=120ra igotzen, gero, pezetaren debaluazioa kontutan hartu gabe. Jokabide honek, pagamentu-balantzerako desorekak eta nahasketak ekartzen ditu, kanpo-merkataritzak kaltetan atereaz.

Behin oinarritzko interes-tasa behe-

ratzen hasi zenean —eta hori azken Abuztu-aldean eman zen— berehala, dolarrek New Yorkeko Boltsara jo zuten. Eta ondorioz akzioen prezioek sekulako gorakada izan zuten. Jende askorentzat ekonomi zuzperduraren lehenengo azalgarria zen, baina, azken finean, itxurazko zuzperdura besterik ez zen izan. Froga: oraindik langabezia gehitzen ari da. Beraz, ez dirudi inolako ekonomi zuzperdurarik dagoenik, ez Estatu Batuetan, ez beste Mendebaleko ekonomietan.

ESTATU-MAILAN

Estatu Espainiarreko ekonomia aurreko urtetako joera berberarekin jarraitu da. Produkzioa apenas igo denik, prezioak goitik eta langabezia ugaritzen jarraitu da. Bestalde, dependentzia handia duten energi ondasunak ez dira gutxitu estatu aurreratuagotan gertatu den bezala; hemen petrolioaren kontsumoa ehuneko 25 gehitu da 1973tik gaurregunera. Beraz, exportazioak sortzen dituen dibisa gehienak petrolioaren faktura ordaintzeko erabiltzen dira.

Langabeziaren kopuruak ofizialki bi milioiko teiltua jo eta iragan du, Europako handienetarikoa bihurtuz. Gutxi gora-behera, populazio aktiboaren ehuneko 17 bat lanetik at dago, hauetatik erdiak baino gehiagok ez dute kobratzen langabezi aseguruia, berauen egoera ekonomikoa benetan larria izanik.

Badirudi edo itxaro daiteke PSOEk zerbait egin nahi izatea langabezia arintzeko, bere hauteskunde-programan honela adierazi zuen behintzat. Lau urtetan 800 mila lanpos-

tu berri sortu nahi ditu. Guzti hau hauteskunde aurreko ARGIA batean kritikatu nuen eta helburu hau betetzea ezinezkoa zela esaten nuen. Kontutan hartzen baldin bada estatuaren defizita gehitu behar duela eta beraz, inflazio-tasa oso altua izaten jarraituko dela, orduan, oraindik, zaila izango da egun dauden lanpostuak mantentzea ere.

Lehenengo ministro-kontseiluan, zeharkako zergak gehitu dizkigu eskuineko alderdiek egiten duten bezala. Eta bildur naiz ildo honetatik ja-

rraituko ote duten datoen hilabete-tan, alegia, jende xehenen ekonomie-kin sartzen eta jipoitzen. Bien bitar-tean, ezer gutxi egiten dute defentsa-rako gastuak jaisteko edo FACA programa ez bultzatzeko, 300 mila milioi pezta kostatuko bait da eta es-tatuko ekonomiarentzat zama astuna bait da honelako gastuetan sartzea; gainera, FACA programak ondorio-rik ez dio ekarriko Estatu Espainia-rrri, material guztia kanpoan erosiko bait da.

Petroliotik erakarrirako produktu guztien prezioak igo egin dituzte, igoera hori ehuneko 20tik gorakoa izanez. Beraz, ez da batere harritze-koa izango ondasun guztien prezioak puzketa bat izatea, bestelako neurri batzuk hartzen ez badituzte behin-tzat. Era horretan kontu handiarekin ibili beharko du gobernu honek pre-zioen igoera-kate bati eutsi nahi ba-zaio.

EUSKAL EKONOMIAN

Hego Euskal Herriko ekonomiak, bestalde, ez du aldaketa handirik izan 1982ko urtean. Joan diren azken ur-tetako joera berdinarekin jarraitzen du, nahiz Gipuzkoako Merkatal Ganbarak gauzak zertxobait hobe-tzen ari direla esan. Ziur aski enpre-sariei morala eta animoak emateko esango ditu honelako gauzak.

Makroekonomi datuak oro har, badirudi, Barne-Produktu Gordina (BPG) ez dela asko haziko, agian, joan zen urtean bezala hazkunde ne-gatiboa izaten jarraituko da. Iaz, 1981ean, deshazkunde hori ehuneko 1,7 izan zen eta aurten ere antzekoa izango dela suposatzen da. Hortik aparte, produktibitatea gehitzen ari da. Eta honek zer esan nahi du? Bada, BPGean lanaren portzentaia erori egin dela, hau da, langile gehia-go dagoela lanpostuetatik at. Haaga-tik, 1982ko bigarren trimestrean, ofi-zialki, populazio aktiboaren ehuneko 18 langabezia egotea, errealitatean ehuneko 20-22 zen bitartean.

Egoera honi atxekita industri bir-moldaketa aurkitzen da. Badirudi, oraingoz behintzat, birmoldaketa ho-nen bidez enpresen finantz zama arindu direla, baina aldakuntza han-dirik ez dela nabari ekonomi zuzper-duran. Halaz ere, arlo honetan, nahi-ko goiz da oraindik epaiketa bat egi-teko emaitzak hemendik hiru bat ur-tetara azalduko bait dira.

Ekonomi gertaera handi bat euskal ekonomia barruan Lemoizko zentral nuklearra gelditzea izan da. Hainbes-te mila milioi (ia 200 mila milioi) gas-tatu ondoan eta aurrezki hori beste edozein projektutan erabili beha-rrean, azken finean, zulo batean sartu dira inbertsio irrazional bat bide de-larik. Herri baten izerdia eta lana lur-peratu dira, projektu arrazional ba-tean erabili beharrean. Halaz ere, obrak geldirik daude eta honela hobe.

Azkenik, peztaren debaluazioa dela eta, badirudi euskal exporta-zioak gorakada bat izango dutela,

nahiz epe laburrerako izan hobekun-tza hori. Baina horrek badu beste on-dorio txar bat, alegia, inportazioak garestitu egingo zaizkigula, petrolio-a batipat; beraz, atzerriko dependen-tzia sakondu egingo da eta kanpo-zo-rra handitu. Gero, epe erdian, pre-zioak puztu egingo dira eta memen-tuz lortu diren abantail ekonomikoak galdu egingo dira, beste inolako neu-rrri ekonomikoak hartzen ez badira behintzat.

B. Bakaikoa

300 IBILBIDE EUSKAL HERRIKO MENDIETAN ZE HAR

ELKAR-EK ARGITARATUA

ANIE MENDIMUL-TZOTIK ETA BARDEETATIK HASITA ENKARTE-RRIRAINO.

EUSKAL HERRIKO MENDI GARRANTZI-TSUNETAN ZE HAR 300 IBILBIDE MODU HONETAN ADIERAZIAK;

124 KROKIS

22 MAPA

136 ARGAZKI KOLORETAN

URTE ZAHAR, GRIS, ERREPIKARI, HOTZ, ZARATATSU ETA ESPERANTZATSU BATEN BALANTZE AZKARRA

Hasi orduko esan beharra daukat lerro huen bidez ez dudala 82. urte honen azterketa analitiko egiteko batere asmorik; ez dutue horixe nire asmoa, ezta leku hau horretarako aproposena ere.

Erarik xume eta sinpleenean nahiago dut askoz ere ia jaio ere egin gabe hiltzen ari zaigun 82. urte honetan ikusi ditudan zenbait ezau-garri paper honetara pasa.

Zeren eta haientzat, kasik Carrero Jaunaren heriotza historikotik gaur arte, urteak hilda jaiotzen bait dira, hain ustelak bait dira frankismoaren oinarritzko estrukturak, zer edo zer bizidunaren jaiotza galeraztzen dutela.

Urte monotono eta grisa. Betiko aldaketa formal berak, betiko instituzio huts berak, langileen kontrako betiko pakto berak, betiko errepresio bera, betiko espetxe berak, betiko krisi berak (politikoa nahiz ekonomikoa), aurpegi desberdinak (Suárez, Tejero, Calvo Sotelo, González) Estatu honen politika maneiatuz jarraitzen diren betiko esku eta hari berdinentzat.

Eta era berean betiko herri-mobilizapen berak, borroka desberdinen globalizazio eta koordinazio-prozesu batekin batera (Lana bai, Lemoiz ez, Euskara bai, Amnistia ere bai), Herri

bezala eta Klase bezala gureganatu ditugun borroka guztien desarroi koerente batetan oinarrituz.

Lekutan daude garai haiek Plataforma eta Junta Demokratiko famatu haiek frankismoarekiko haustura demokratikoa exijitzen zutenean, edota Herrien burujabetzarako eskubidea nahiz askatasun demokratikoak erreibindikatzeko zituztenean. Hamaika ikusiak gara ordutik.

Eta hamaika ikusiak izanagatik, hain zuzen, ezin burutik garbitu hainbesteko klaudikazioak, hainbesteko engainuak, hainbesteko traizioak.

Ikusitako guzti horiek Erreforma-ren zikloen erritmoa neurtzen digu, gero eta laburragoak, gero eta gogoragoak eta Erreforma-ren frakasua gero eta garbiago erakusten dutenak.

Aldi berean ere urte hotza izan dugu honakoa. Espetxe hotzak, herbesteko gau hotzak, komisaldegietan, urruntasun fisikoetan. Langileak kaleratzeen paper hotzak, gure gazteen-tzako lehen lanpostua ukatzearenak... Euskara kontserbatu beharreko museo-pieza bezala eta erabili ez beharrezko bezala azaltzen diguten paper ofizial hotzak. Botere-nahiaz beteriko politikariek betetzen dituzten parlamentuetako aulki hotzak.

Eta bukatzen ari den urte honi ekitaldi zirzensea falta ez zekion (81. an 23 F delakoa), hementxe daukagu bukaera zaratsua, PSOEren hauteskunde-garaipenarekin, «Cambio» hitzaren bidez esperantza salduz sektore atzeratu eta erabaki gabeen botuak bereganatu zituen, nahiz eta sektore horiek zoritxarrez erbailiak eta engainatuak gertatu diren beren aldaketanahi horretan PSOEko sozialdemokratik direla medio (hortxe ari bait dira azken hauek krisi-garaian Sistima Kapitalistaren kudeatzaile onenak izateko irrikaz).

Ez dira hilabete batzu besterik pasa aldaketa horren konsistentzia

begibistaren aurrean argi azal daitez-
zen (Alcalan euskal presoak jipoitze-
rena, «enfrentamendu tipiko» bate-
tan Martín Luna-ren heriotzea, neu-
rri errepresibo berriak, salneurrien
gorakada, alokairuen izoztea, Ejerzi-
toari zor zaion morrointza «Estatua-
ren bizkarrezurra», Espainiako
Konstituzioaren jabetza nagusia Eus-
kal Herriaren Burujabetza ukatuz,
entrepresarien nagusigoa «Estatua-
ren buruak?»).

Bestetik zarata dago jendearen en-
treenigarri, PSOE, PNV, AP edo
EEko burukideek disfrazatzen ke aski sor dadin sortutakoa.

Urte gaixoa, 28koa. Zure heriotz-
oroimenak ezin horrela geratu. Espe-
rantza berriak sortu dituzu eta.

Historia eta bere urteak demostra-
tzen ari bait dira Erreformaren fraka-
sua, hau da, irtenbide gabeko bidea
dela idazkiaren haseran aipatu ditu-
gun Estatuaren oinarritzko estruktura-
rek mugiezinak dirauten bitartean.

Urteak zaharrak izatera kondenat-
urik bait daude, grisak, errpikariak,
hotzak eta zaratsak, Euskadiko
Langileriak KAS Alternatibaren

arauerako Haustura Demokratikoa
lortzen ez duen arte, horixe bait da
Hego Euskadin hiritarren bizitzaren
normalizapen demokratiko bat za-
baltzeko bide bakarra.

Urte esperantzatsua, borrokan hilt-
tzen dakien Herri batetan, Herri bat
izatearen kotzientzia, garaipenera
kondenaturik.

Herri horrek bai bait daki klase-
borrokaren eremu autonomo baten
barnean (Euskadi), bereganatu di-
tuen borroka-modu guztiak erabiliz
bakarrik lortu ahal izango duela bere
askatasuna.

Herri horrek bai bait daki zer den
autoeraketa eta bere etorkizunaren
kudeatzailerak bera izango den langile-
kontrabotere herritar bateruntz au-
rrera jotzeko bide posible bakarretik
(mobilizapena eta borroka) abiatze-
ko derrigorrezkoa duela antolatzea.

Esperantzaz, Euskadiko Liberazio
Nazionalaren borrokabide gogor eta
luze honetan, garaipena gero eta gar-
biago bezain gertu dagoela ikusten
dugunean.

Txus KONGIL

Horra, Horra, gure Olentzero pozak txoratzen dago irakurriz gero.

Olentzerok ere parte hartu nahi du Euskararen
Zabalkunderako Kanpaina. Sorpresa handiak dakartza
aurten. Besteak beste, nobela mota desberdinak, ipuinak,
bertsoak, denetarikoa liburuak.

Euskaraz egindako eta euskarara itzultako ehundaka
libururen artean aukeratu du, eta guztien gogoko
irakurgaiak dakartza. Eguberri egunean, euskaldun guztiok,
handi eta txiki, liburu bana eskuan.

Egizu Olentzerok bezala.

Zure Udaletxean Euskal Liburu Erakusketa bat duzu,
izenburu eta egile ugarirekin, Alizia Herrialde Harrigarrian-
etik hasi eta García Márquez Nobel Sariaren azken
laneraino.

Bisita eta aukera ezazu zeure oparia: euskal liburuak.
Kanpaina honetan parte hartzeko modu bat duzu.

Olentzerok euskarazko liburuak!

**Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak**

NEGU BELTZEAN

Bilanak. Edo balantzeak. Urte buruko betebeharrak desagradableak. Beharrezkoa ere usu. .

* * *

Zerrenda luze adierazgarri bat egin genezake. Sar genitzazke Xabier-en kasua, irratiak, ELB, errefuxiatuak... Gauza asko sar genezake zerrenda batean. Praktikoak dira zerrendak.

Egia esateko zerrenda egin nuen artikulu honetarako. Zerrenda luze kaotikoa. Kaotikoa ezin dudalako sekula santan kronologia errespetatu ahal izan. Eta hain xuxen urteko gertakari nagusia denbora zait.

Egunez egun gara bizi eta borrokatzen, dugu jaten eta gaineratekotzen, ari gara lanean eta lotan, dugu pesta, maitasuna egiten, gara mintzo, ibiltzen, ixiltzen... Egunez egun.

Bainan ez gara ohartzen, egunetik egunera goazelako presezki, egunak egunei emendatzen zaizkiela, asteak astei, eta urteak erditzen dituztela. Ez gara ohartzen urteak ba direla —akaso— aldizkari hau irakurtzen du-

zula, aldizkari hontan —artetan— idazten dudala, lagun bat hil dela, beste bat preso duzula, hau berriz libratua, lan hontan ari haizela, herrian ez dela euskara ematen, haiek ezkondu direla, auzoko haurra minzio dela...

Urte buru hontan, pesimistenak —iparraldean bederen— mail berean gaudela diotelarik, hots batere ez gara aurreratu, arazo berdinek dihardutela, zenbat bide ez dugun atzera egin. Urte batez zenbat urtez gibelkatu gara? Ikastola edo gau eskola bat zabaltzen delarik, zenbat erdalduntzen?

Kooperatifa bat sortzen delarik, zenbat lantegi hesten? Konzientizatzen den bakarrarentzat zenbat indiferente? Autoeratzten den talde bakanentzat zenbat sisteman galtzen? Eta abar.

Eta ba dira urteak.

Bainan ba dira urteak, mendeak, erresistitzen ere dugula.

Irauten dugula. Egunez egun.

8760 ordu gaituzte joanden urte-tik berexen. Beste horrenbeste gera-

tzen zaigu datorrenera iragateko.

* * *

Bilana hala ta guztiz ere egin behar delako eta pesimistenetakoa bait naiz, hori, ez gara aurreratu egin. ALKI kooperatifa, GURE IRRATIA euskara hutsean, ELB nekazari zindikatoa, —inportanteenak aipatzearren— sorturik ere, zinez txalogarriak baldin badira ere, gutti da. Egin behar dugunarekin konparatuz gero, tamalez testimonialak gertatzen dira.

Izugarri eskas dugu horiek eta beste aintz ere sustatu eta lotuko dituen mugimendua, kontenido politiko bat emanen diena, borroka eta bizi molde edo eremu berriak sortuko dituen, azkenean, egunez egun sistemari oldartuko zaion indar iraulea. Ernari balego bakarrik ere optimistak gintezkeen.

Ez dago eta mugimendu hau bilakatu behar litzatekeen ezker abertzailek ez dauka ez nortasunik, ez estrategirik, ez dinamikarik, ez militanterik ere gehiago: 200 pertsona abendoaren 11an Xabier-en alde.

Urte berrian sartzen gara ahulezi eta eskasia berekin. Edo gehiagorekin. Arazo berekin ere: Xabier beti preso, ikastolen kanpaina berriz hasitekotan, errefuxiatuen kontrako zampaketa... Laster gaineen dituzkegu ere erreformismoaren garaipena konsekratuko duten hauteskundeak eta igartzen ahal ez diren gainerateko guziak. Ez dizut saltsa erraiten.

Negu minean gaude, nork bere kalfakzioa topa eta aguantatzen. Hibernazioak, taktika txarra ez izanez gain, ba dauka onik, berotzen du hozturik.

* * *

Jesus haurra neguko gau batez sortu zen. Hiru erregeak izar batek hartarainotik izan ziren.

Neguan ez da izarrik Euskal Herrian.

Beraz Jesus haurra ez zen Euskal Herrian sortu, ez.

* * *

Edo ez zen neguan sortu.

* * *

Errepresioaren dinamika galdu da

Kontradikzioak, gauden gizartearen kontradikzioak argira eman, ahal den bezainbat gezurrezko harremanen likido goxoko elementuak berezi. Hau Euskal Herria da, hori Frantzia edo España da. Gu ez gara frantsez euskaldunak. Hori bai, kalean maletarekin doan hori, diruz edo beste zoinahi batere bidez menperatzailea duk. Zigarroa eskaini dik. Berdin munta. Nonbait hire jabea duk. Etan Euskal Herri guziaren jabe dituk. Maltzurak.

Ipar Euskal Herrian abertzaleak izan diren unetik, borrokak izan dira. Alderantzizkoa ere egia da. Ez da baitezpada une zaharra. Gehienetan borrokak errepresio ekintza nabarmen batzuen ondorioak izan dira; luezezia zerrenda osoa hemen agertzea: errefuxiatuak, ikastolak, presoak, lur tratuak... Iparraldean ez da menpekotasuna aldatu, herriaren desageritzeko arriskuak ez dira menderatu, nortasun galbide berdinean jarraitzen dugu, noski. Hori da lurpeko errepresioa, eta irauten du. Baina borrokaren dinamika ageriko errepresioarekin ibiltzen ohitua zen eta hura izkutatatu digute, umeei jostagailuzko armak gordetzen zaizkien bezala.

Hau da frantses sozialisten lorpena, borrokatzeko arrazoiak edo estakuruak kendu nahi dizkigute. Eta itzul inguraka gabilta, norabidea galdua bagenu bezala; sumatzen dugu funtsean ezer ez dela aldatu, baina nola joka ez dakigu.

Baigorri-n bi polizia hilak izan baziren, ez ote zen barneko eta estrukturako errepresio integratua salatze-ko? Bidenabar alarma tiratu nahi zen, etsaia berriro zelaira ekarrerazi.

Ez da hala nola agertzekoa etsaia kasko eta makilarekin, nahiago du ilunpean gelditu eta gure eskumenetik ahal den guzia urrundu.

Abertzale mogimendua itsu mandoka

Ametsetako itxura da Euskal Herri

aske, osoki euskaldun batena, giza egituraz sozialista. Ikaratzekoa eta etsitzekoa aldiz bada analiza hotzegia egiten bada: hizkuntza zokoratua, konzientziarik gabeko herri analfabeto eta arrotza, ideologia kontserbakoa...

Ezker abertzale mogimendua handik eta hemendik dabil itsu mandoka. Ez zaio naski gehiago gogoratzen behar duela ozenki bere herria hiltzera ari dela. Ahanzten zaio herrikide gehienek begiak hertsirik segitzen dutela.

Argi eta garbi ikustea nondik eta nola abiatuko den ontzia, ausartzea da.

Beharbada ez da portu hontatik aterako. Agian bai!

Beharbada eta segurrenik kultura arazoa aintzinatuko da eta urte hontan bezala ikastolaren ezin bizitik jalgiko da estakuru. Ohartarazi behar da orainarte nabari den gauza bat: ikastolaren inguruan sortu da borroka frango, mobilizapen ederrak gertatu izan dira, baina errebindikazioa kulturaren alorretik politikaren mailara bakan heldu izan da. Orobat, Seaska inguruko jendea abertzale mogimendutik bazter utzia da.

Beharbada sortuko dira taldetxo armatuak sua piztuko baitute nuna-hi. Ez badute sustrairik herriarengan, laister kondenatua izateko arriskuan dira.

Beharbada, nolabait eta ezinbestez, mogimendua eratzeraz helduko da. Baztertuko ditu persona eta hitz gatazka baliogabeak.

Hipothermia sintoma grabea ote da?

Ale berezi bat egiteko asmotan gabilzak, ez gaituk gai Iparraldeko giroaz kaskarkeriak baizik idazteko, ez diagu nahikorik ezagutzen... har termometroren bat, faborez, eta sar nahi den guzian. Esan behar diguk sukarrik badaukanez bitxoak.

Gisa hortako zerbait kontatu zigiten Argia-ko lagunttoek, Euskal Herri-ko militante jakintsun eta zuhurren kritika guk paira genezan nahia-go izan zuten hartan.

Maltso maltsoa, negu sargi honen ateri arte batez joan ginen delako termometroa arrosa lili gorri baten bihotzean ezartzera. Utzi genuen doi doia behar zen epea, alkola igotzekoa. Hartzeko hurbildu ginenean oharatu ginen lilia zimeldua zela, ziztek bortizki zauritu genituzten eta irakurtzerakoan sukar eskasa aurkitu genion. Hypothermia.

Komunitate berezia osatzen

Duela zenbait urte, Iparraldeko abertzaleak jendearen erdian bizi ziren, minoritarioen konplexua ahal bezala gaindituz. Garai latza dudarik gabe euskaldunen psikologiak jasan behar izan zuena; herriaren erdian egon behar, eta jendartearen marjina-tuak eta bakarti.

Oraino, minoria baten gauza da abertzalegoa. Hala ere, zalantzarik gabe igo da kopurua. Bada gizabururik aski elkarbizitza baten eratze-ko, konturatu gabe. Esate baterako, Iparraldeko jende gaztearen jai edo ausagailuak kontsidera bagenitza, nor zein kantaldi edo gau-pasatan ibiltzen den iker bageneza, nabari ager liteke bi gizartetxo paraleloan jartzten ari direla: abertzaleak eta besteak.

Komunitate hoik ez dira batere elkarren arteko konfliktuan edo konkurrentzian. Bakoitzak badauka bere bidea, bere zirkuitoa, bere kultura, bere solaspidea... Ez dira kurutzatzen, ez dira bata besteaz arduratzen, ez dira besteaz konturatzen.

Normala, zergatik ez? Ermetiko. Arriskugarria ere, nor berean korobilkatzen jarraitzen bada!

TXINABERRI

BIZIA: GURE ERANTZUNA

«Uste dugu, mendebaldeko sindikatu eta langile alderdiek prest daudela Poloniako langileen eskubideen aldeko burruka konsekuente batetan hasteko...» Honela, laguntza eske, bukatzen zuen Argiak argitaratu zion beren Komunikatua **Solidarnosc** sindikatuko langile komite batek.

Hitz hauek, kasurik hoberenean (**Solidarnosc** sindikata zuzena bada, Walesaren gisakoak ikusirik zalantza daitekeena), informazio falta handia adierazten dute, **Solidarnosc**-en aldeko mugimendua, mendebaldean, eskoinak eta erakunde erreformistek daramatela jakin eza.

Urtean zehar, ez diogu eman Poloniari, ikusi ahal izan duzuenek, gainerako komunikabideek eman dioten garrantzia. Nahita ez diogu eman, batetik horrenbestekoa ez duela merezi uste dugulako, bestetik ez garelako informazioa zetorkigun iturrietaz gehiëgi fiitzen.

Eta ez diogu Poloniako arazoari izan dezakeen garrantzirik kendu nahi izan. Baina garrantzitsuagorik gertatzen delakoan gaude. Hoiertariko batzuk aztertzen dizkizugu aste honetako bi orrialdeotan.

Bi bloke

Egunkaria zabaldu eta batekoak eta bestekoak bakearen alde ari direla irakurtzen ohituak gara.

Aldameneko errekoadroan ez dakit zer bonbarako milioika dolar edo errublo gastatu dituztela irakurtzen ere, ohituak gara, tamalez.

Aterako al dugu hemendik denak gezurtzen ari zaizkigula konklusioa? Ez zait egoki iruditzen. Gertatzen dena, nor bere bakearen alde ari dela; batzuk eta besteak, dutena kontserbatu nahiz dabiltzala; eta hau besterik ez balitz... baina kontserbatu ez ezik, zabaldu beharra dute, bi bloke hoiek. Honetan-txe datxa munduko politikarien hots handiko deklarazioen gezurraren gakoa: hemen inor ez dago defentisba hutsean, ondo defendatzeko besterik ez bada ofentsibaren beharra dute.

OTAN 49. urtean sortu zen, Sobiet Batasuna gerra pasata makal-makal zegoen garaian, beraz nekez sinets genezake honen atakeen aurka sortu zutela, esan legez, baizik eta, pentsa dezakegu, noizpait erasotzeko prestatzen zituztela kondizioak.

Izan zen 55.ean, Mendebaldeko Alemania OTAN-en sartu zelarik, sortaldeko herriek «Varsoviako Paktoa» sortu zutenean. Horretaz, orain-txe bi blokeak ofentsibarako daudela esan dudan arren, sorreran behinik-behin, diferentzi bat ikusten dugu. Eta gerokoetan ere, armak ugaltzekotan adibidez, lehen urratsa OTAN-ek eman izan duela esan beharra dago.

Gure inguruko askok, bi blokeetatik kanpo behar dugula diote. Gauza bera esaten digute «hirugarren mundu»ko ahots gehienek. Herri libre izan nahi duenaren betebeharra da horixe: independente aurrera ahal izatea. Bestetan «bi blokeen kontra» behar dugula entzun ohi dugu. Eta horri ez deritzot zuzena: munduan batzu indar aurrerakoien alde jarri dira, eta besteak aurka. Ahaztu ezin-neko printzipioa, faltso neutral izate-rik nahi ez badugu.

Dena dela, eta bakeari buruz hasi ginenek, bi blokeetatik landako bakearen aldeko mugimenduak, Europan batik-bat, geroz eta biziago daudela esango dugu; gerraren arriskua ere lehen baino biziago izaki. Aurten egon da Europan barrena sentidu honetan ekintzarik frango, eta garrantziko mugimendua bilaka liteke.

OTAN-ekoen «bakea» («bakea salbatu, gorde egin behar da» eta abar), bake hori, behintzat, ez. Bota axal begirada bat munduaren gain, nolako bakea salbatu eta gorde behar dugun ikusteko: kaka.

Palestina, Amerika Erdia...

Dihoakigun urtean oilaki jartzeko modukorik gertatu da munduan, beti bezala esan liteke baina, eta nire ustea da, gauzak geroz eta latzagotzen ari zaizkigu. Gurean, Europan, aleak bereizten zailagoa denez, kanpora eta aspalditik datozen bi gerra ezagunetarako luzatuko dugu begia.

Bat, Palestina duzue. Ez gara arazoaren erroak erauzten ez aterabideak asmatzen hasiko hemen: munduan petroleorik gehien duen eskualdean Israelen sorrera, kapitalismoaren eta biolentziaren aldeko Estatua; eskualde berean lurrik gabeko herri bat, palestinoa hain zuzen, gertatzea; herri honek daraman gerra gorria, bake bide bakarra; eta abar.

Pasa den urtean palestinoekin eginitako triskantza ikusiko dugu: gau batez eta inpunidade guztiz mila bat errefuxiatu hil zuten libandar falangistek. Garbi zegoen: falangisten atzean Israel, Israel atzean Estatu Ba-

tuak zeuden. Kasu honetan zirkuntantzi penagarri batek eman zien, hiltzaileei, egin zutena egiteko bide: herri arabe gehienen —eta bestean, hein batean, egia esan— indiferentzia. Dena dela, eta Israel-USA bikotearen zirtzilkeria asko ikusiak bagara ere, gutxitan bezain zikin jokatu dute oraingoan, gutxitan bezain harro eta oldarkor.

Eta Kontinente Berrira joanez gero, are susmo txarragoak hartzen ditugu. Han dago Nikaragua, Erdi Amerikan bakar-bakarrik eta independente izan nahi duelako goitik eta behetik gogorki joa. Gaizki diot bakarrik, agian, alboko herriak El Salvador, Guatemala bide beretik (independentzia, sozialismoa) abiatzekotan bait daude. Aurrean, aldiz, abuztuaren Estatu Batuetako Kongresuak onarturiko **enmienda Symms** delakoa dute: ezkerotik Reagan presidenteak Erdi Amerikara tropak bidaltzeko ahalmena da, «kubatar eta sobietarren inbasioa» eustekotan beharrezkoa dela kontsideratzen badu.

Hitz hauek idazten ditudanean ez da, oraindik, iraultzaren bozeramaileek abenduan gerta zitekeela salatu bait zuten, Nikaraguaren kontrako inbasiorik gertatu; noiz arte? Zeren,

ikusia bait dago, bertan bertako gobernuak ez direla gerrilak zanpatzeko gauza, eta gerrila hauek inperialismoari izugarritzko mina egiten diotenez, ez litzateke inorentzat harrigarri, iparamerikarrek gatazka hartan eskua sartuko balute. Eta ez badute sartu, alde batetik, honi buruz mundua engainatzen ez delako erraza da, alde hartako gobernu militarren berri guztiok bait dugu, eta bestetik, eta batez ere, Bietnamgo oroimena bizirik izanik, Amerika Erdiko baso, mendi eta aintziretan ustelduko lirakeela dakitelako.

Egingo-ez egingo daudela, nolana-hi ere, Estatu Batuak betidaniko joera erasotzailea, areagotzen ari direla dudarik ez dago. Honexegatik nion, egun gauzak latzago daudela, lehen baino.

Bi bloke eta zerbait gehiago

Ezker ikuspegiko aldizkarietan, munduari buruzko analisietan, sistema kapitalista beherakoan dagoela irakurtzen dugu, hil zorian, kontradizioak bizi, askatuko gaituen azken burruka gertu...

Baina kapitalismoa, eta bere semea duen inperialismoa, fuertea dabilta. Herri batek kateak hausten lortzen duenean, odol zantzu ikaragarria gibelean utzita lortzen du. Eta hala ere, erabiltzen duten bezala biolentzia gehiago erabiltzeak beldur eta ahul daudela esan nahi dezake, jakina denez, eta, nere ustez, horixe esan nahi du.

Munduan zehar, sekulako borroka ari da gertatzen. Bi bloke? Ez bakarrik. Munduaz bi kontzepzio? Ez bakarrik. Ez bakarrik eta ez bereziki. Bereziki, miserian itotzen diren herriak dira, ogiz goseak, askatasunez egarriak, aberastasun injustoaren kontra altxatzen direnak...

Miseriaren ahotsa, lehengoan, García Marquez-ena izan zen, Suezian; pobreen biolentziaren zergatiak eta zertarakoak ederki —oso ederki— azaldu zituen, eta bukatu zuen: «Opresioa eta sakeoaren aurrean bizia da gure erantzuna. Uholdeen eta izurriteen gainean, goseen eta lurrikaren gainean, mende-mendeko amaierarik gabeko gerrateen gainean ere, bizia, inposatu egin da».

Hala izango da, datorren urtean ere.

Pablo SASTRE

JOAN EZ ZIRENAK

Kaixo Natura,

aspaldian negoen zuri idazteko deseotan, baina beti biharkoan, atzeratu egin zait, denbora asko da elkar sentitu ez dugula eta biok dakigu ondo asko, elkar maiz ez ikusteak nola urruntzen gaituen.

Orain Donostian bizi naiz, eta zure argitasunetik eta iluntasunetik aparte. Egunezko zure argiaren ordez fluo-reszenteena ikusten dut eta gauezko zure iluntasunaren ordez kaleetako faroleen argia. Nola zabilza aspaldian? Jakin dudanez, gau luzea duzu eta eguna laburra; udan egu-nargitan etxeratzen nintzen, orain ez zaitut topatzen.

Hostoak bildu dituzula ikusi dut zure zuhaitzetatik, kale-bazterretan usteltzen ikusi izan dut orbela. Pentsatzen jarritz gero, egia da, bizirik zaudela zuhaitz horietan, zu-

haitz busti eta ilun horietan, adarrak moztean garrasirik egiten ez duten horietan, baina ez zaitut nire ondoan sentitzen horien aldamenetik igarotzen naizenean.

Ikusi zintudan aurreko egun batetan baberrunale bate-tik ateratzen, udaberrian errundako arraultze hartatik, xomor-ro baten itxura zenuen. Baberrun-aleek ere bazuten zure begien itxura, ziur nago zu zinela. Beste batetan gaz-tainaren itxuran ikusi zintudan eta haien barneko xomor-roenean; halaber, urra eta intxaurretan: negu-pasatzen zaude han eta hemen, hazi, zuhaitz hostogabe eta ezkutuko xomorroetan.

Non nahi iruditzen zait zaudela; pentsatzen jarritz gero, hala da, baina ez zaitut erromantikoki, sentsualki maite eta sentitzen.

Hotza, elur, haizea eta euri moduko jantziz zabiltzanean, orduan bai sentitzen zaitudala, barnerraino sartzen zatzaizkit, sudurra, belarriak eta esku-hankak zeregana-tzen dizkidazunean. Baina, berehala ahazten zaitut etxera heldu orduko.

Ikusten zaitut eta ezagutzen zumar, ezki, arkazi, zakur edo katu, kaio, oilo edo euli zabiltzanean, baina nire espe-zieko ikusten zaitudanean sentitzen zaitut niregandik ger-tuen, horrelakoetan zurekin hizketan ari naizenean, zure-kin oheratzen naizenean, zure berotasunak berotzen naue-nean, zure iztarrek neure eta nire ezpainak zure direnean. Orduan sentitzen zaitut gertuen, orduantxe nauzu zureen.

Udazkenean beldur nintzen nire ondotik aldegingo ote zenuen, hostohori ikusi zintudan, aireetan uso-bidaiari, karnaba-kantalari, landareetan hazi-hegalari. Guzti hau ere pentsatzen egon nintzen, barnean sentitzen baino; be-rehala ahaztu nituen pentsamentu hauek nire espezieko hankabikoekiko harremanetan sartu eta horietara mugatu nintzenean; badakizu, hiri eta herri handietan horietara bakarrik mugatzen garela.

Ez gaituzte pakean utziko, kalean zabaldu da biok lagun garen zurrumurrua, ez dakit nondik sortu den kontu hau;

agian, neroni entzungo zidaten. Biok dakigu, ordea, ez du-gula bihotzmin handirik. Natura maitte, zure kulpak ere badira, gauden moduan egotearenak. Bai, gorrotorik gabe esaten dizut noski, baina, zuk uxatu zenizkidan hara eta hona nire udako lagunak, egur eder haiek, orduko eguzki bero gozo hura. Nola nahi duzu orain hemen geratu gare-notan ikustea eta maitatzea?

Udako nire gorputzeko eguzki-kolorea joan zaizu eta erropaz estali gorputza. Egiten duen eguraldiagatik ez zai-tut oso animoso ikusten, gorputza libre agertzeko, libreki oreatzeko, zure haizea larruazalean sentitzeko. Neguan, alfer, nagi eta torpe nabari zaitut.

Zer roiloa, e?, maitte hori. Beno, zu zer moduz? Gustora al zabilta gure artean? Lagunik egin al duzu? Zuk bai egingo dituzula, elurpean ezkutatzen zarenean ere, elur za-renean ere, zer gustora ibiltzen zaren eskiatzen eta.

Bukatzer a noa, azken batetan, Eguberri on! bakarrik esan nahi nizun. Muxu handi bat eta ea maizago ikusi eta maitatzen garen.

Donostia, 1982-12-18
Martxel

Juan Joxe Irazusta-ren bide luzea

IBILTZEA BEZALAKO MAISU- RIK EZ DA

Mende honen mugimendu luzea osorik ezagutua du larogei ta bat urteko aitona xarmagarri honek. Eta halere burua argi, jakinminean hain gazte, mende honetan ikustea tokatu zaizkionak kontatzekoan hain alai. Telebistan Joxemari Iriondok egin zion elkarrizketa medio ezagutu genuen, eta ARGIArako ere zer esanik izango zuelakoan jo dugu «Zaldunborda-berri» baserrira, Orereta eta Irun artean dagoen Gaintxurizketa ondoan.

Hantxe daude gure zai Juan Joxe eta bere emaztea, Margarita Landa, hitz egiterakoan bere jatorri bergaratarra nabaritzen zaiola. «Ez da galdu behar jaiotzatik bakoitzari bere amak emian dion hizkera».

ARGIA.- Idatzi duzun nobela Ameriketako jendez-eta da. Soldadu garaian joan zinen.

Juan Joxe.- Hamabost urte arte eskolan ibili nintzen, «La Salle»tarrekin, eskola frantsesean. Ongi ikasi genuen frantsesez bai. Eta ondoren komertzio batean hasi nintzen lanean, «Aux Dames de France» delako horretan. Han dependiente nengoela, hemezortzi urte nituen, eta Afrikako gerra... garai hartan jende asko hiltzen zen Afrikan. Hartu barku bat Bartzelonan eta Ameriketara alde egin nuen, «prófugo». Hogeitahamar urte bete arte egon nintzen han. Eta han... mendian. Beti gustatu zait mendia. Herri batean ere lan egin nezakeen, baina beti hango zaldiekin, hango bizimoduan, gautxoekin-eta bizitu naiz hamabi urtetan.

A.- Ameriketara joan zinen arte beti hemen, etxe honetan biziko zinen.

J. J.- Ez, ez, hor beheko etxe horretan. Hor bizi da gure anaia, eta hori da gure jaiotetxea. Hau ere, «Zandunborda-berri», aitarena zen, zaharra zegoen, berritu nuen eta hemen bizi gara emaztea eta biok.

A.- Ameriketara nondik eta nora ibili zinen kontatu beharko diguzu. Argentinan ibili omen zinen.

J. J.- Patagonian ibili nintzen, Argentinako hegoaldean, urruti, Buenos Aires-tik ere oso urruti. Han eremu izugarria dira. Legoak eta legoak joan eta etxe bat ere ikusi ez igual. Rantxo bat hemen aurkitzen zenuen egun batean eta Hendaiaraino ez zenukan besterik batzutan. Baita urrutiago ere, eta auzoak izanik.

Los Andes mendien hegalean bizitu naiz, eta horregatik aipatzen ditut nobelan Los Andes eta kondor deitzen zaien hegaztiak-eta.

A.- Han eraman zenuen bizimodua artzantza izan zen.

J. J.- Baina hango artzaintza ez da hemengoa bezalakoa, han ez da ibili behar ardien atzetik hemen bezala. Leku haietan beti mendian. Urtean hiru edo lau aldiz biltzen dira, arku-meak zikiratu, ardiei ilea moztu,...

gero gaitz bat izaten dute ardiek «sar-na» deitzen zaiona, eta bainatu egin behar izaten dira «antisarniko» batekin. Gainerakoan hantxe, lasai, bizi-modu lasaia, batere presarik gabe, ez hemen bezala korrika eta muturka, minutuak eta segunduak, hala da bai hemengo bizimodua, presaka. Eta han jendea bizi behar den bezala bizi da. Gaur hemen bizi garen bezala bizitzeko uste dut ez zuela egin gizona Jaungoikoak, beti presaka eta muturka. Lan eginda bai, baina lasai.

A.- Baina hain lasai eta trankil bizi al dira hangoak?

J. J.- Bai gizona, lasai. Goizean jaiki, gogoak ematean, zaldia hartu eta hori gauza ederra da, zaldia hartuta mendietan barrena ibiltzea. Eta sanoa gainera. Han ez da kontaminaziorik, ez. Haiek paraje sanoak dira, hango itturriak eta, goizean jaiki eta gustoa ematen du; udaberri aldera zaldia hartu eta hango belar goxoak eta...

«Uste dut Jaungoikoak ez zuela gizona egin gaur hemen bizi garen bezala bizitzeko, presaka ta muturka.»

Lurralde guzti haiek denak itsasoa izanak dira. Zergatik? Oraindik ere gaur, itsasoa dagoen tokitik Los Andes aldera, behar bada bostehun kilometrotan ere «fossilak» deitzen direnak aurkituko dituzu: itsasoko maraskilo edo karrakelak, moluskoak eta abar petrifikatuak, harri bihurtuak. Gainera, geologoen zera esaten dute, hura tropikoa zela, toki beroa. Zuhaitz izugarriak daude erori eta harri bihurtuak. Badago han Lurralde bat «El Jaramillo» izena duena, «monumentu nazionala» da, eta han ikusgarritzko gauzak badira, izugarritzko tronkoak, gainera nola duten izena ere...

A.- Eta ikusteko moduan al daude zuhaitz petrifikatu horiek?

J. J.- Bai, bai. Horregatik esaten da arbolak zutik hiltzen direla baina han etzanda hil zirela. Terremoto edo maremoto bat. Dena nahastua da terreno hura, denak erabiliak dira lurrak eta bazter guztiak. Gainera, ani-

malia prehistoriko esaten dieten horietakoak ere aurkitzen dira, dinosaurioak-eta, horien hezur izugarriak tartean daude, hondarrarekin nahasian harri bihurtuak, mendi koskorak eginaz.

Toki bajuenetan bola batzuk ere aurkitzen dira, futboleko peloten tankerakoak, baina haundiagoak, boro-bil borobilak, aizu! Azkeneko urak edo arrastaka arrastaka eraman eta han geldituak. Nik kuriosidadez ba al dakizu zer egiten nuen? Handik ekarritako fosil horietakoak baditut ganbaran. Mailu batekin hautsi eta gainean dena kaskara borobil borobila eta barruan karrakelak, txirlak eta holakoa, denak harri bihurtuak.

A.- Artzain ibili zinen beraz Amerikak aldean. Baina ze ibiltzen zineten, ardiak zaintzen bakarrik ala beste abere gehiago ere bai?

J. J.- Eta zaldiak, eta behiak,... Ni egon nintzen ganadutegian ehun mila ardi ziren. Aixa esaten da, ezta? Ehun mila. Eta zaldiak, pentsa ezazu zenbat. Behor izuak edo basatiak, asko ugaritzen dira, eta nagusiei ez zaie komeni behorrik, behorrek ez bait dute bat ere balio han. Eta «mauser»

batekin hiltzera bialtzen gintuzten. Mauserrarekin ibiltzen nintzen ni. Mauserra hartu eta behorrek etortzen ziren lekuetan, uraren inguruan-eta, tipititapa, behorrek hiltzen. Hil eta utzi, bertan utzi, mendiko piztiek jaten zituzten.

Gero besteak «guanacoa» deitzen diren abere batzuk, basahuntzak bezalakoak dira; eta horiek belar asko jaten, milakak... eta horiek hiltzen. Hartu kotxea, eta kaja bat bala, kotxea deskapotablea zen, eta parabrisasen gaintetik tipititapa.

A.- Paraje haietan nola dibertitzen da jendea?

J. J.- Han ez da dibertsiorik. Han eguna joan eta eguna etorri eta beti bizimodu tristia, mendia, beti mendia.

A.- Baina familiak ere izango dira, umeak eta...

J. J.- Bai bai, izaten dira, bai, toki batzuetan. Baina beste toki askotan denak mutilak, denak artzaiak, zer egin ez dakitela. Hantxe, gitarra jo batzuk dantzatu, beren artean, neska aukera haundirik ez bait da izaten toki askotan, beren artean hantxe gizarajoak.

A.- Indioak ere biziko dira ba han.

J. J.- Bai, «Los Teuelches». Nik indioekin lo ere egin izan dut karpan bertan, eta lasai gainera. Indioak! Ematen dieten fama baina indioak gizarajo batzuk dirā, gizarajo batzuk. Hemendik joaten direnak gaiztoagoak dira haiek baino. Haiek gizarajoek ez dute bat ere malezirik. Indioek duten guztia emango dizute. Orain, ez billaukeriarik egin haiei, e? billaukeriren bat egiten dienak pagatzen du. Eta arrazoi dute. Gainerakoan oso onak. Oraingo indioek denak erdaraz hitz egiten dute. Zahar zaharrek ez zuten egiten. Haiek «egun on» esaterakoan «mari-mari» esaten zuten. Neri txokatzen zitzaidana! Gauza batzutan, ni pentsatzen egoten nintzen, hitz batzuek harritzeko modukoak, euskararen antzekoak. Gainera, Tierra de Fuego indioak «los indios Ona» dira. Eta holakoxe izenak badira.

A.- Indioak aipatzen dizkiguzu, baina han herririk ez al da batere?

J. J.- Puerto San Julian eta Puerto Santa Cruz, bi herri horietan egon nintzen ni. Handik Los Andes bitartean ez da herririk, beharbada mila kilometrotan. Dena mendi, «estancias» esaten dena, ganaderia. Baina lehenago Bahia Blanca eta Río Colorado egon nintzen, bietan nagusi berarekin. Baina gero gogoratu zitzaidan... ni abenturero samarra bait nintzen gaztetan, eta gustatu egiten. Izan ere ikustea gauza ederra da. Askotan pentsatu izan dut, zenbat daude aberatsak eta diru askorekin eta sudurra- ren punta besterik ez dute ikusi, beti bertan, dirua egin eta dirua egin. Baina ibiltzea bezalako maisurik ez da.

Artikulu asko irakurtzen ditut indioei buruzkoak, asko letzen bait dut... eta denak aldrebes. Gauzak nor berak ikusiz, hola ikusten da.

A.- Gerra zegoelako medio alde egin zenuen Ameriketara, gerraren beldurrez. Hil al zen zure lagunik gerra hartan?

J. J.- Hemengo lagunik ez, baina euskaldun asko. Horregatik esan nuen telebistan, ihes egin ez banu beharbada gaur egun «malbak hazten» egongo nintzela, Afrikan, zulo battean sartuta. Farre egiten du jende askok hori esaten dudanean.

A.- Baina gero beste gerra ere etorri zen. Eta hura ezagutuko zenuen.

J. J.- Ezagutuko ez nuen bada! Ni ez nintzen inora joan, etxean geratu ginen aita eta biak. Hemendik pasa egin ziren. San Martzialen (Irunen), han izen ziren izugarriak. Gure jaiotetxea ikusi duzu, bide bazterrean dago, eta kamioietan eta autobusetan etortzen ziren, mutil gazte euskaldunak, Azpeiti aldetik-eta, aizu, San Martzialera, gerrara. Hango kanoi soinua, hango ametralladora soinua, eta nere buruari, «ai gizarajoak, toki onera zoazte!». Hor gelditu eta frentea non zegoen galdezka. Makina bat gelditu ziren hor. Gauza tristea da.

«Ameriketatik ekarritako fosil haietakoak oraindik ere badituz ganbaran: karrakelak, txirlak eta holakoak»

A.- Eta erretiroa hartu arte, gero, Errenderian lanean.

J. J.- Bai, hogeita bederatzi urte egin nituen hor. Maleta uretara erori bait zitzaidan. Telebistan ere kontatu nuen nola ikastola bateko aurrak etorri zitzaizkidan beren andereñoarekin bixita bat egitera, eta haietako mutiko batek galdetu zidan «Zu zertarako joan zinen Ameriketara»? «Ameriketara?», erantzun nion, «ea sos batzuk egiten nituen. Baina suerte txarra izan nuen, maleta uretara erori zitzaidan-eta.» «Guk bilatuko dugu, andereñoarekin Nueva York-era joan behar dugu-eta». Nere buruan, to!, bota zaidak ederra, nik gezurra esan eta berak bota zaidak haundiagoa.

Geroztik ume hori etorri zitzaidan. Telebistan ikusi omen ninduela eta berak esandako hitzak gogoratuz, bixita bat egitera.

A.- Zuk egin duzun liburuari helduko diogu pittin bat.

J. J.- Nobela hori 1980an argitaratu zen, baina urte pare bat lehenago idatzia da.

«Indioek ez dute bat ere malezirik, eta duten guztia emango dizute. Orain, ez billaukeririk egin haiei, e?»

A.- Erretiroa hartu eta dexentez geroago beraz. Baina zergatik idatzi zenuen?

J. J.- Holaxe gogoak eman eta hasi nintzen... sekula ez nuen pentsatu nobelarik idazterik. Hasi eta poliki, egunean pixkat-gauak, sakrifika- tuaz, egunez ezin bait dut idatzi. Hirurak edo hiru t'erdietan jaiki behar dut eta hemen edo sukaldean jarri, eta ez soinurik eta ez deus, konzen- tratu eta taka-taka. Sakrifizio haun- dia da nobela bat egitea, e, hasten errexago da bukatzen baino. Baina bukatu nuen.

Orain esaten didate beste nobela- ren bat egiteko baina ez dut gogorik. Ohean ederki egoten da goizeko be- deratziak arte. Hori gazteentzat, gaz- teak badaude ongi ikasi dutenak, ea zer egiten duten. Baina gutxi idazten da, nobela gutxi.

A.- Zuk puska bat irakurri izan duzu. Zein gustatzen zaizu horietatik?

J. J.- Egia esan nik erdaraz iraku-

rri dut gehiago. Don Quijote, Martin Fierro, Tolstoi..., Tolstoi asko gustatzen zait... Nobela asko irakurri ditut, asko. Baina orain ez dut irakurtzeko astirik, lan asko dut eta. Bakarrik nago eta konejuak eta oiloak eta baratzeak eta zelaia... lan eta lan.

A.- Baina denbora bazenu ze irakurriko zenuke gustora?

J. J.- Ez dakit bada. Baditut ireki gabeko liburuak, baina denbora asko behar da. Hor dut nobela bat Bordarik emana, nere laguna da Bordari, bi anaiei artean egindako nobela bat eta oraindik ere zabaldu gabea. Neri liburu bat hasi eta bukatu gustatzen zait, bestela bati ahaztu egiten zaio. ARGIAk ere badituzte oraindik bost edo sei irakurri gabeak, gero Arantzazu, gero egunkariak. Egunkariak berriak ikusi nahi ba...

A.- Nolabait esateko, nobelaren harria zera dela esango genuke: hemengo mutil bat Ameriketara doana, eta mutil gazte horren ibilerak.

J. J.- Bai, eta horregatik esaten dute batzuek ni naizela Martin. Baina ni ez naiz Martin, ni Juan Joxe naiz, eta nere andrea ez da Kaxilda, Margarita da. Preso ere ez naiz egundon, orain sartzen ez banaute behinik behin. Martin horren historia zera da, hemen andregaia haurdun utzi, Ameriketara joan, eta han gautxoekin ibili, eta gautxo batek burutik behera botila batekin jo...

Hori egia da, bat botillaz jo zutela, hori beste baten historia da ordea. Hango nere lagun bati gertatu zitzaion hori: Tabernako neska bat haren andregaia eta hura insultatzen gautxo bat, gehiago ezin agoantatu eta nere lagun hark botila bat hartu mostradore gainetik, jo buruan eta seko. Gartzelara eraman zuten, baina denbora gutxi egin zuen, kondukta ona eraman zuelako, berehalaxe bialdu zuten.

Elkarrekin egiten genuen lan gizon horrek eta biok eta hark kontatzen zizkidan hango presoek historiak.

A.- Orduan zure liburuan kontatzen dituzun historia asko egiak dira.

J. J.- Asko egiak. Hara, nobela bat egitean mundu artifizial batean bizi dira idazten duena eta irakurtzen duena, biak. Idazten duenak bideak

libre uzten dizkio bere imaginazioari. Irakurtzen duenak ere badaki gauza horiek denak ez direla egiak. Baina halaz guztiz ere gustora irakurtzen dute.

A.- Nobela hori idatzi aurretik, dena dela, ez duzu ezer idatzi sekula.

J. J.- Artikulu bat ere ez. Eta euskaraz ezta karta bat ere. Noski, gure euskara hemengoa da; orain, aita Zabalak apaindu zuen hori, harek pasatzen orrazia.

A.- Zuk esandako gauzetatik gogoratzen dugun beste gauza bat hau da: zure gazte denborako txori asko ez ditugula izagutu ere egiten.

J. J.- Hara, guk ezagutu ditugun txori klase asko gaur ez dago. Hasiko banitza kontatzen... asko gaur ez eta bat bakarrik ere. Horregatik esan nuen gainera, oraingo gazteek ez dutela jakingo sekula ez eta nolakoak ziren ere. Txoriak ahitu egin dira. Klaseak lehengoak dira, baina haiek falta dira, baina asko e! Garai batean hango txori kantak eta orain holako isiltasuna. Aspalditik ezagutzen dudan baso batean hango alaitasuna!! Lehen ordea hemen nonnahi birigarroek kabiak egiten zituzten, eta hontzak izaten ziren... bat bakarrik ere ez.

A.- Munduaren mugimendua ikusi duzu larogeitabat urte honetan. Nora doala ikusten duzu mundua, hobetze aldera ala txarragora?

J. J.- Ez dakit ba. Gauza batzutan aurrera goazela eta bestetan atzera. Batetik oraingo kontaminazioa, hemengo fabrikak, kea; eguratsa, atmosfera, ez da lehen bezain garbia. Ez bada! Horrenbeste kotxe, motor, ke..., Osasunerako txarra izan behar du horrek. Orain, beste gauzatan aurrerapen haundiak badira.

Horregatik ez nau harritzen ekologistak gero eta indar gehiago hartzen ari direla. Begira, guk ez genuen gauza bat badaukate ekologistek: natura kontserbatu behar dela, zuhaitzak-eta errespetatu, garbitasuna.

A.- Sagastiaren atzerakada ere ezagutuko zenuen, atzeraka joan dela.

J. J.- Bueno! lehen sagardia hemen..., nik oraindik badut hor goian, baina lehenago kantidatea zen, ahi-

tutzen ari da, eta inork ez du jartzen, hemen behinik behin ez.

A.- Klaseak ere oraingoak baino ugariagoak.

J. J.- Esaten dute bi mila-edo klase bat ote ziren. Ez dakit jatorriz non goa den, Asiakoa uste dut dela gainera, ez da hemengoa, bi mila klase badira. Nik ezagutu nituen klase asko ahituak dira orain, ez da arrastorik ere gehiago. Onak baziren sagarrak. Gure etxean gure aita zenak zuen afizioa fruta jartzeko, zenbat klasel, zein baino zein hobeak. Eta orain ahitu egin dira.

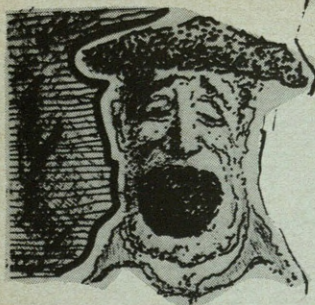
«... horregatik ez nau harritzen ekologistak gero eta indar gehiago hartzen ari direla».

A.- Patzoloak eta...

J. J.- Oraindik etxean badituzte nik patzoloak. Baina jendeak ez du jarri nahi. Badakizu, ehiztariak direla, eta kalekoak etortzean dira eta lapurretan... Baina gauza bat esango dizut: nik egunero edaten dut sagardo pixka bat, edaririk sanoena dela esaten dute, eta sagarra jatea gustatzen zait, uda ta negu. Lo egiteko oheratu baino lehen sagar bat edo beste jatea ona omen da. Nik behintzat beti jaten dut, eta sekula es dut... je, je..., loarekin problemarik izan.

Gustora geratu zitekeen Zaldunborda-berrikoekin beste ordu pare bat solasean, kanpoan euri eta haize nahastuek bazterrak astintzen zituzten bitartean. Baina abiatu gara berriro minutuak eta segunduak nagusi diren hirira. Presaka eta muturka. Juan Joxek plastikozko zorro batean ganbaratik jetxi dizkigun sagarrak, patzoloak tartean, hartuta gustora.

ARTASO

bertsolaritza

Espektazio haundia zegoen final honetarako eta sekulako jendetza bildu zen Carmelo Balda frontoian. Aldez aurretik sarrerak saltzen jarri izan ziren Euskaltzaindiak Euskal Herrian dituen bulegoetan eta ia denak saldurik, zientoka batzuek bakarrik gelditu ziren Baldarako.

Bertsolari txapelketa nagusiko finala

TXAPELDUNA TXAPELDUN

Festa honen inguruan bazen zenbait eskeintza eta zenbait errebindikazioa: Euskal Herrian Euskaraz taldekoek frontoitik kanpo bi pankarta jarri zituzten eta bidean zenbait eskakizun. TOKI-Eder ikastolako gurasoek ere han ziren eta irteeran heuren egoera kontatuaz bertso paperak banatu zituzten. Urola aldeko Gaueskolak

atera berria duen pare bat kasettetako lotea bere letrakin salgai zegoen, non «Urolaldeko bertso zaharrrak» aurkitzen bait dira. Baita ere I.Z.k. atera berria duen bi kasettetako lotea salgai zegoen, non Idiazabal eta Durangoko bertsoak aurkitzen bait dira. Finaleko bertsoen zintak ere laister jarriko dira salgai, esan zigutenez

Erregeak aldera kalean izango omen dira. Mintza, idatzi eta irakur kanpaiak ere izan, zuen bere lekua, eta liburu eta aldizkari mahai bat jarri zuten.

Baldako kantxan ere bazen istimazioa. Bertan aurkitzen ziren Loiolako irratia, Donostiakoa, Bilbokoa, Euskadikoa bertso saioa zuzenean emanaz. Baita ere Telenortek saio

osoa jaso zuen zatika emateko. Ifar aldeko telebista ere bertan genuen. Eta baita prentsako andana eta fotoafoak ere. Gure aldetik eskerrak ematea besterik ez zaigu gelditzen Euskaltzaindiari eta I.Z. diska etxeari eman diguten laguntza eta erreztasunagatik.

Goizeko saioan zotz egin ondoren era honetan

gertatu ziren: 1. Sebastian Lizaso, 2. Garmendia, 3. Peñagarikano, 4. Jon Enbeita, 5. Lazkano, 6. Lopategi, 7. Amuriza, eta 8. Azpillaga.

Agurraren ondoren lau-na bertso zortziko nagusian bota zituzten. Lizaso eta Garmendiarentzat gaia hau izan zen: Biak ikasleak ziren eta azterketako pape-
ra eman eta konturatzen dira Lizasok galdera guztiak badakizkiela eta Garmendiak bat bere ere ez. Peña eta Enbeitarentzat gaia: asteburuko plana egi-na duten neska-mutilak dira, Peña mutila eta Enbeita neska, eta mutilak plana moztu egiten du. Lazkano eta Lopategirentzat gaia: Lazkano Bilbo-ko ezker aldeko lantegi zi-kin batetako langilea da eta mendira joaten da eta Lopategi artzaiarekin to-
patzen da. Amuriza eta Azpillagarentzat gaia: biak langileak ziren, baina Amuriza olio eta koipez zi-kindu eta zartatutako es-kuak zituena, eta Azpillag-ak berriz esku lehunak zi-tuen, paper artean ibiliak.

Ondoren oinak eman zi-tzaizkien bina bertso zort-
ziko txikian osatzeko: Li-
zasori: Eugi, guri, zuri,

zauri. Eta Ilun, pun, lagun,
eta zaldun. Garmendiari:
Kai, gai, zai, bai. Eta rau,
gau, hau, nau. Peñari: bil,
habil, opil, pilpil. Eta
dago, trago, sapo, bapo.
Enbeitari: zotz, motz,
hots, hotz. Eta zazpi, azpi,
zapi, xapi. Lazkanori:
otoitz, oroitz, inoiz, goiz.
Eta Nafar, bakar, zahar,
alkar. Lopategiri: bero,
gero, ero, zero. Eta tripaki,

aitzaki, daki, jaki. Amuri-
za: jaio, arraio, zaio, saio.
Eta tiro, berrizo, giro, sati-
ro. Eta Azpillagari: estali,
kiskali, itzali, bidali. Eta
baso, jaso, lazo, paso.

Ondoren hiruna bertso
bota zituzten hamarreko
txikian, bikoteak aldatuaz.
Enbeita eta Lazkano ren-
tzat gaia. Olentzero opa-
riak trukutzen dira: Enbei-
tak Lazkanori pañuelua.

eta Lazkanok Enbeitari
korbata. Lopategi eta Pe-
ñarentzat gaia: Lopategi
kalean kitarra jotzen ari
zen eta kantuan eta Peña
begira dagoena. Amuriza
eta Garmendiarentzat
gaia: Garmendia txanda-
rra jantzita footin egiten
ari da eta Amuriza kotxe
haundiarekin inguratzen
zioa. Lizaso eta Azpillaga-
rentzat gaia: Lizaso au-
toeskuela batetako maisua
eta Azpillaga ikaslea, bi-
dean baterra jo zuten...

Ondoren bina puntu
eman zitzaizkien zortziko
txikian bi bertso osatzeko.
Eta Goiz partez azken lana
hiruna bertso bota behar
zituzten sei puntotakoak
edo hegiagokoak eta pro-
posatu zituzten baina ez
behartu doinu hauek: esne
saltzailearena, ai zak hi
mutil mañontzi, eta Ipa-
rragirrerena. Lizasok gai
honi buruz: Hik txapela
irabaztea nahi duen bati.
Garmendiak: etxetik deitu
omen zuten «zer moduz
Txomin Baldan». Peñari:
periodikua hartu eta bere
eskela ikusten du. Enbeita:
jaketxe batetara joan eta
zerbitzariari zer eskatu.
Lazkano: Donostiako
haurrek bera omen dute
aurtengo Olentzero. Lopa-

tegi: Haserre hagoen lagun batengandik txanpan kaja jaso. Eta Azpillaga: Aurren ere urtearen bukaeran San Silbestre.

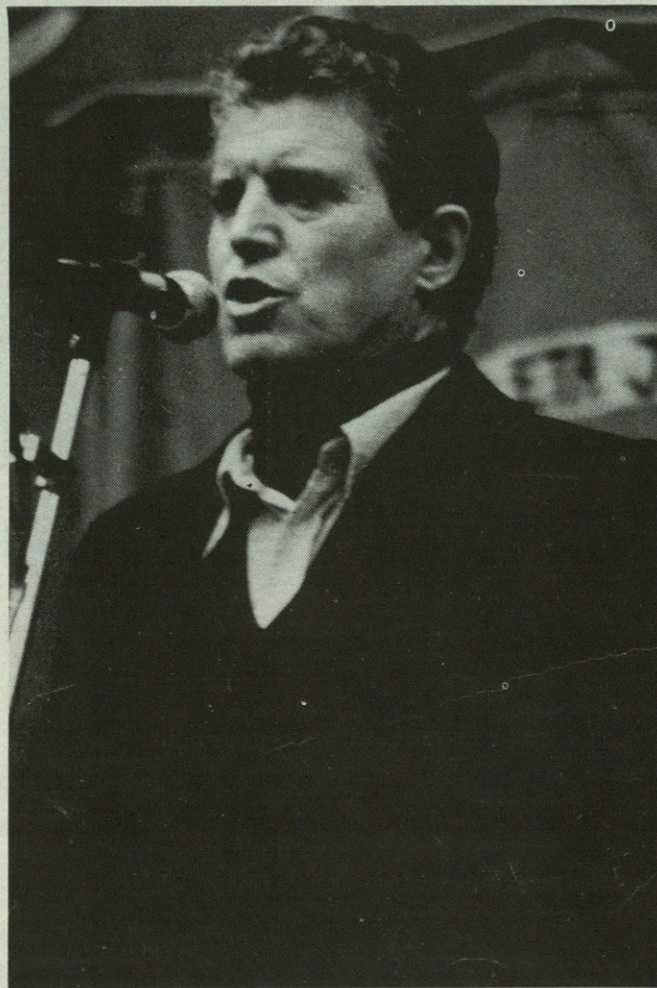
Arratsalde giroa beroa goa zegoen. Zotz egin ondoren era honetan suertatu ziren: 1. Enbeita, 2. Amuriza, 3. Garmendia, 4. Lizaso, 5. Azpillaga, 6. Peñagaritano, 7. Lazkano, eta 8. Lopategi.

Agurraren ondoren hiruna bertso bota zituzten zortziko txikian binaka. Enbeita eta Amurizarentzat gaia hau izan zen: Enbeita lo egin ezinik zegoen gizona zen eta Amuriza (emazteak) pastilla eman eta lau egun lotan pasatzen ditu. Garmendia eta Lizasorentzat gaia: Garmendia gasolina eske joan zen Lizasorengana gasolinera. Azpillaga Klemente zen eta Peña Ormaetxea, Realak eta Bilbok hutsean zihoazten. Lazkano eta Lopategirentzat gaia: Lazkano txerriaren rifa saltzen ari da Santo Tomaseta eta Lopategirengana joaten da rifa eskeinka.

Ondoren hiruna bertso hamarreko haundian. Lizaso eta Azpillagarentzat gaia: Lizaso EEUUtako

presidentea zen eta Azpillaga Errusikoa. Peña eta Germendiarentzat gaia:

Biak gurasoak ziren, eta Peñaren semeak eta Germendiaren alabak familia

espero zuten eta abortatze-
ra joan ziren. Amuriza eta
Lazkanorentzat gaia: biak
lagunak eta gazteak ziren,
beltz ikusten dute etorki-
zuna eta Lazkanok drogari
ematen dio. Lopategi eta
Embeitarentzat gaia: Lo-
pategi soldaduskara doan
mutila da eta Enbeita nes-
ka. Oso maiteminduta aur-
kitzen dira.

Azkenik kartzelako gaia
izan zuten: hamarreko txi-
kian osatzeko bina puntu
eman zizkien, baina azken
puntuak ziren: «Arrazoirik
ez dugu gutxi geraldako»
eta «Oraindik bagerala
Balda da testigu». Eta nahi
zituen doinu eta neurrian
hiruna bertso kantatzeko
gaia: Emakumea izan zen.

Hau bukatu ondoren
epai mahaia erretiratu egin
zen eta bitartean parte har-
tu zuten bertsolari guztiei
medailla bat edo domina
bana eman zieten.

Epai mahikoen erabakia
Amuriza eta Lopategiren
artean desenpatea egitea
izan zen. Eta honela izan
zen azken saioa: Lehenik
biak launa bertso bota zi-
tuzten zortziko txikian.
Gaia: Batak telebistako le-
hen kanaleko programa
ikusi nahi eta besteakbiga-
rren kanalekoa. Ondoren
kartzelako gaia zen eta Le-
hengo Lopategiri tokatu
zitzaion. Bina puntu ber-
tsoa osatzeko: «Euskara-
ren gudar ta bertsolaria»
eta «Oilar gandor gorriek
beti kukurruku».

Ondoren hiruna bertso
botatzeko gaia nahi zuten
doinu eta neurrian: Nau-
frago bat zela itsasoan
ohol baten gainean, eta ba-
dator itsasontzi bat eta
ikusi, baina aurrera jarrai-
tzen du. Azkenik bederatzi
puntuko bertso bana Lo-
pategik Amurizari eta
Amurizak Lopategiri.

Azken erabakia Amuri-
za Txalpeldun!!!

Lopategi bigarren

Lehen faseko doinu des-
berdinen saria Altunak eta
bigarren fasekoa Amuri-
zak.

Itsasoan ohol baten gainean eta untzi bat hurbildu, ikusi eta ez hartu LOPATEGI

Entzun dut sirena hotsa, iruditzen zait motza, nahi nuen baina horren laguntzaz

ez nezake goza, nonbait zen barku arrotza, baina behar zuen lotsa, horra noraino heldu daiteken gizonaren bihotza.

Piztu bait nion zuzia, ke beltz gabe biluzia, baina hutsean gelditu zai-gu amets nagusia, hau nire hauzia, ezin mantendu bizia, kapitan horrek desonratu du bizitza guzia.

Ez du buru ta estea, ez da helduko bestea, lotsagarriro bertan utzi du nik nuen eskea, galdu da nire ustea, ta munduko albiste, agur semea, agur alaba, agur emaztea.

Amuritzari buruz

Nahikoa saiatu naiz ez nengoen hila, zu ere nere ondoan ez hain isila, batera egin ditugu amets eder pila, baina aidean doaz nere ondolik mila, logratzea zaila, arrapatzen maila, txapelaren bila, ez bait naiz abila, juezak konforme bada joan dedila (bis).

Itsasoan ohol baten gainean untzi batek ikusi baina ez hartu. AMURIZAK

Itsaso hori dago zatarra, nire ohiua eta negarra, untzi bat horra non azaltzen den nik behar nuen izarra, (bis) oraintxe sartu zait arra, berriz piztutzeko garra, baina hau zoritxarra, ikusi naute aurrean eta hau destino balarra, laguna ondolik pasatu eta nik hemen ito beharra. (bis)

Une honetan ez dago errez,

hemen jartzea oso haserrez, itsasoraren erdian nago laguntza horren beharrez, (bis)

untzi bat hor daukat aurrez, ta azkenean diadarrez, nora zoazte hemen utzita nora zuen gizalegez, bihotz apurrik hor baldin bada salbatu otoi mesedez. (bis)

Urak beterik ia sabela, ito zorian nago honela, untzi haundi bat pasatzen eta niri ukatu batela, (bis) hau da hilaren eskela, edozer esan bestela, biziagatik oso gustora galduko nuke txapela, baina munduak hor jakingo du kriminalak zeratela. (bis)

Lopategiri buruz Amurizak

Hauxen da orain sartu diguten nahastea, bata lehengoa eta ni ez gaztea, nahi zuten hemen lagun hauek ikustea, neure auzo haizta ez egon tristea, herri bat askea, baita emaztea, lagunaren eskea, hori nik uztea, ez diat sentituko hik irabaztea. (bis)

OHARRA

Garaiz kaleratu ahal izateko ARGIAk baditu nahi ta nahi ez bete beharreko epe estuak. Hori dela eta, bertsolari txapelketaren kronika hau urjentziazkoa duzu. Hurrengo zenbakian izanen dugu azterketa sakonagorik.

Oraindino ez ezaguna den hori: touareg herria

ARGELIAKO HOGGAR MENDIALDEA

BIDE BERRIAK antolatutako bidai hau benetan zoragarria izan da. Egia esan diru gutxirekin toki berri eta erabat desberdinak direnak ezagutzeko aukera izan dugu. Luis Marik ondo dioen bezala bi eratako basamortu ikusi dugu, bainan denataz hitzegitea hain toki gutxi izanik ezina da. Beraz Hoggar mendialdeaz bakarrik arituko gara, eta bertan bizi den herri harrigarri horri buruz, Touareg-ei buruz.

HOGGAR Mendialdea

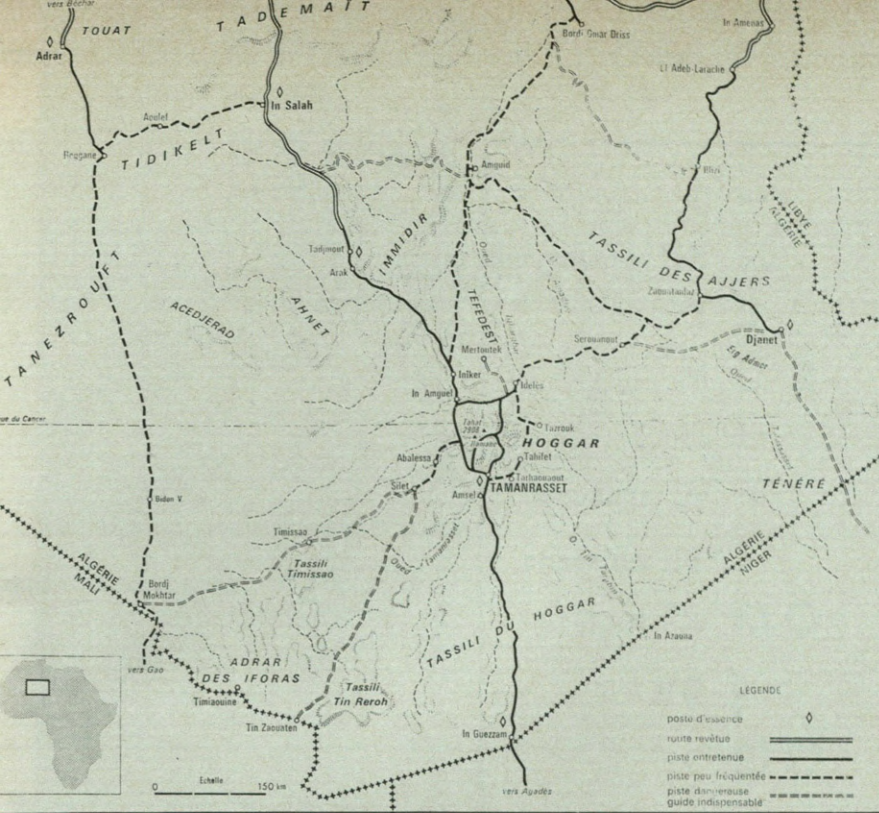
Iristeko bi bide bakarrik daude, edo basamortuan zehar pista eta bi-deetatik, edo abioiez Tamanrasset-eraino joanaz, eta han kotxez edo ganbeluz Assekrem aldera joanaz. Euskal Herritik 4.000 kilometrotara dago gutxigora behera eta Argeliaren hego aldean Niger eta Malirekin muga eginaz. Gezurra baldin badirudi ere, **Hoggar mendialdeak, 480.000 Km² ditu**, hau Euskal Herri osoa 24 aldiz. Ipar aldetik Tidikelt lautada ikaragarriak mugatzen du, guztiz basamortu tankerakoa. Hego ekialdean eta mendebaldean guztiz basamortuak diren Tenere eta Tanezrouf lautadek mugatzen dute. Beraz alde guztietak basamortuaz inguraturik dagoen mendialdea dugu. Egoera honek berezitasun asko eman dizkio zentzu askotan, eguraldi aldetik, biztanleen aldetik...

Eguraldi aldetik **urte euritsu bat esaten denean 108 mm. egon direla esan nahi du, eta euri gutxi izaten denean urtean 9 mm. esan nahi da.**

Biztanleen aldetik Sudan-en arrastoak garbi azaltzen dira.

Frantsez okupazio garaian Afrika beltza eta Argeliaren artean haustura izan zen. Gaur egun biek duten loturarik nagusia da.

Mende honen hasieran oraindik, Hoggar mundu honetan geratzen ziren toki ez ezagun horietariko bat zen. Bertako biztanleei buruz, bizi zirenen susmoa besterik ez zegoen, eta hau arabeek idatzi zutenari esker. Herri hau eta toki hau irudimena gogor astintzen duen horietariko bat dugu. Mendi kate ikaragarri honek Sahara mugatzen du, bertara iristeko ikaragarritzko paso estuak diren tokietatik derrigorrez pasa beharra dago, pasaleku hauek Tasili izena dute. Arakekoa ikusgarria da. Tasilia gurutzatu ondoren, mundutik kanpora dagoen edo itsura hori duen Hoggar aldera iristen da. Tasiliak baino lehenago eskubi alde guztia hondarrezko basamortuaren muga da. Muga garbi ikus daitezke oasis berdeak, atzean hondar gorrika eta zeru urdin urdina. Kolore joku zoragarriak ematen dira. Hondarrezko basamortu honek 300x600 bat kilometro ditu, dena hondarra, dunaka,

reg emakumeak aldiz arabeak bezala aurpegi oso agirian daramate, rasgo fisikoak okzidental kutsukoak direlarik baina azal ilunekoak, oso politak... Hauek Hoggarreko Touareg-ak noski. Hego aldean, nahiz eta Tamanrasset-en ikusi ere, bere garaian Touareg-en esklabu izan ziren Sudan aldeko beltz asko gaur egun touareg-ak dira, baina kasta sozial txikiagoak. Touareg-ak badute bere hizkuntza, Tamahak-a hain zuzen oso gutxi idazten da, gehienak analfabetoak bait dira, halaz ere era guztietara idatzi daiteke, ezkerretik eskubira goitik behera... bokalak ez dira idazten, eta kontsonanteak ematen du irakurtzeko zentzua, idazkerari Tifina deitzen zaio. Sinismenez musulmanak dira, baina nahiko bere gisara, musulmanak izan baino lehenago zuten sinismenaren arrastoak garbi azaltzen direlarik, kri-kri deritzan amuletoak e.a.... Gaur egun gero eta zailagoa bihurtzen da, nomada gisa touareg-ak aurkitzea. Tamanrasset herrian askok lan egiten dute nahiz eta beraien familia mendietan bizi. Berez monogamoak dira.

Askoz gehiago ezin izan genuen jakin, eta beraiei buruz idatzita dagoena oso zaila da eskuratzea, eta beraz oraingoz hau bakarrik esan genezake.

JO

ikusten den lehenengo dunara igo, eta mendian itsaso lainua ikusten den bezala hondarrezko itsaso bat ikusten da, uhin eta guzti, bertan haizeak izugarritzko forma harrigarriak eta finak ematen bait die. Hondar hau gure herriko edozein hondartzakoa baino mila aldiz lehenagoa da, eta zulo bat egiten hasiz gero ezin forma inoiz eman, metro bat lurpean oraindik hondar fin eta lehorra bait da. Tasiliak gurutzatu bezain laister paisaia erabat aldatzen da, harria eta hondarra nahasten hasten da, eta harritzko mendi borobilak agertzen hasten dira. Berehala monolitoz osaturiko paisaia batetan sartzen da bat, hasieran txikiak eta azkenean ikaragarri haundiak. Harri hau basaltoa bihurtzen da, oso iluna, ia beltza eta landareen arrastorik gabe Assekrem aldean. Monolito haundi hauek, sumendien tximineak dira, eta sumendia bera haizeak eramane du labaz osaturik monolito hauek utzia. Hoggarreko lautada 2000 metrotan dago, eta monolito hauetako batzu Assekrem aldean 3.000 metro inguruan dabilta. Basamortua bertan egon ez den bati azaltzea, Paseo berria itsaso txarra dagoen egun batean touareg bati esplikatzea bezain zaila da...

BASAMORTUKO GIZON URDINAK, TOUAREG HERRIA

Ez da ahaztu behar herri hauek mende honen hasieran erdi aroan bizi zirela oraindik eta beraz ikaragarritzko konplikatu da beraien biziera so-

zila azaltzea. Touareg-ak badirudi Berebereen azpi sail bat direla nahiz eta hizkuntza desberdina erabili. Bereberek ez dute arabea hitzegiten, lau azpi sail dituzte, eta hauen artean daude Mezobitak eta Touareg-ak. Mezobitak adibidez galtza era batekoa dute, moro itxura dute touaregekin aldeatuz, gizonak aurpegia agirian daramate, eta emakumezkoak berriz, begiak bakarrik erakusten dituzte. Touareg-ak berriz gizonezkoak begiak bakarrik erakusten dituzte, oso haundiak eta ederrak dira, Toua-

Assekrem-etik Hoggar aldean ikusten da, lur mota honetako 480.000 Km².

□	○	B	...	Q
⊗	⊙	CH	::	KH (j espagnol)
Λ	V	D		L
≡	E	D (fort)	[]	M
⌈	≡	I		N
⊗	⊗	G	≠	ñ espagnol
.l.	÷	DJ, G	:	OU consonne
	:	H	○ □	R roulé
≧	≦	I	:	GH
	Y	J	⊙ □	S
	::	K	+	T
Y	=	Z (doux)	⊕ ⊖	T (fort)
•	=	voyelles : A, E, i	≠	Z (fort)

Touareg idazkera, beraiek Tifinar deitzen dute, arabearekin zer ikusirik ez.

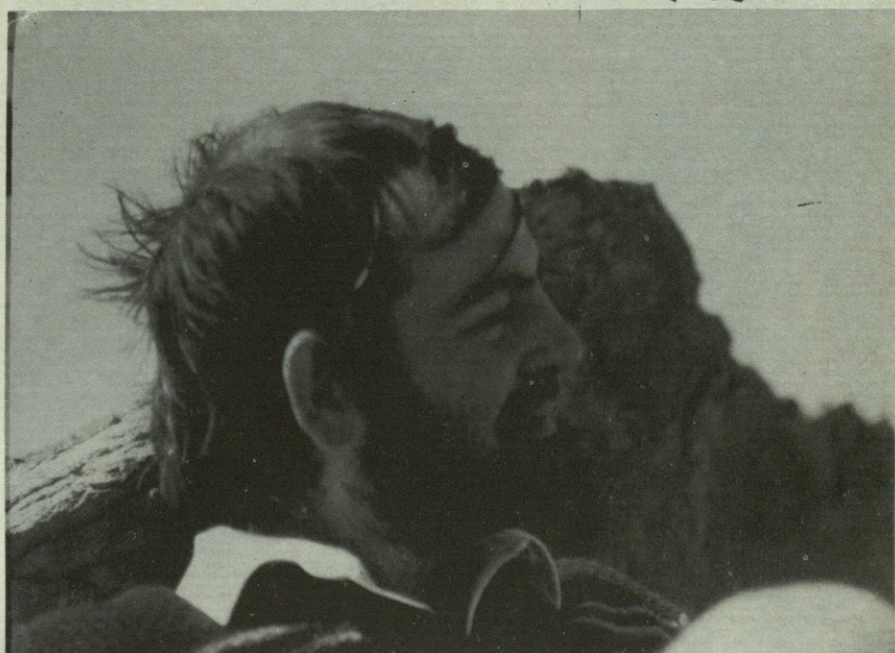
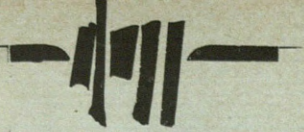
ARGIA-rekin Zaldibitar bat Hoggar aldeko Assekrem-era

1982 urtean ARGIAK, instituzio ofizialetik jaso behar zuen, beharrezkoa duen diru laguntza jaso ez zuelako, harpidetza eta dira laguntza bat eratu du. Jakingo duzuen bezala, harpidetza berriak egin zituzten artean, harpidetza berrien artean eta diru laguntza eman zuten artean, Tolosa'ko Bide Berriak Argeliako hego aldeko Tamanrasset aldera antolatutako bidaiean, bidaia bat zozketatu zuen.

Bidaia Zaldibaiko Luis Mari Zubeldiari tokatu zaio. Luis Mari CAF-en hamabi urtez lanean daraman langilea dugu.

ARGIA.- ARGIA-ren harpidetza berria edo zaharra al zara?

Luis Mari.- Egia esan lehen harpidetza ginen bai anaia eta baita ni ere, baina ez dakigu zergatik halako batean ez genuen gehiago jaso eta geroztik ni ez naiz harpidetza izan, nere anaia bai... berriz egin naitzen arte.

Luis Mari Zubeldia. Argeliako basamortu aldea ARGIAren bidez ezagutu du.

nenean ez genuen bidaia honen berri-rik. Gero, beranduago, ni patrozina-
tu ninduen neskak eman zidan berri
hau, eta noski poza hartu nian.

**A.- Bidaia hau egiteko, CAF zure
enpresak ez al zizun oztoporik jarri?**

L.M.- Egia esan, aurtengo baka-
zioak nik udan hartu nituen, eta be-
raz ez neukan berriz bakazioak har-
tzeko eskubiderik, bainan nagusia-
rengana joan nintzen, eta nire arazoa
esplikatu nion. Esan nion euskal kul-
tura eta euskara bultzatzen zuen al-
dizkari bat laguntzeagatik izan zela
eta abar eta ez zidan inongo oztopo-
rik jarri.

A.- Zein zen bidaia honen helburua?

L.M.- Batez ere Argeliako Saha-
ra(ren) aldea ezagutzea, eta noski
hego aldean dagoen Tamanrasset eta
Assekrem-en egun batzu pasatzea to-
kia eta bertako biztanleak diren
Touareg-ak ezagutzea.

**A.- Tolosatik azaroaren hamabian
atera zineten, eta Tamanrasset-eraino
zuzen joan al zineten?**

L.M.- Ez, ez ginen zuzenean joan,
bertara iristeko, uste dut hamar bat
egun inguru tardatu genuela. Etapa-
ka joan ginen. Algeciras, eta (Sebta)
Ceuta-tik zehar Fez-era Marruekos-
en. Handik Oujda aldera, eta gero
hego alderuntz Fihgui-raino. Han
Argeliako muga pasa genuen, eta be-
rriz hego aldera Tamanrasset eta As-
sekrem-eraino.

**A.- Zein eratako jendea joan zen bi-
daia horretara?**

L.M.- Klase eta mota guztietako
jendea joan ginen...

**A.- Nola definituko zenuke jende
mota hori?**

L.M.- Nere ustez horrelako bi-
daietan esperientzia diferenteak iza-
ten direla, eta hemen gazte eta zaha-
rragoak ginen. Denak oso jatorrak.

**A.- Bi eratako jendea zela esan
duzu, zaharra eta gaztea, zein propor-
ziotan?**

L.M.- Gehienbat gazteak, bainan
baziren ere bi bikote edadekoak.

A.- Denak euskaldunak al zineten?

L.M.- Euskaldunak, ez, denak ez,
hiru katalan zeuden eta gainerakoak
denak euskaldunak.

**A.- Euskaldun horiek euskaraz ze-
kiten, hau da, euskal giroa zenuten?**

L.M.- Esango nuke, oso partitua
izan dela. Seguraski euskara gehiago
entzuten zen autobusean.

A.- Beraz autobusuean joan zarete?

L.M.- Egia esan, lehen «muelle»
kamioi horietako bat zen, bainan au-
tobusa bihurtuta. Bertan 23 gindoaz-
en, eta denak bertan lo egiteko tokia
genuen nahi izanez gero, eta baita
eserita mahaia eta guzti joateko. Hi-
rietan ez, bainan basamortuan batzu,
batzutan dendan, eta batzutan ka-
lean, hondarretan edo harri tartean
lo egiten zuten.

**A.- Beraz bidaia hau, laguntzailea
izan zarelako tokatu zaizu, eta ez har-
pidedun zarleko?**

L.M.- Bai hori da, diru laguntzan
parte hartu nuelako tokatu zait bi-
daia hau.

A.- Espero al zenuen?

L.M.- Ez gu laguntzaile gertatu gi-

A.- Zein inpresio duzu bidaiari buruz?

L.M.- Nik esango nuke, oso ona. Izan garen lurraldeak oso diferenteak dira... esplikatzeko oso zaila... hura ikustekoa da...

A.- 23 horien artean talde itxi txikiak sortu al dira, pikeak...?

L.M.- Denok batera ibiltzea oso zaila da, beraz taldeak sortzen ziren, baina oso ondo moldatzen ginen denok. Esperientzia bezala oso ona, lagun berriak, piska batean ahaztuko ez direnak...

A.- Arazo mekanikorik eduki al dituzue, hau da basamortuan «zintzilik» geratu al zarete?

L.M.- Hiru ballesta hautsi genituen, eta baita amortiguadore bat. Baina mekanikan jakintsuak zirenekin, eta gure laguntzaz konpondu genituen arazo hauek.

A.- Hondarrean hondoratu al zarete?

L.M.- Bai, bi edo hiru aldiz atasatu ginen, eta orduan bultzatuz harriak jarriaz, eta burdinezko plantxetaz baliaturik atera ginen.

A.- Uraren falta sentitu al duzue?

L.M.- Ez, urte sasoi honetan Saharara joatea ez da alde horretatik begira beldurgarri. Kuadrilan uste dut ez dugula ez egarririk eta ez goserik pasa. Egun batzutan gure burua garbitzeko edo fregatzeko urik ez, baina sukaldarako edo edateko beti. Udan agian benetan aldatu daiteke egoera, baina urte sasoi honetan ez...

A.- Ura aurkitzea beraz erraza da.

L.M.- Jakin behar non dagoen, baina badago. Guk ura autobusean eramaten genuen, eta gero oasis-etan eta putzutan hartzen genuen, eta lejia tanta batzu botatzen genituen desinfektatzeko.

A.- Janariaren arazoa nola konpondu zenuten?

L.M.- Jan, etxean bezala jan dugula esango nuke. Beherantz gentozela Cordoban denda haundi batean erosketak egin genituen eta ondoren guk egiten genuen janari guztia.

A.- Hango janaririk probatu al duzue?

L.M.- Hango janaria probatu dugu bai, batibat probatzeagatik, kuskusa eta... Nire ustez ez da txarra.

A.- Beste batzuegan entzuna genuen guk, nahiko txarra zela.

L.M.- Bai, beste batzu oso gaizki ibili ziren. Guk ikusi genituean kuadrila osoa zeuden mahai inguruan eta plater guztiak bete-beterik... galdetu genien, zer zen hura, eta kuskusa zela esan ziguten, baina jateko ezina. Guri beldurra sartu ziguten, baina nik probatu nuen eta gustatu zitzaidan.

A.- Argeliara joateko muga pare bat pasa dituzue Afrikan. Hemengoak bezalakoak dira? arazorik eduki al zenuten?

L.M.- Ez, ez dira hemengoak bezalakoak. Ez dakit, adibidez, hemengo Santiago zubian haina jende muga pasa behar balu, agian orain han egongo ginatekeen. Bere lana benetan lasai hartzen dute, presarik gabe. Alde horretatik oztupo bat da.

Kontrolaren aldetik ez dugu izan arazorik.

A.- Basamortuko jendea zertaz bizi da?

L.M.- Batez ere oasis-etan bizi dira, eta hura berde berdea dago bertan ura bait dute, eta han bere baratzak edukitzen dituzte, eta baita abereak ere. Isla batetan bezala.

A.- Artzairik ikusi al zenuten?

L.M.- Bai, ikusi ditugu. Batez ere ahuntzekin dabilta, baina nomada hauen berri haundirik ez dugu eduki.

A.- Eta ganbelurik ikusi al duzue?

L.M.- Bai ikusteko aukera eduki genuen, baina nik ibiltzea pentsatzen nuen baina ez. Karabanaren bat edo beste ikusi genuen. Gainean ibiltzeko eta argazkiak ateratzeko asmoa banuen baina hortarako ez dugu izan aukerarik. Esan daiteke jende hori piskanaka piskanaka bere biziera mekanizatzen ari direla, eta gaur kotxe asko ikusten da basamortuan...

A.- Bi eratako basamortua ikusi omen duzue?

L.M.- Bai harrizkoa eta harezkoa.

A.- Zein gustatu zaik gehiena?

L.M.- Harezkoa, dunak, eta oasisak eta... hori, hori ikusgarria duk, ikaragarria. erabat bizitzeko posible ez dena. Harrizkoa berriz hemengo bezalakoa esango nuke. Han bizitzeko posibilitate haundiago dago, nahiz eta belarrik ez egon harri hutsa baita hura...

A.- Zer iruditu zaizu Argelia garestia ala merkea?

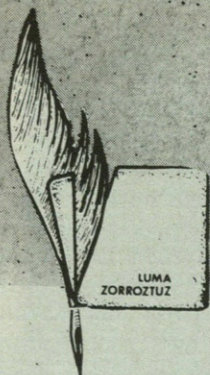
L.M.- Nahiko garestia guretzako. Nahiz eta pezetak ia inon ez balio, han ere ezer gutxi. Nahiz eta herri hori sozialista izan, eta bertakoentzako ondo, guretzat garestia. Halaz ere trukea erabiltzen da, batez ere arropa eta zapatak.

A.- Jakin dugunez Nikaraguan ere egon zara, zein desberdintasun nabaritu duzu batez ere.

L.M.- Bai, Euskaditik talde bat joan ginen Nikaragura. Han beste egoera batetan daude, egoera post-reboluzionario batetan, eta gainera komunikazioaren arazorik ez, bertan erdara hitzegiten bait dute. Halaz herri hauek Argelia eta Nikaragua sistemen haundiko herriak dira. Argelia aberatsa da. Nikaragua ez.

A.- Zer gustau zaik gehiena bidai honetan?

L.M.- Jendearen artean izan dugun giroa. Ez da desmadratu den kuadrilla bat izan. Esperientzia akonon tea... ●

BATERA

PEIXOTO

Ostatura sartu nintzenean ipurtar-gi bakar bat zebilen zokoetako iluna urratu ezinean, hark ekarri zidan amandre altzoko itzalean oroitzapena. Zein argi zen oroitzapena!

Ostatuan bi gizon eta emazte bat baizik ez zeuden, mahai bati ingurumena eginaz eserita; nahiz eta hiruak ardotik edaten ari, bi gizonek baizik ez zuten hitzegiten, emazteak esku batekin edalontzia tinko helduaz, besteko atzamarrekin mahaia tanbortzat hartzen zuen bitartean.

Hurbiltzearekin apaldu zuten doi bat iharduntze hura, baina ez zen izan luzaroko. Tarrapataka hark hizketaren itxura baino gehiago zuen zaunketarena; emaztea beti isilik, beti bere edalontziari so; halako batean, beretik luzaz edan ondoren, isil arazi zituen bi gizonak mahaian eman zuen taupakoak: haundi horiekin ez dago inoiz bat egiterik, nahiz eta Pariseko zakur horien aurka denok batera zerbait egin ahal izan.

Sei begiek bat egin ondoren, altxatu zituzten edalontziak, apurtxo baten goian atxiki ondoren golpe batez hustu eta hiru taupako idorrek utzi ninduten bakarrik.

Entzun nuena ezin irentsiz edo ezin hausnartuz edo oraindik behar nuen tokian eta behar nuen bezela ez nuelako kokaturik, beraz lotsaturik, edan nuen neuretik ere luzaz.

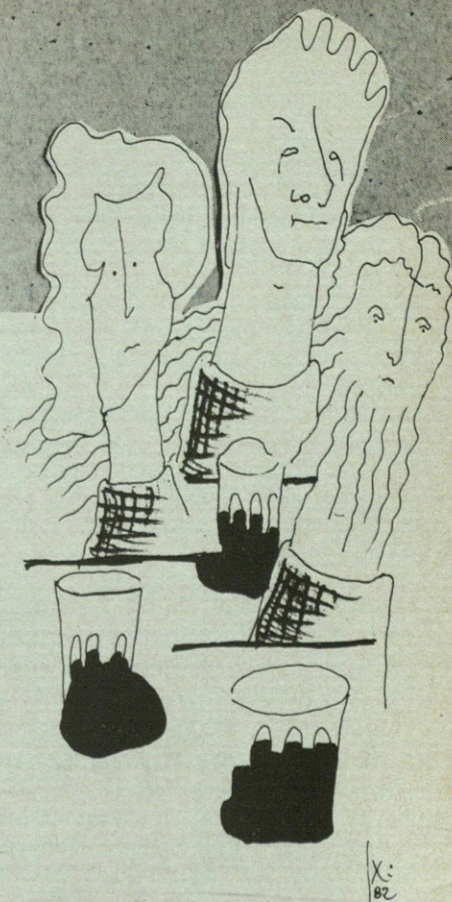
Goazen zutik eta zoli, gurea ez dezaten inoiz jo.

Begiak ireki gabe nola hauta bide? Batera egiteko hau beharrena, bide luze eta hestua, alderdikeria eta madrildarren maltzurkerien ilunpetik aterako gaituena.

Badugu zer nahi batera egiteko, egin behar ere garaitzeko.

Ardi itsu batzuren gisa sar arazi nahi gaituzte erreformaren atakatik; baina arrano beltz goitiarrak aspalditik errepikatzen digu atakan beste aldetik zer dagoen: Ez Hugoren erreina, ukorena baizik, zolarik gabeko leizea. Eta orduan pater noster oso agurgarri bat. Amen.

Bai, eskerrik asko emakume agurgarria, hik ekarri bait didan argi zerbait.

Nola bat egin Madrildarren alderdia hartu dutenekin, Lemoiz zutik jarri nahi dutenekin, Euskara «dexte» izango dela euskal telebistan diotenekin, berauturik (autodeterminazioa) gabe ber jabetasunaren itxaropena pizten ari direnekin, aldizkari hau bera sugea neguan bezela harriperatu dutenekin... Bai irakurle, betiko ezkil tristeak, agoni ezkilak; baina zaude, hil ezkilak jotzen direlarik ere ez ahal da norbait bizi denaren marka?

BAIKORTASUNAK ETA BAIKORKERIAK

Ez nator Irlanda gaelikoaren zori-txarrak zehatz-mehatz aztertzekotan; nahiz hori, abertzale baldin bagara, azterkizun behar-beharrezkoa izan. Baina gure artean dagoen **baikorkeria zoroa** ezagututa, datu batzu gogoraziko ditut gaur.

1893-an, eta Irlanda-ren ingeles-kuntza gelditzekotan, «Elkarte Gaelikoa» sortu zen. Ez zen ezerezetik sortu, jakina; eta ez zen kolore politikorik gabe ere sortu. Baina hemen, la-

txillardegia

bur beharrez, ez ditugu horiek aztertuko.

Taldeak ugaltu ziren Irlandan berrera, eta 12 urtetan 1.000 tatik gora ziren. Hizkuntza zaharra berreskuratzeko sua piztua zen.

1908-an, 15 urtez lan egin ondoren, beraz, organizazioak instituzio-bidez

jokatzea erabaki zuen; eta Irlanda-ko Unibertsitateetan sartzeko, gaelikozko diplomaren beharra lortu zuen.

Manifestazioak ere handitu ziren han eta hemen; eta 1909-ko Irailean, Dublin-en bertan, 100.000 irten ziren Irlanda gaelikoa eskatuz. Huraxe izango zen sekula gertatuko zen handiena.

Zazpi urte beranduago (1916), afusilaketatan ito zen Pazkoko Jaikial-

dia. Baina burruka ez zen horretan amaitu: 1921-an, «Ulster» delakoa gabe, Irlandako Errepublika Askatua sortu zen Dublinen.

Urte ezin azkarragoak haiek, Irlanda-ko kondairan: hizkuntzaren aldeko mogimendua abiatuz geroztik, 28 urte igaro ziren. «Home Rule» delakoa berehala etorriko zelakoan, gelditu egin zen hizkuntzaren aldeko herri-mogimendua; nahiz, funtsean, lider abertzaleetan, gehien-gehienak paseak izan haseran «Conradh na Gaellge»tik. Pdraig Pearse lehenengo, 1916-an afusilatua, bere hitza azken helbururaino eramanez ondoren: «Odolisurtzea azkeneko izugarritzat daukan nazioak, bere gizatasuna galdu du».

Eta gaelikoa hizkuntza ofizial bihurtu zen («Lehendabiziko hizkuntza ofiziala» handik 16 urtetara onartuko zen Konstituzioan); eskola guztietara sartu zen (teoriaz bederen), eta abar.

Zer soziologi-oinarri zeukan goitik zetorren bultzada horrek? Estadistikek erakusten dutenez, **orduantxe** hil ziren ingelesez hitz egiten ez zekiten azkeneko irlandarrak; baina 300.000 elebidun baziren, gutxienez. (Jakina, zifrak ez datoz bat, nor den «elebidu-

na» ez baita gauza zehatza). Nolanahi ere, Askatasuna lortu zenean, **150.000** elebidun bide zeuden, eta egiazki eguneroko bizimoduan gaelikoz ari. Denak txiro, eta denak Mendebaldeko kostaldean. Ez denak eskualde berean, bestalde; zenbait «hizkuntz uharte» desberdinetan baizik, dialekto diferentetakoak. Errepublikak bestalde, esan dugunez, jendetza-ren hiru laurdenak baizik ez zuen menperatzen; Iparraldeko sei konterrri Breña Nagusiaren kontrolpean gelditu baitziren. («Mementoko bakarrak», noski; baina horretan daude gaur, 61 urte luze pasa ondoren).

Batxileratoa izateko, gaelikozko diploma behar zen geroztik; eta gauza bera funtzionari izateko: ezinbestekoa zen gaeliko jakitea. Hori delata, 800.000-ak dakite gaur, teoriaz, gaelikoz; ez hitz bezalatsu. Egiazko biziera ingelesez egiten da Irlandan.

Askatasuna lortzean zegoen giroa, bestalde, usteldu egin zen piskanaka. Alde batetik, irakasleak lortzeko arazo larriak zeudelako: ezin bestean, gaelikoaren jabe ez zen maisu-pilo bat izan zen izendatua. Eta bestetik, gaelikoa eskuindarren ustez folkloral huts izanik (hemen eta Irlandan gauza bera), gaelikoaren arazoa formalismo huts bihurtu zen ondoko ur-

teetan. Kopurua bera jaitsi zen, dena dela: 1938-an Irlandar haurretan %30 eskolatzen baldin bazen gaelikoz, edo gaeliko-asignaturaren inguruan behintzat; 1968-an, zifra %8,7 baizik ez zen.

Presio apur bat nabaitu zuen Gobernua urte horietan; eta 1963-an «Hizkuntzaren Batzordea» edo delako bat sortu zuen. Honek, indarra bilatuz, 500.000 sinadura lortu zituen. Herriaren parte batek behintzat Irlanda gaelikoari eutsi nahi zion. Eta hau salatzen zuen: «the lack of social strategy of restoration» (herenegun entzuten genuen) «**plangintza orokorra, orain**» hura datorkit burura...).

Eta han ere ama-semeak baitira, horra zer agertu zen 1968-an (Nafarroa gabeko Askatasun osoa lortuta 47 urtetara): «The Language Freedom Movement»... Alegia, irakas-kuntza elebiduna, telebista elebiduna, eta abar, **asmotan ere** nahi ez duten irlandar anglofiloen organizazioa. Etsaia ez baita beti inperialismoa; bertako salduak eta harkiak baizik. (Eta ez Euskal Herrian bakarririk).

Hauen eraginez, dena dela, formalismo bihurtua zen gaelikozko diplomaren beharra kendu dute (1974-az geroztik, teorian ere ez da gaelikoz jakin behar funtzionari izateko); eta «aurrera» jotzeko asmoa dute...

Telebista, arte horretan, %2,6 baizik ez gaelikoz bi «nazio»-kateetan. Hain zuzen ere, %15 eskatzen dute orain «gaelikomanoek»...

Eta hizkuntza mintzatua? Hona zifrak:

Dublin-en inguruan: 4.000 gaelikodun-berri, taldetan bizi direlarik.

Cnoc Fola: 6.500 (zaharrak, eta eskualde urrunetakoak)

Tir Chonaill Lair: 1.500

Arainn: 1.500 (itsas-uhartea hau)

Yarchonacht: 11.000 (Galway-ren inguruan)

Corca Chuibne: 1.600

Iorras: 600

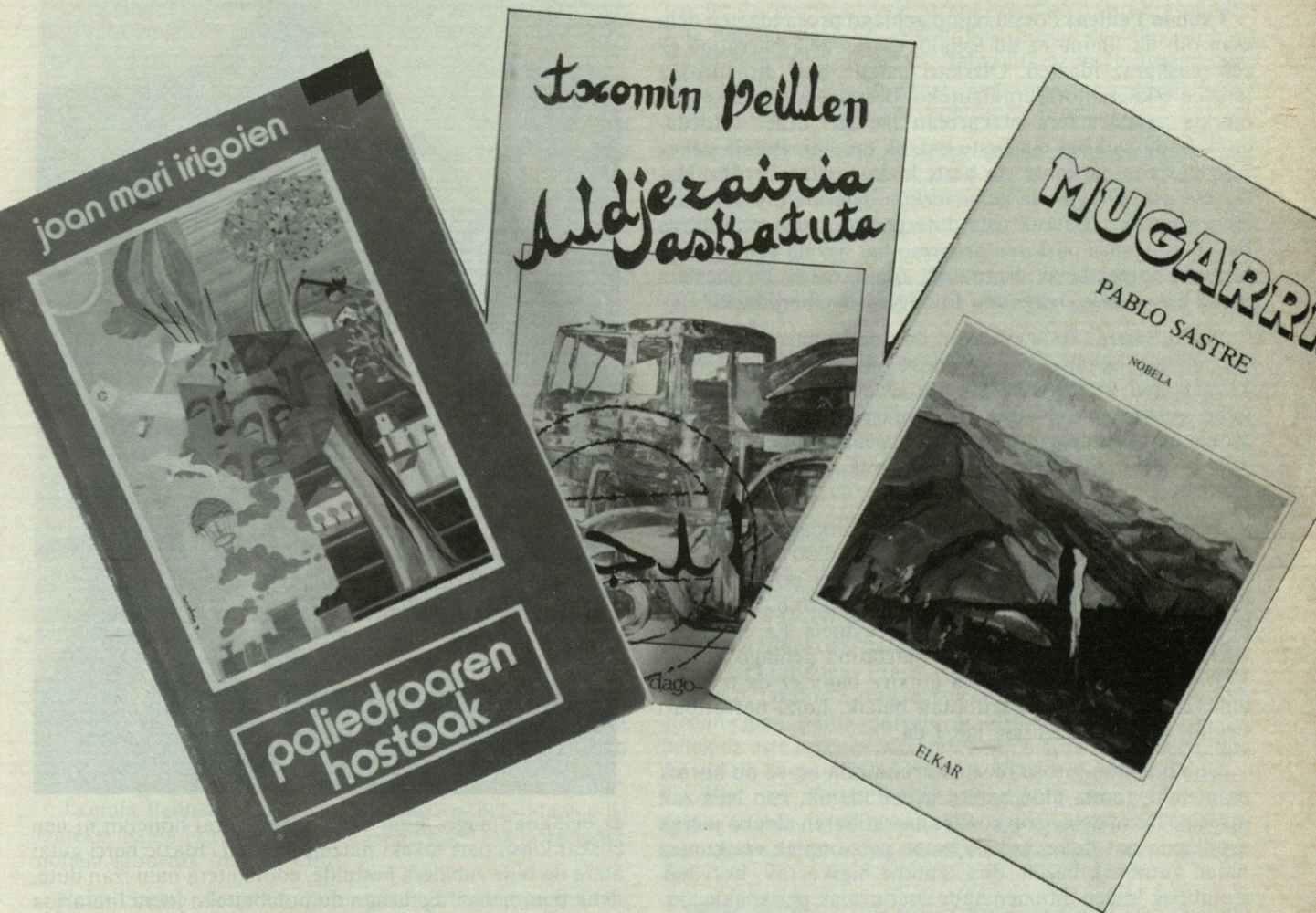
«Ez mintza gaelikoaren alde; gaelikoz baizik» esan ohi zuen afusilaturik hilko zen P. Pearse famatuak...

Hau guztia tema da nigan; euskararik gabe ez baitago Euskal Herri-rik.

Baina hauen irribarre lasaiak eta haien begirada harroputzak ikusten ditudanean, zalantzan jartzen naute: «Aquí no pasa nada, hombre. Tranquilo».

Agian ez!

—telefono bidezko mahai-ingurua—

BOST PROSAGILE, ZAZPINA GALDERA

Gure haserako asmoa bostok mahai baten inguruan biltzea izan zen. Batekin eta bestearekin hitzegin bezain pronto konturatu ginen ezinezkoa zela zeharo. Badakizue, Euskal Herria txikia da baina ordu jakin batetan elkarrekin ezin topatu.

Halere, etsitzea ez zitzaigun burutik pasa ere, eta ez burugogorrek garelako, oraindik ere interesgarria iruditu zitzaigulako baizik. Eta telefonoa hartuta bakarka egin genien elkarrizketa. Kaleratu berriak diren nobela eta ipuin-bildumen egileekin hizketalditxo bat izatea... umm! Gustu handikoa iruditu zitzaigun, eta ondorioak ere ez dira makalak izan. Hala uste guk behintzat. Pena bat gelditu zaigu: ondoren ageri diren eritzi desberdin bezain interesgarriak elkarrekin bildu ahal izanez gero, agian aberastu egin ziratekeela. Baina, guztion gainetik, urruntasunak eta okupazioek agintzen dute azken finean.

Azken aldi honetan batik bat prosa argitaratu da. Poesiarik idazten ez delako ote? Zure kasuan, zer dela eta prosaren aldeko aukera hori? Bultzatu behar al da narratiba beste jeneroen gainetik?

Txomin Peillen: Poesia baino gehiago prosa idazten dela esan ohi da. Baina ez du aspaldi esaten zela narratiba ez zela euskaraz idazten. Olerkari batzuk hasi dira prosaz idazten eskaera horri erantzuteko. Bestalde argitaletxe guti olerkia argitaratzera bizkarrean hartzen dute. «Hordago»k badu sail bat eta beste batzuk ere bai. Poesia nekez saltzen baita euskaraz eta beste hizkuntzetan berdin. Halaz ere uste dut poesia beharrezkoa dela literaturaren arrerapenerako. Batzuk uste dute poesia gauza primitiboa dela eta prosara pasatzea progreso bat bezala dela. Nik ez dut uste horrelakorik. Frantzia, orain, esaten da poesia itzuli behar dela, benetako literatura bat berpizteko.

Pablo Sastre: Hala entzuten duk orain narratiba gehiago bultzatu behar dela... ez zekiat nik zergatik hori. Nere kasuan, bai irakurtzeko eta bai idazteko, konparaziorik gabe gustorago sentitzen nauk narratiban, eta baliteke hauxe beste jende askori gertatzea; sentidu honetan bakarrrik beharko litzateke narratiba beste jeneroen gainetik bultzatu.

Juan Mari Irigoien: Ez dakit poesia gutxiago idazten denentz, ez naiz oso ziur baieztapen horretaz. Nire iritziz zera gertatzen da, sarritan esan izan dela poesia gehiegi idazten dela, eta horrek prosaz idazteko giro bat, artifiziala agian baina baita eragilea ere, sortu duela. Ez, ez da nire ustez poesia gutxiago idazten, narratiba gehiago baizik. Eta orduan, poesi ekoizpena gutxitu bada ez da termino absolutotan gertatu, erlatibotan baizik, hotz, narratibari begira, poesi portzentaia jaitsi da.

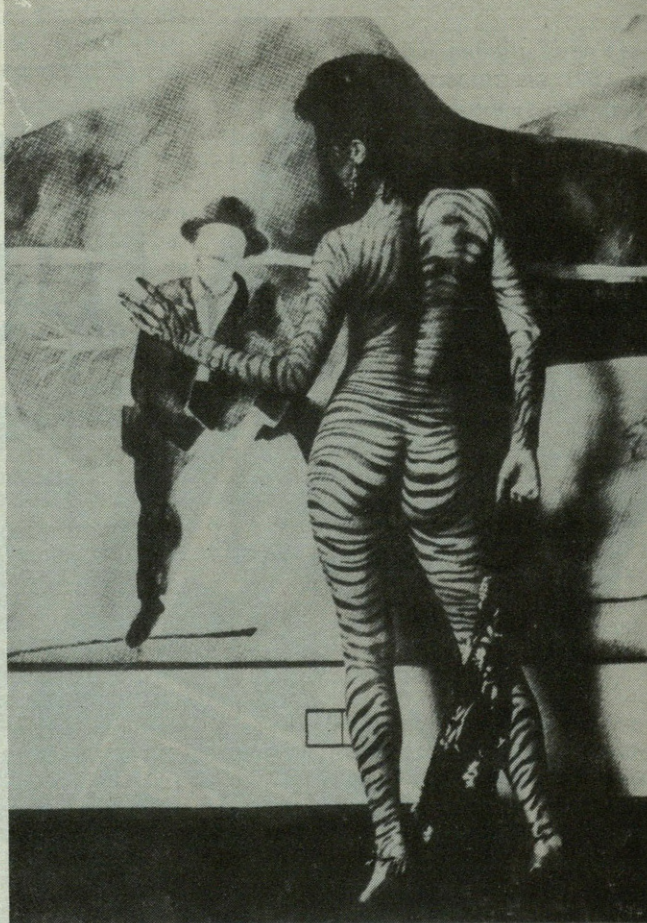
Une honetan, prosa idazten ari naizela-ta, ez du horrek esan nahi poesia alde batera utzi dudarik, oso bait zait atsegin. Dena dela, gaurko nire narratibaren aldeko joerak esplikazio bat duke: nobela baten pertsonaiak eraikuntza baten zutabeak bezala dira, zutabe higikorak, hori bai. Zutabeok lotzen dituzten habe eta burniak pertsonaien arteko harremanak dira. Egia esan, dirudienez, nigan bizi den arkitekto frustratuaren papera betetzen ari naiz orain.

Bai, nire zalantzak izan arren, gehiago bultzatu behar da narratiba, baina inolaz ere poesiaren kaltetan. Hala ere, badakit tranpan erori naizela, zeren, bata bultzatzean, ez al dio, ipso facto, besteari kalte egiten? Hortaz, isildu baintz, hobe... ezta?

Ander Iturriotz: Egia esan ez nuke jakin nahiko herri honetan zergatik egin zaion olerkiari horrelako hutsunea, heldutasun gabekoaren frogatzat edo. Olerkigintza literaturaren anai kaskarra ote da? Neretzat ez da horrela. Hor dauzkagu, esaterako, prosa hobearen alde ipin daitekeen hainbat olerkigile. Norbait aipatzerakoan, eta neronek laket ez dudalako Eliott bat. Gizon honek bizitzaz onarturikoaren gertakizunaz inguratu ditu hizki-mizki bakarren batzurekin. Hau da, irudika ezinezko txirriskuak dauzkan osotasuna, erraza dugu esatea, lortu delakoan. Hain zuzen ere artelan baten azken muga honetan datzalarik nonbait. Berdin izanik prosaz zein bertsoz egin izatea, osotasuna alegia. Lehen aipatu bezala azken urte hareako sorketari begiradaxo bat boteaz, argitaletxeen kontuan baitan zera da ageri, gauza urri azaldu da prosan. Agertu dena, betiko handi-mandien esku meharretik sortua, eta noski berauen birrargitalpena. Bide berririk urratu

BIRUNDAK

(ele laburrak)

ez delakoan nago. Egia esan, azken garai honetan ni neu euskal klasikoari atxeki natzaio batipat. Idazle berri gutxi atera da bide zabaleran bestalde, edota atera nahi izan dute, dena esan behar! Errazago du nolabaiteko joera literarioa duen neska-mutil koskorak bere inguruko bizipenek era erraz batez azaltzea. Olerkigintzari ekinaz lehenbizi, eta maila honetan bai adierazkorra dugula heldutasun mailari dagokionez. Nik neuk ere, igaro nuen, ez oso aspaldi halako nerabe intimista olerkigintza sasoi. Dena izanik eta orduan bakoitzaren bur ingurumiko, esan mesan, maitasun arren etsipena paperatzen da nolabait egoztrismoaz jotako sorkuntza alegia. Neuk ere eraman nituen lan batzuk argitaletxe eta gero harrezkoro zakarretara bota. Baina iragana iragan, bizitza biziz, geu ere ikasiz goazelako aurrera goaz, gupil geraezin honetan, eta nabari diogu aipatu gaiari narbainkeria, muga gainditu arteino eta orduan hasten garabenetako olerkia eginaz, intimoa izateari utzi gabe nonbait, ulertzeko. Dirudienez baina, geure enteratuei bost axola. Dena ote da beraientzat nerabe ekintza? Heldutasun gabeko sorkunde? Arazoa bestelakoa da. Prosarik ez egotea, arrazoiak, auskalo! Olerkia egiteko hizkuntza poetikoa lortu behar bada, ekinaren ekinaz, euskara baitako malgutasun elemenduez jabetu, hizkera propioa eginaz, poema baten sorketa bapateko zera da, ideia bat, sensazio zorrotza, irudi harrapagaitza, eta eginala bota erditu dugu. Ez horregatio ume-egite errazagoa noski! Prosak, haatek, ez du etenik onartzen, ez da inspirazio kontua; lan jarraia baizik, hau da, ordu askoren emaitza. Honek denbora ematen du Bestalde hizkuntza logikoagoa es-

katzen du, estiloa zaintzea exijitzen du, irakurkor izan dadin. Zailagoa bai behintzat lan-esfortxu aldetik. Amaitzeko gizamultzoari soa. Jendeak ez du olerkirik irakurtzen. Jarrera malan bai dagoela alde izugarria. Olerkien hizkuntza hizkiz hizki arakatu behar baita ia ia. Errazago zaigu hitz pilo zuzenari ekitea, akzioari, narratibari, Neuk egia esan, bietarik egina dut.

Jon Kortazar: Paradoja horrek badauka datu harrigarri bi aspaldian. Bat gobernuaren sariketa: bost nobela eta poesia lanik ez. Bi, zazpi edo zortzi nobela, es dakit, batera argitaratzen, eta inpaktoa egiten du. Baina ustez itaunaren azpian balorazio bat baino gehiago inpresio baten inpaktoa ez ote dago. Kolpez azken momentuan gertatutakoak ez ote daukan indar larregirik. Derrepente nobelarik ez izatetik poesia ez izatera pasatu gara. Eta itaunaren azpian dagoen galderak larregitxoa dirudi. Eta beharbada ez dagoena plangintza editoriala da. Eta hori baino okerraga, ez dago irakurlegorik. Hau da ezin delako plangintza editorialik egin beharbada. Baina nobelarekin gertatu dena ez da, jendea derrepente pasatu dela poesiatik prosara, baizik eta aspaldian eginik ziren nobelak batera eta kolpez publikatu direla. Joan Mirirenak bi urte zituen gutxienez, Zula-karenak bospasei, Txominen ipuinek fetxa dakarte, eta gehinek urte aldara polita dauke aldean. Horregatik faltsua dirudi inpresioak. Gauzak ez dira kualitatiboki aldatu, nik uste. Gauzak aldetzeko hemen irakurlego zabala behar dugulako, 500 irakurle horietatik ez dakit zenbatera pasatzea. Eta hori ametsa da niretzat oraingoz. Badirudi, editoreak dixit, prosa poesia baino hobeto saltzen dela, baina nik ez dut ahaztu nahi aspaldiko partez egin diren liburu majoak poesia izan direla, Sarri eta Bernardo.

Prosa edo narratiba luzea ala laburra? Hau da, ipuina ala nobela... zein zaizu gustokoena eta zein xarma aurkitzen dizkiozu bakoitzari?

Txomin Peillen: Neri gusta leikedana nobela idaztea litzateke, baina horretarako astia izan behar, eta horregatik nobela laburrak idazten ditut.

Pablo Sastre: Neretzat ipuina gehiago duk joko bat bezala, tarte atsegin bat pasatu eta kitto, eta helburu horrekin idazten dela uste diat, nobela irakurtzen dudanean berriz gehiago espero diat giro batean sartzea, eta askoz plazer gehiagoz irakurtzen diat.

Joan Mari Irigoien: Gustora nagoenean, berdin zait ipuin labur bat edo nobela luze baten aurrean egotea. Bietan bat aukeratu beharko banu, nobela luzea aukeratuko nuke: Notre Dame katedrala eta Renoir-en koadrorik onenaren aurrean, lehenengoa aukeratuko nukeen arrazoi berberetatik, agian.

Ander Iturriotz: Honi buruz bi puntu argitu nahi nuke. Alde batetik Borges-en esana gogotan ipuina, ele laburra, nobela osoa izan daitekeela behar beharrezkoak diren elementuez osaturik ordea. Neuk nobela nahiko ipuin bihurtuko nuke. Halako puztueria al den zer edo zertan. Ongi da gauzak kontatu nahia, baina batzutan larregitara goaz. Bestelakoa dugu, unibertso osatuaren bila, orduan bai beraldiko nobelak, Cortazar-en «Rayuela», Garcia Marques-en «Cien años de soledad», «Ulises», «Manhatan Transfer», eta hauek eredutzat.

Jon Kortazar: Argi dago gauza ezberdinak direla, eta hori Anduk, garbi utzi du JAKINeko azken zenbakian. Nik dena dela uste dut badagoela herri honetan jokaera

pedagogikoa, eta honela pentsatzeko era bat: «errazago irakurtzen dira ipuinak laburrak direlako». Agian bai, baina horrek problema faltseatu egiten du, kantitatean jartzen duelako azentoa eta ez kalitatean. Badirudi, eta halan izango da, ipuina nobela luzera heltzeko tresna eta saio bezala hartzen dela, eta guri nobela luzeak eusteko denbora eta ofizioa faltatu zaigula. Baina nik ez nuke honela ulertuko. Ipuinaren autonomia, sugestioa, argi eduki behar dugula uste dut. Gauza ezberdinak direla.

Baina bueno, eta tartean, gauza gehiago iluntzeko, oraindik dago, nobela laburra ala ipuin luzea, Alice Mc-Pairssen edo Flannery O'Conors-en antzekoak, eta badago jendea horretaz arduratzen.

Iruditzen al zaizu talde literarioek zerbaiterako balio dutela? Norbere modura ibiltzea al da era egokiena literatura sortzeko?

Txomin Peillen: Uste dut beharrezkoak direla. Gure idazle-orgullo txikia badago euskal idazleen artean, bere-takeria bat, eta bakoitza bere txokoan idazten egoteko ohitura. Horrek kalte egin diezaioke gure literatura xumeari. Uste dut teknika aldetik, material aldetik, ekonomia aldetik taldeak egin behar ditugula. Noski, izango dira beti hain maiteago dituegun idazleak. Eta izango dira talde txikiak, eman dezagun adiskideak, bizpahiru adiskide. Baina horiek pentsatu behar dute talde handiagoak egin behar direla. Bestela ez da okasiorik izaten ideia borrokan sortzeko. «Maiatz» aipa dezagun, iparraldekoa eta osoki itxia hegoaldekoei, baina badu helburu bezala idazle gazteak ezagutaraztea. Eta iparraldean ez dago beste lekuri idazteko. Orain «Susa», espezializatuagoa da, Donostiako giroan egina, baina iparraldean influentzia handia izan du, haiek ez uste arren. «Maiatz»-ekoen artean «Susa» ezaguna da. Ba da beste aldizkari bat ere, «Pott», berriz argitaratuko dena, eta horrek beharbada prosan «Susa»-k olerkian egiten duena. Aldizkari horiek ez dira asko salduko, ez asko irakurriko, baina idazleen trebatzeko leku egokiak dira.

Pablo Sastre: Talde literarioak egoteak bizitza dagoela adierazten dik, zenbat eta gehiago orduan eta biziago egongo duk, ez bakarrik literatura, gizartea bera ere biziago egongo duk, egongo litzateke. Eta gero beti esaten dena, eta neri ez gertatu arren horrela dela uste diat, jende berria has dadin idazten, talde literarioen polemika-giroa oso ona izan ziteke. Orain: aberastasuna, hori norberak jartzen ez badik...

Joan Mari Irigoien: Nik hemen kontraesan bat bizi dut. Ez dakit zeinek bortxatu nauen (bizia, zirkustantziak, edo goizero musukatzen nauen artizarra izan daitezke) ardi galdu baten antzera ibiltzera. Baina, bestalde, talde literarioetaz zer edo zer entzuten dudana bakoitzean, inoiz beteko ez dudana hutsune baten antzeko zerbait nabaritzen dut barruan. Horregatik, nik neure burua halako talde batetan nekez ikusten badut ere, nire inguruan dabilen jendea animatuko dut beti talde horietan sardaitzeen sor ditzaten beste gauza askoren artean, benetan eragingarri eta bizigarriak gerta daitezkeelako; haatik, arrisku bat ere gerta daiteke, zeren taldea inizatiba pertsonalaren eragilea izan daitekeen bezala, absolutu bihurtzen bada, inizatiba horren itotzailea izan bait daiteke.

Ander Iturriotz: Behar beharrezkotzat jotzen ditut ezta-baida-ahalmena eskainten dutelako. Informazio-aldaketa,

etabar. Aldizkarien funtzioa, nolabait, talde literarioena izan daiteke. Alde batetik izan daiteke mundutxo honetan mugitzen den jendearentzat, eta bestalde irakurle zabalari zuzendutakoa.

Jon Kortazar: Nik badaukat lagun bat, eta benetan, existitzen dela gero, bere burua ez zuena bota talde literario bat bidean agertu zitzaioke. Eta nik sinisten diot. Beraz, zer esan dezaket? Badakit lagunarena esajeratua dela, baina... irakurlegorik ez dago herri honetan, ba lagunak ez bagaitu irakurtzen, ze erremedio! Nik maila batzuetan, eta literaturaren topaleku diren artean, beharrezkotzat ditut. Ez dagoenean talde literariorik norberaren inguruan, ba jarraitu behar, baina bakarrik egiten den literatura itogarria ikusten dut. Taldea, zabaltzenerako posibilitateak eskeintzen ditu. Ez dakit, oso ikuspegi pertsonala izango da, baina giro sinpatiko baten barnean desarroilatzeak asko laguntzen du obra bat egiterakoan.

Nola ikusten duzue literatur aldizkarien panorama? Ba al dago hutsunerik? Zernolako funtzioa bete zezakeen edo dezake aldizkari batek?

Pablo Sastre: Senditu berean joango litzeteki: jende berria idazten anima dadin. Besterik ere, adibidez idazle eza-gunek idaztea ere ondo ikusten diat, eta eztabaida gogor-rrak sortzen badituk hobeto, baina batez ere jende berriarentzat.

Joan Mari Irigoien: Galdera hau aurrekoarekin lotu xamarra dakust. Aldizkariok oso interesgarriak iruditzen zaizkit zeren, maila batetan bederen, gure kezkak, gure odola oraindik baretu ez den adierazgarri gerta bait litezke.

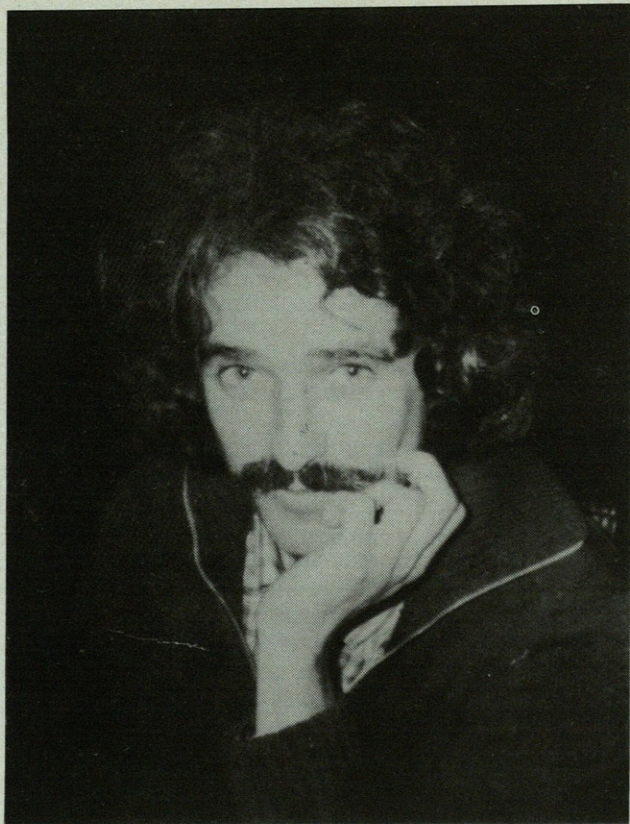
Jon Kortazar: Nik uste aldizkari literario baten barruan dagoenak horretxek azaldu beharko luke zer den berarentzat aldizkari literarioa. Nik uste, saio lana bete behar duela aldizkari literarioak. Lehenago ipuinari buruz esaten genuena, hau da, norbaitek uste dauela ipuina tresna dela, hori ez da ipuinaren funtzioa, eta beharbada horixe izango litzateke aldizkariarena. Gaur egun dagozeen artean «Susa», «Maiatz» eta «Idatz & Mintz» arrazoi ezberdinak gaitik. Dena dela geratzen da «Pott»en lilura, ezta? «Pott» eta «Susa» talde literarioen topalekutzat ditut, eta azken batean estilo baten agerpide. «Idatz & Mintz» en kasua berezia da arrazoi extra eta literarioak nahasten direlako. Arrazoi pedagogiko, literario eta politkoak. Errebista hori idazle berriak promozionatzeko jaio bazen ere, ez dakit helburu hori betetzen duen.

Zein eritzi duzue gauregun dagoen kritikaz? Kritika eza-zue kritika. Zer falta da kritikaren alorrean?

Txomin Peillen: Gaur egungo kritika ez dela nahiko sakona esango nuke. Askotan politika ideiak aurretik, ipinita eta aurreiritzi batzurenkin baztertzen da norbait. Jende gutti dago kapable denik estiloa aztertzeke eta ideien azaltzeke polemikan hasi gabe.

Pablo Sastre: Kritika falta ikaragarria, horixe zegok, eta dagoen kritikan, joera txar bat, egiten den guztia molde batzuetan sartzeke, hor egongo litzateke edibidez lehen esan dudana, orain narratiba idatzi behar dela erabaki dut eta denok horetan, hori zergatik?

Joan Mari Irigoien: Nik beti pentsatu izan dut ezin daitekeela futbol kritikari ona izan, futboleko ibili ez denik... Nola nik kritika egin inoiz egin ez dudana kritikari?

Futbol kritikalariek horri «korrerera botatzea» deitzen diote, ezta? Nahiago dut, kasu honetan, korrerera bota penaltia egitea baino.

Ander Iturriotz: Neretzat kritika dator artelan bat egin geroztik, beraz askorik ez badago ezin eska kritikarik. Bestalde, zenbaki kopurutan, idazten dugunok, gutxi bagara, guk egin behar ote dugu kritika?

Jon Kortazar: No coment. Baina nik egiten dudana, hori kritika bada, klasetako beharragatik sortua da. Klasean datuak eman behar ditut, eta ezin liteke hiru edo lau orduz, «polita», «ederra», «aberatsa» hitzez orduak betetzen jarraitu. Eta bestaldetik, sortzen da baitaere inplikazio poetikoa nere buruari azaltzen egiten dudana ahalegina-gaitik.

Literatur lehiaketan auzia. Onartu behar al dira? Zein funtzio betetzen dute eta funtzio bera betetzeko beste medio-rik ba al dago?

Pablo Sastre: Onartu egiten dizkiagu, egoera txar batean gaudelako. Funtzio bera betetzeko, idazteagatik bera-gatik ordaindu beharko litzateke, ordu batzuk betez gero eta kalidade bat erakutsiz gero, beno kalidadearen problema zegok, hori ez zekiat nola, dakidana oraingo sistema penagarria dela.

Ander Iturriotz: Neuk ez dut inoiz aurkeztu horrela-ko-rik eta dena den eztabaida deusezten doalakoan nago. No-labait konpetentzi giroan sartuz.

Jon Kortazar: Kaltegarri ala onuragarri diren sartu gabe, uste dut gauza bi eskaintzen dituztela: dirua eta publizitatea. Gero, bigarrenez, gaur larregitxo ez ote dagozan galdetzen diot buruari.

Joan Mari Irigoien: Hauxe beharko luke, ene eritziz, lehendabiziko galdera hirukoitza: Beharrezkoa al da euskara? Euskara bizteko beharrezkoak al dira idazleak? Sor al daitezke idazleak, eguneroko ogia irabazteko lanean iharduten duten jardunak kanpora? Euskara beharrezkoa baldin bada, idazleak beharre idazleak beharrezkoak baldin badira, eta lanean egindako egunero jardunak kanpora buruko minak besterik sor ez badaitezke... Edota era ulergarriago batetan esanda, badaki zue: «Gorrontz eta Olano, biok hermano».

Dena dela, nahiz hau esan, nahiz bestea esan ez dira sariak desagertuko. Eta honi buruz nik, bai, zera esan nahi nuke: zergatik ken lezaiokete idazleari, bizi osorako, sari antolatzaileek, gehienik ere, lehenengo edizioa egiteko eskubidea lukete; hortik aurrera, akabo. Edota ez al da gurea, liburua erditu duen sabela? Es al dira emagalduek ere, inprimatzen dieten larruzko edizio bakoitzaren ondoren, arestian eskaini duten sabelaren jabe? Beraz, emagalduen atzetik gabilta orain ere; haiek baino galduago, alegia.

Zer suposatzen du, idazlearentzat, ia analfabetoa den herri batean idazteak? Norentzat idazten duzu?

Txomin Peillen: Frantziarekin konparatzeko E.H. ez da analfabetoago. Frantzia ere irakurtzen jakinda ere, gehienek ez dute irakurtzen. Bi frantsesetatik batek urtean liburu bat erosten du eta hamarretik batk literatura erosten du. Poesia oso gutti. Beraz idazten denean ez dugu herriarentzat idazten zoritxarrez. Ametsa da oraino eta urruna helburua. Durangon ikusi dudanez, bakarrik estudiantutako gazte batzuk ukitzen ditugu, herrikoak direnak. ARteko jendea ez da literatura irakurtzale askotan. Zeharrak bai. Orduan esan dezakegu irakurtzen jakitea ez dela aski irakurteko.

Pablo Sastre: Literaturak, beti nahitaez, funtzio bat betetzen dik, euskal literaturak Euskal Herriaren aldeko funtzio bat betetzen dik, jeneralean, euskaraz idatzia dagoelako besterik ez bada ere. Orduan, guk, funtzio hori izanik, egin zezakeagu zentzu horretan gehiago bultzatu edo gutxiago bultzatu, dena dela gauza bat entzun izan diagu, euskal idazleak euskaraz idazten duela bere hizkuntza delako eta punto. Ez duk bakarrik hori, nere irudiko behintzat, bazegok militantzia bat ukazina, eta gure literaturaz hik esaten duan bezala analfabeto, eta erdaldun, den herri bat alfabetatzen eta euskalduntzen lagundu behar diagu.

Esatea erraza duk bazekiat, dena dela hala duk, kalidade handiz idatzi behar diagu, baina ahalik eta gehienek irakurri behar digutela bistatik galdu bage, honek probetzea ez dik suposatzen baina bai kontuz ibili beharra dugula, ezta?

TXOMIN PEILLEN

duela eta
duela

Hordago

Joan Mari Irigoien: Batzutan pentsatzen dut, bakarrik biziko banintz ere, tarteka poemaren bat idatziko nukeela; munduan emakume batekin, biok bakarrik biziko bagina, agunero idatziko nioke zer edo zer. Hortik aurrera, jendeak gero eta gehiago irakurtzen badit, hobe; baina nork irakurriko didan bezain inportantea iruditzen zait norberak barruan daraman idazteko barne postura hori. Hortik aurrera, norentzat idazte dudan? ARGIA ateratzen duzuentzat, batik bat; oraindik ere, poliedroki, beharbada, gehiago gorrota nazazuen (sic).

Ander Iturriotz: Alde batetik bizitza komunikatzeari aurkako borroka bat da, alde batetik norberarekiko eza-gutza, edo nortasun izkutuari izena emanaz dugu. Loxapena batipat.

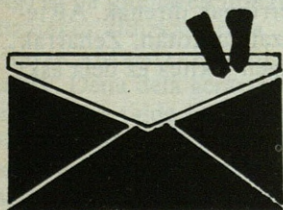
Bigarrenenez, besteeikiko norberaren bizipenen komunikazioa hitz soila eskein diezagukeen zabaltasuna baino aruntzago garamatzana. Hemen tartean Herria dugu, Euskal Herriak ez balego, eta orain dagoen unean egonik, ez litzateke erdaraz idaztea iruditzen zezakeen nolabaiteko norberakeria gertatuko. Hemen euskal kultura dugu, hil zorrian, altxatu nahian, horretaz badago. irrazional sentimendu poloa, Nazioa, ingurua, giroa, bizipena, hau da, giza talde batekiko identifikazioa. Dena den, irakurle kopurua ikusirik absurdotzat jo zitekeen idazte ekintza.

Jon Kortazar: Alfabetoentzat idatzi. Egia esan hau kako berezia da baina literaturatik apurtuko ez dena, nik uste. Obra ikaragarri ona idatzi arren, jendea ez da irakurtzen

harriko halamultzoka. Nik dena dela, eta nobela honen kasu konkretura jaitsiaz momentu hartan irakurtzen zutenentzat idatzi nuen. Esan nahi dut, unibertsitatean ari zirenak ziren nire narratario ideal famatu hori. Nobela minoritarioa egin nahi nuela esatea beharbada larregitxoa da. Baina gero, umm, unibertsitarioek ere ez dute oraindik irakurri. Enfin Serafin! Talde literariorik ez balego!

«Hau aparte ustela da», Atxaga dixit, -nibertsitarioak unibertsitarioentzat larregitxo, baina gero bazoaz Verdesera eta klasean eskatu dutena baino ez omen da saltzen diote. Hemen badira nik uste, arrazoi batzuk. Bata pertsonala da: bueno, nire nobela minoritarioa da haseran eta orain. Kriston beldurra pasatzen da nobela honekin, eta klaro, beldur horren moztorra barrukoa da. Enfin. Jendeak ez bagaitu irakurtzen, agian mass-media falta izango da. Baina nik ebidentzia argi bat daukat, ez ote gara txartxoak izango? Eta horrela balitz? Bueno, ba hobeak izaten ahalegindu. Horixe da herri analfabeto batean idazle batek egiten duena. Bestalde, nobela populistak idazten ari direnek ere asko saltzen al dutu? Ba, ez dakit. Ziur asko ez. Ah, orduan asuntua konplejoa da. Idazle onak ez dute? Ba, ez dakit. Ziur asko ez. Ah, orduan asuntua konplejoa da. Idazle onak ez dute askorik saltzen, idazle ez hain onak agian ere ez. Orduan, ba ez dakit. Problema berriro ere konplexatzen ari da.

Joxe MOLLARRI
Jexux IJURKO

ARGIA astekaria
Ramonenea etxea, behea.
Virgen del Carmen, z/g
Donostia (12)
T. 28 33 99

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

Herria Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia
SINADURA

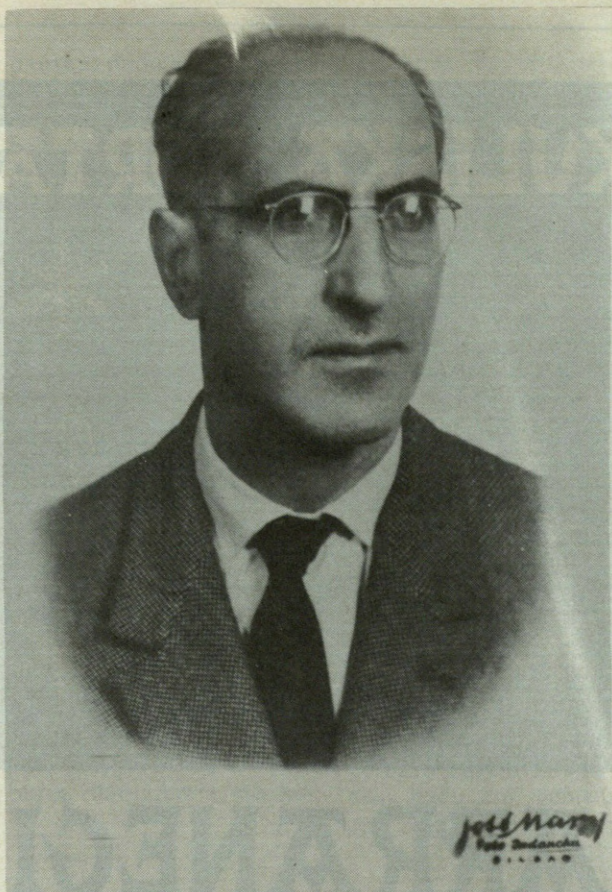
AZKEN ORDUKOA

Sagrario Aleman eta Idoia Astiz gartzelan sartu dituzte, Iruñean.

Beren pekatua: erdaraz zeuden errotuloak beltzez jartzeagatik.

Berriro ere gure Herriaren genozidak dira demokratik; eta gu faxista delinkuenteak.

Bide beretik goaz, Sagrario eta Idoia, zuek eta gu. Euskararen heriotza ametituko ez duten euskaldun guztiekin.

Eusebio ERKIAGA ALASTRA (endaitz)

Sarri entzun ohi dugu euskal elaberririk gutxi dagoela, eta bat edo beste aipatzen badigute Agirre, Txillardegi edo Saizarbitoria besterik ez dugu entzuten zorigaitzez, horregatik aldizkari honetatik gorespen antzo doakizue Eusebio Erkiaga idazle ekinari buruzko lantxo hau.

Alferkeriaren alferkeriaz oihuztatu ohi dugu franko aldiz euskal elaberrien murriztasunari kalitate eza lotzen zaiola, benetako azterketa eta irakurketa zuhur bat ere egin gabe, eskain diezaiegun ia ezagutzen ez ditugun idazleei gure denboraren amini bat, hauts ditzagun behingoz lana eza-gutu gabe ere sortzen diren dogma eta mitoak.

1912. urtean hautsi zen bizkaitar idazle hau biltzen zuen umontzia Lekeition, eta umezarorako jaioterri hobeak aurkitzea zaila bene-

tan. Gerora diruetxe batean egingo du lan, peritu merkantil bezala, Bilbo inguruan. Eta orain soilki elertiarri gagozkiola berak ausrartutako gaiak aipatuko ditugu. Zoritzarreko gerrak deuseztatu egin zuen hura baino lehen euskal munduan zegoen giroa, eta ondorengo idazleek erabateko militantzia eskaini zioten euskal elertiaren hildo estuari, eta Erkiaga, hauetako bat dugu. Berak, dakigunez, olerkiei biziari ekin zien, bai eta antzerkiari ere. Operak eta itzulpenak eginak omen ditu, nahiz guztiak ez argitaratu, eta kazetaritza inguruan ere aritua da. Euskara eta euskalkiak sakonetik ezagutzen ditu eta gainera Euskaltzaindiakoa da. Esandako guztiari beste hau lotuko diogu, hiru elaberrien egile dela alegia. Militantzia beraz hitz egokia beretzat.

Orain ordeak guk bere elaberrigintzari emango diogu ikutua, hauek dituzue be-

rak kaleratutako hiru elaberriak: «Arranegi» (1958), «Araibar zalduna» (1962) eta «Batetik bestera» (1962). Bi azken hauek «Domingo Agirre» saria jaso zuten 58 eta 61. urteetan. Guk ez diegu bi azkenei arreta berezirik eskainiko, nahiago izan dugu sari gabe erdi umezurtz gelditu den bere lehenen elaberriari astindu batzu ematea, gainera zaila oso bi azken ho-

rietakoren bat aurkitzea. Lehenengoaz arituko gara beraz, ez oraindik ere eros daitekeelako, elaberri marginal bat delako baizik, izan ere 24 urtez 1.000 ale baino askoz gehiago ez duen liburu bat oraindik salgai aurkitzea bada marka.

Liburua luzera mailan bitarteko dugu, ez luze eta ez motz, euskal elaberri gehienak bezala, 200 bat orrizkoa, 23 kapitulotan banatzen du, 8 bat orritakoa bakoitza. Eta ezer baino idazleak berak ohitura elaberritzat dauka bere lana, asmo honekin hasi da lanean. Honek noski liburua eratze orduan eta eran bere eragina du, horregatik, ez da harritzekoa mamia edo kontatu nahi diguna elaberriaren eraketari gain-

ditzea, teknika aldetik ez dago inolako aberastasunik. Elaberri modernoan abenturaren kontaerari baino, kontaeraren abentura bideratzeari alegia garrantzia handiagoa ematen bazaio, Erkiagak ez du horrela egingo, bide zaharretan eroso ibiltzea gogozkoago du.

Liburuan herri bat azaltzen zaigu, Arranegi (Lekeitio da delako Arranegi hori), eta Arranegiko gertaerak ematen zaizkigu. Arrantzaleen bizitza, jaiak, ohiturak eta herriko seme-alaben batzu. Hauetan aipatuena Zuriñe da, jasaten dituen maitasun bihozka-dak e.a. Zuriñeren gurasoak ere azaltzen dira nagusiki, besteak baino maizago behintzat.

Osatzen duten fabula, ipuina edo istorioa, gertatzen zaiena, intrigarekin lotua doa, hau da gertaeren ordena zuzena eta etenik gabea da, ez dira ekintzak denborarekin elkarnahastan, gertatu ala kontatu egiten zaizkigu, kronologikoki gertatzen den bezala. Pertsonaia mailan nagusia aipatu behar banu Arranegi bera aipatuko nuke, herria bera dela nagusi alegia, bere eguneroko zorian eta zorigaitzekin, ekaitz eta oskarbiekin batera. Lana, jende mota berezi bat, euskaldunak, ohiturak e.a. Taldezko pertsonaia dugu nagusi liburuan. Badira ere besteak, Zuriñe, Xirido, Jon, Txanton Baixa e.a. Hauek gertaeraren haria daramate, lehen esan bezala sekuentzia kateatua zuzentzen dutenak. Baina hauei gatz falta zaie, idazleak berari interesatzen kuxan giltzapetzen ditu, ezertarako askatasunik eman gabe, alde aurretik egokitu dute beraien etorkizuna. Sikologikoki eskasia handia nabaritzen zaie, ez

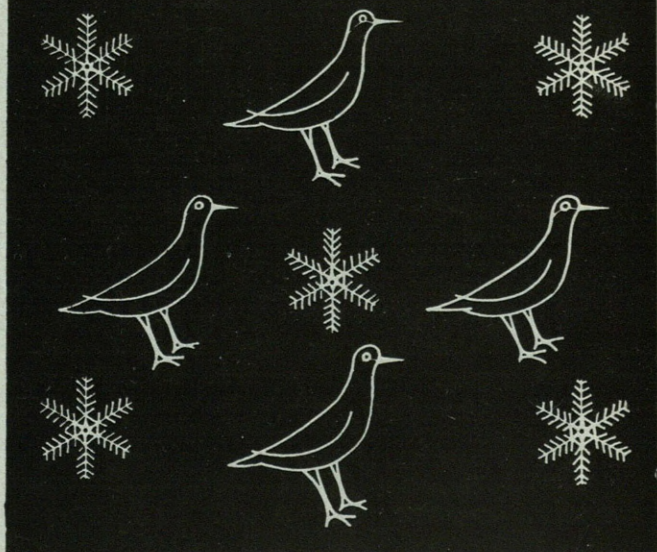
dira erreal gertatzen, ez dute aldaketarako aukerarik. Egileak jotzen duen danborraren doinu dan-tzatzen dira, idazleak azpimarratu nahi duen izaera oso berezi baten adibide eta ordezkari dira, klitxe hutsak. Erkiagak liburuari eman nahi dion gizarte ikuspegi estuak ere zeharo mugatuak uzten ditu pertsonaiak.

Une honetan pertsonaiei buruz ari naizelarik zera gogoratu zait, ea elaberria irekia ala hertsia den. Pertsonaia nagusiari dagokionez elaberria guztiz irekia da, aukera ezin hobea eskaintzen du jarraitzeko, ez bait da inoiz hilgo Arranegi. Beste pertsonaien arabera hertsia da, 2. nagusitasun maila horren barnean gailentzen direnak ezkondu egiten dira, zoriontsu izateko itxaropenez eta abar eta abar.

Ikusmoldearen alorrean ere bada zer esanik. Idazlea liburutik kanpo dago, baina beti begira eta zeletan. Orojakilea da, pertsonaien ekintzen berri badu alde aurretik, beraien lehenaz hitz egiteko gai da. Kontaera zehatzaren atzetik dabil, dena den bezala kontatzen digu, argazki kamararen antzera, ñabardurak ematea maite du. Bere eragina liburuan mugagabea da, nahi bezala darabiltza pertsonaiak, interesatzen zaionaren arabera eratzen ditu ekintzak, nagusi da. Bere eritzia ematen digu gainera, edozein une eta gertaera aprobetxatzen du bere eritzia guri aurkezteko. Askotan onetsi ala gaitzetsi egiten du norbaitek egin edo esandakoa, «lotsabage» eta horrelako adjetiboak ugari dira.

Denborari buruz, gertaerak eta kontaera batera doaz, aurrerako hurrenkera dago, beti orain aldian gauden, gauzak aurrera doaz beraien bide arruntean, ez dago denboren arteko tartekatze edo nahasketarik.

KULISKA SORTA

ARRANEGI

ELSEBIO ERKIAGA

EDITORIAL ITXAROPENA

Inoiz egileak pertsonairen bat zer edo zer gogoratzen ari dela esaten digu, baina kontaerak orain aldian darrai, ez da une horretan oroipena bera elaberriaren kontaera, bururakizun hori nola oroitzen duenaren kontaera baizik.

Iraupenari dagokiola, berririo dator egilearen eragina. Batzutan kontaera zuzena da, gertatu ala esana edo alkarriketa bidez adierazia. Hemen hizkuntz bizi-

tasuna eta gatz dugu oinarri, errealismo bat agertu nahia somatzen da. Bestetan egun bati kapitulu oso bat, edo goiz bati beste bat. Azkar nahiz motel doa hariaren kontaera, axola berezia duena luzatuz eta errepikatuz. Etenaldiak badira ere deskribatzen hasten denean. Izan ere, deskribazio askotan nagusitzen zaio narrazioari, deskribio zehatzak, ederrerrako sen berezia du Erkiagak. Bere elaberriaren habe sendo bat da hau, olerkaria zela bagenekien, eta batzutan, eleberrigile baino olerkari dela iruditzen zaigu. Deskribazioan maisutasuna ezin ukatzeko da, adjetibo zerrendak

dauzka, ondo erabiliak gainera. Oso kutuna egiten du elaberria inguru honetatik behiratzen badugu. Tokien deskizioetan paregabea, ederki jorratzen du hizkuntza orduan. Deskizioa habe du baina elkarrizketaren laguntzarekin, hau euskarri bat da kapituloak eraterakoan.

Bere helburuak aipatuko ditugu orain. Liburuan zehar gehien agertzen direnak lerrokatuko ditugu: Jainkoa eta ohitura onak. Denbora guztian atzera eta aurrera darabil Jainkoa, ez dago honen izatea zalan-tzan jartzen duen pertsonairik. Ohitura on eta zaharren atzetik dabil beti, babesle sutsua dugu. Euskal ohitura zaharren goraipa ere antzematen da kapitulu pare batean. Baina ez du taburik, haragikeria eta ho-

rrelakoak ez ditu izkutatzen, salatu eta arbuigarritzat ageri, baina inolaz ere ez izkutatu. Egilearen pentsamoldea ezinbestea da liburuaren azterketa egiterakoan, zama handia du, lehen esandakoarekin bateratuz habe sendo bihurtzen da.

Azkenez euskarari buruz bi hitz: oso ederra eta bizia da bere euskara, aberats eta joria. Euskara izugarri menperatzen du, euskal jokera zuzena darabil, indartsua. Garbizalekerian erortzen da zenbaitetan, baina gehiegi ere ez, ia euskalki guztietako hitzak darabil-tza, nahiz berak bizkaieraz idatzi. Ez da ez zail, bai aberats.

Inoiz erdarazko hitzari zentzukide bat bilat zearren berezko naturaltasuna galtzen badu ere, gehienetan oso ongi jokatzen du zen-

tzukideekin. Hitz zerrenda ederrak botatzen ditu gogai bera adierazteko euskarak duen ahalmena eta baratzea ageriz. Guzti hau ez da goi mailakoa, ez eta gutxia eta baratzea ageriz. Guzti hau esan ondoren ondorio batzu ateratzeko garaia hel-du da.

Elaberri guztiak horrela idatziko balira, hauen kalitate eza onartu behar genuke, baina 1950,ean edo lehenago idatzi zen eta hori kontutan hartzekoa da. Erkiagak kontatera zaintzen du noski, bere idaztanka ezin hobea da, gutxi dute berak adineko estiloa, akatsa kontaearen teknikan datza, oso teknika erraza

eta soila, soilegia nire ustez, anekdotari garrantzia gehiegi, bide berriak urratze-ri bat ere ez, halere bildur gabe birresango dut egileak asmo guztiz egiten duela hau.

Motz gelditu zaio elaberria baina barkagarri bekio, alde onak eguzkitaratzen saiatu gara, txarrak ere ez ditugu zokoratu. Elaberri polit hau, zoragarri hau, irakurriagoa izatea merezi du Erkiagak, beraz oraindik euskal liburudendetan hauts tartean gorderik dau-den azken aleak jaso eta irakurtzea litzateke zuen lana.

BIBLIOGRAFIA:

«ARRANEGI» kuliska sorta 19-10 Zarautz. 1958.
«ARAIBAR ZALDUNA» Kuliska sorta 50 Zarautz. 1962.
«BATETIK BESTERA» Kuliska sorta 51. Zarautz. 1962.

Iñaki KAMINO

Euskaraz mintza gure ahotsa da.

Hona hemen euskaldun batek euskaraz mintzatzeko dituen arrazoren batzuk:

1 Euskal Herriaren mintzoa euskara dela.

2 Euskara dugula geure kulturaren oinarria.

3 Euskalduna izaki eta euskaraz egiten ez baldin baduzu, inork ez duela egingo zure orde.

4 Lan bila baldin bazabiltza gero eta maizago ikusiko duzula "euskaraz jakitea eskatzen da", lanpostu askotarako.

5 Hizkuntza batek, etxean ez ezik, kalean, dendan, lantegian, ikastetxean, irradian, telebistan, prentsan, behar duela erabilia izan. Bestela, hil egiten da, eta berarekin, herri baten kultura eta izakera ere.

Gipuzkoako Foru Diputazioa eta Udalak

EUSKALERRIKO MENDIAK.

Hona hemen oso liburu eder bat. Angulok egindako eskuliburua («Guide des Pyrénées Basques», Pabe 1977) dugu Ipar Euskadiko mendietan ibiltzeko gida hoberena; nik dudán alea, ibilaldi askotako laguntzaile preziatua, guztiz erabilia, azpimarratua eta mila aldiz forratua, beti motxilan eramaten dut. Gidaliburu ttipi honetan diren marrazkiek Angulok esku ederra duela erakutsi ziguten; eta oraingo liburuan azalaren argazkia ikusterakoan, barnean dena ikusteko gogo berehala piztu zitzaidan. Argazki hau arratsaldean egina dago, Hodeitsugainaren ekialdeko mazelak lehen planoan, Ori eskerga eta guziz handiosa oraindik dirdirante zeruaren kontra, eta, urrunean, Larraine, Kasernagaina eta Erroimendiren gainean, Añamendik gailentzen dituen gure Pirineoak. Goi Xiberoako bortuek uzten dizkiguten sendimendu eta hunkidura agertarazteko leku aproposenarik ez dago: eta lekua eta tenorea honen ongi aukeratu dituen egileak liburu eder baten promesa ematen digu.

Barneko orrialdeetan agertzen diren argazkiak eta marrazkiak tankera-koak dira: aproposak, ongi eginak eta esankor-rrak. Oinez ibiltzen denaren begiaz eginak, oso hurbilak sentituko ditu mendizaleak. Textuak mendimultzo bakoitzaren jite nagusiak ematen ditu; ibilbideen deskribapena ez da aski zehaztua besterik gabe ezagutzen ez den mendi batetan ibiltzeko, baina nondik joateko ideia baliosak eskeintzen dizki-

gu. Noski, holako liburu mardula ezin daiteke motxilan eraman; handik edo hemendik ibiltzeko gogo piztuko digu, eta gidaliburu txikiz eta mapaz behar den bezela hornitzea izango da, gero, mendizalearen lana.

Halere, textoa ez da soilki edukina: hitzak han daude, eta euskal hitzak bereziki. Angulo ez da euskaradun, eta guztiz euskalduna den toponimia bat jasotzerakoan frantses fonetikak oztopoak ezartzen dizkio; mapak berak egin dituen bezala daude, eta erderaz emandako gauza askoren (hala nola, «carrères», «sources», «refugio» edo «embalse») gainean, gogor egiten zaio «r» eta «rr» bereiztea. Eta, adibidez, Aiara, «Madarria» ematen digu «Madaria» beharrean, esate baterako. Ongi dakit jakin gure toponimia ez dela oso erraza, eta leku batzuen ezo-hizko izenak ongi ematea

zaila dela; baina leku eza-gunen izenak nolanahika emateak kutsu exotiko bat ematen dio gure geografiori, indijenek oso gutxi preziatzen dugun kutsua, hain zuzen. Oro har, Angulok huts gutxi egiten du, eta euskaradun ez izaki merito handia duela egia da; hale-re, argitaletxearen lana da mapetan diren makurak zuzentzea.

Exotismoa, tamalez, ez da soilki frantses hizkuntzatik ikusita euskal toponimiak duena: Hego Euskaditik ikusita Iparraldeari dariona oraindik tristeago dela pentsatzen dut. Liburua itzultzeko lan handi eta preziagarri bat egin duen itzultzailea Hegoaldean nagusi den egoeran sartuta dagola uste dut; bestela, ezin ulertu daitezke euskal textoan diren hutsak. Batzuk emango ditut: «Bearne», «La Nive», «Nivella», «Ordiarp», «Cheraute», «Cize», «Sare», «Aldudes», «Tardets», «Behastoi» agertzen dira,

eta euskaraz «Biarno», «Errobi», «Urdazuri», «Urdiñarbe», «Sorqueta», «Garazi», «Sara», «Aldude», «Atarratze» eta «Behastoi» esaten da. Iparraldeko euskaldun batek ez du inoiz «Ordiarp» esango, hala nola Hegoaldeko batek nekez onartuko lituke «Fuenterrabía» eta «San Sebastián» euskaraz idatzitako liburuetan. Iparraldeko mendietan ibiltzen denak goiz ala berandu «Salbatore» baseliza aurkituko du, Iratiko bidean; Salbatore oso leku inportante bat da gure geografian, gure kulturaren, gure leiendetan, eta hemen beti Salbatore izan da: liburu honetan «Chapelle St. Sauveur» aurkitzerakoan, aipatutako exotismoan gaudela nabaria da, eta Hegoaldetik Iparraldea oraindik ez dela behar den bezela begiratzen eta eza-gutzen pentsatzen dut.

Ez nuke, inondik ere, itzultzailea mindu egin nahi. Gehienetan, ongi emanak dira lekuizenak, eta, gainera, hemen bizi gaberik Iparraldeko berezitasunaz jabetzea oso gauza zaila dela ongi dakit. Baina gure mendi guztiak ezagutzeko eta maitatzeko honen eder den liburu batetan, Ipar Euskadiko lekuak euskaraz ezagutzeko irakurleari ematen zaion parada aski aldrebe-sa dela azpimarratu behar dut, eta hau da, nere ustez, liburu honen ahulezia nagusia.

Agian, hemendik ibiltzeko liburuen bidez animatuko direnek, etortzean aurkituko dute elkarreza-gutza berri bat, denen onerako.

Beltza

Kalitatea
ordutan neurtzen denean

LABURRA ETA DOKUMENTALA ZINE KOMERTZIALAREN ATZETIK

Gainetik begiratura ba dirudi aurtengo edizioa ordutan neurtu nahi izan dela. Lehen unetik zuzendaritzak prentsaurrekotan eta bestetan XXIV. edizioak inoiz baino proiektzio-orduak izango zituela esaten zuten, iaz zinetoki bat, aurtun bi. Sail berezi pilo bat zegoen eratu-ta, sail ofiziala luzatu egiten zen. Orain, ordea, honen baloraziordua heldu da, ordutan neurtutako lehiaketaren mamia eta fruituak zeintzu izan diren zehaztea.

Eta gorago aipatu dugunez kalitatea ez da ordutan

edo metrotan neurtzen. Edota metro gehiagok ez du derrigorrez kalitate gehiago erakartzen. Eta hau xe izan da, hain zuzen ere, aurtengo lehiaketaren akatsa: lehiaketara aurkeztu diren lanen kalitaterik eza.

Jenero baztertua

Estatu mailako lanak epaitzeko juradoak argi adierazi zuten bere aurkezpenean: «aurtengo edizio-ra aurkeztu diren laburren kalitatea nahiko bajua dela esan daiteke». Arrazoiak bilatzen ez gara honetan saiatuko, akaso epaimahai berberak aipa-

BILBOKO NAZIOARTEKO ZINEMA LABUR ETA DOKUMENTALAREN 24. LEHIAKETA
24 CERTAMEN INTERNACIONAL DE CINE DOCUMENTAL Y CORTOMETRAJE DE BILBAO

1982

Xabier Portugalek aldizkari honetan Donostiako Zinemaldiari buruzko eritzia ematerakoan «kantitateak kalitatea gainditzen duenean» jar-tzen zuten izenburutzat. Bilboko XXIV. Nazioar-teko Zinema Labur eta Dokumental Lehiaketaz gauza hera esan dezakegu, kalitatea kantitatearen azpitik egon dela. Areago ere, lehiaketara aurkez-tu diren labur eta dokumentalen maila oso urria izan dela, bai estatu mailan, bai nazioartekoan.

Euskal Herriari dagokionez, euskal zinemagintzak aportazio eskasa izan du aurtengo edizioan. Euskal Herriko hamar lan projektatu dira lehiaketan, hauetarik 4 «Ikuska», euskarazko lan ba-karrak.

**Zuk bakarrik egin zenezake
gure kultura bere ahotsean
mintza dadin.**
Mintza euskaraz. Gure ahotsa da.

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

tzen zuen bat kontutan hartzeko litzateke: legea. Metrajelaburgintzaren inguruan dauden legeek hain anbiguoak direnez ez dute laburraren aurrerakuntza posibilitatzen, galerazi baino. Zinea, zentzu orokorrean, baztertuta baldin badago, areago laburra eta dokumentala. Dagoen subentzio sistemaz aprobatxatu nahiz zuzendari zenbait laburrak eta dokumentalak egiten hasten dira baina bakar-bakarrik subentzioa jasotzeko, subentzioa ematerakoan kalitatea ez baita kontutan ematen. Legeen aldaketa beharrezkoa da, bestela zinegileak subentzio bila bakarrik hurbilduko dira jenero honetara, ideia berriak aportatu gabe. Eta lehiaketa hau egoeraren lekukoa besterik ez da izan.

Sarri aipatu izan ohi da zine jenero honek zinegile berrien plataforma dela. Egia da, filme luze bat egiteko miloi pilo bat behar da, abentura bat azken batean, zuzendari berrientzat. Laburra beti izan da neurri batetan jende berriaren sorlekua eta gaur zuzendari kontsagratu den zenbait filme luzeen egilea izan aurretik abiatu hemendik abiatu da.

Baina egoera une honetan alderantzizkoa da, ideia iraultzaileak edo berriak ez dira inondik agertzen —bideora pasatu ote dira?— eta beldur barik esan dezakegu egun laburra zine komertzialaren atzetik dabilela ideiaaz. Penagarria da baina aitortu beharra dago: laburgintzak ez digu gauza berriak edo interesgarriak eskaini.

Sail bereziak eta mahain-guruak

Lehiaketak, oster, sail berezietan izan du bere zatirik garrantzitsuenak: Britainia Haundiko zine dokumental alternatiboa,

Emakumea eta zinea, Jean Painlevé, Mauro Azkona, Javier Agirrerren film madarikatuak, Fernando Berri...

Sail hauei esker bi gauza ikusi ahal izan ditugu. Batetik gaurko esperientzia eta lanak, Britainia Haundian esaterako. Bestetik lan zaharrak, artxiboetan eta zinezaleentzako proiektzioetan bakarrik ikus daitezkeenak, baina zaharrak izateagatik kalitatea eta garrantzia galdu ez dutenak.

Sail berezien garrantzia azpimarratu nahi nuke hemen, batez ere hurrengo ediziora begira zuzendari-tzaren asmoak entzun ondoren. Dirudienez hurrengo edizioak zati bi izango ditu, lehenengoan zinezale amorratuei zuzenduta, filme zaharrak, mahainguruak eta eztabaidekin. Bigarrenean lehiaketara aurkeztu diren lanak proiektatuko lirake.

Egia esan, horrelako irtenbide bat bilatu behar zaio lehiaketari zeren dena astebete batetan sartzen bada zinezaleak ez du sail guztietara joateko aukerarik, denak ordu berean izanik. Donostiako Zinemal-

gaueko
itzalen zehar
deskarga batzuk
& **Criss Cross-en**
pianista bat
ustegabeen
nahasita

dian egoera berbera gertatzen da, sail ofiziala, informatiboa, Rosellini, Fassbinder-en omenez, Ekialde Hurbilekoa... Astebetean pelikula pilo bat gero urtean zehar beste aukerarik izaten ez dugunean. Kantitatearen aldekoak gara baina enpatxoaren beldur.

Euskal Herriko zinea kreatibitatearen zain

Aurten Euskal Herritik 10 lan ikusi ahal izan ditugu, sei erdaraz eta 4 «Ikuska» euskaraz. Erdarazkoen artean J.B.Heinik-en laburrari dagokionez aurkezpene eta kredituak euskara hutsean zeudela aipatu behar.

Sail honetan bi gauza ai-

patuko nituzke. Batetik kalitaterik eza, bestetik «Ikuskak» deritzan lana. Lehenari dagokionez zera esan dezakegu, aurtengo edizioan beste sail guztietan bezala-lehiaketaren barruan-kalitate gutxi egon dela. Nik egia esan ez dut saritzeko lanik ikusi. Epaimahaiak lehen saria Luis Eguireun eta Ernesto del Río-ren «Octubre, 12» lanari eman dio, eta Imanol Uriberen «Ikuska 13»-ari aipamen bat.

Lehiaketan galtzaile ateratzen dena J.B.Heinik izan da, eta horretan kontrako eritziak izan dira eta sariak ematerakoan zenbait jende ez zen pozik geratu. Nire ustez J.B.Heinik-en «Criss, Cross deskarga batzuk» lana interesgarria da tratamendu aldetik, zuri beltzean, eta lortutako giroagatik.

Bestetik «Ikuska» lanen balioa eztabaidatu nahi nuke. Ez dut ukatzen ondo egindako lanak direnik, batez ere Xabier Agirresaroberi esker, baina beste pausu bat eman behar da, krezio lanak egin, historiak eta asmatu, freskotatuna ekarri. Zeren, azken batean, «Ikuskak» nodo batzu dira, eta Euskal Herriak atal hori bete egin behar du baina penagarria da Imanol Uribe, Iñaki Eizmendi... eta beste guztien lana horretara mugatzea.

Joxe Ugarriza.

AURTENGO LEHIAKETAREN SARIAK

SARI NAGUSIA: «NO OLVIDAR» Memoria Taldea. Txile.

URREZKO MIKELDI: «RECUERDO DEL ULTIMO VIAJE» - Fernando Calvo. España.

ZILARREZKO MIKELDIA: «NOVA SINFONIA» - Santiago Alvarez. Cuba

URREZKO MIKELDIA ANIMAZIO ARLOAN: «COMPLEJO» - Milos Macourek... -Txekosl.

ZILARREZKO MIKELDIA ANIMAZIO ARLOAN: «ON LES AURA» - Jean Perrochaud. Fr.

URREZKO MIKELDIA FIKZIO ARLOAN: «EL PRIVILEGIO» - Kan Knox. Ingl.

ZILARREZKO MIKELDIA FIKZIO ARLOAN: «EXTENDED ARLOAN: «EXTENDED PLAY» - David Cas-

ci. E.E.B.B.

«OCTUBRE 12» - L. EGIRAUN-E. DEL RIO-ESP.

AIPAMEN BEREZIAK: «IKUSKA 13» - Imanol Uribe

«EL HOMBRE CUANDO ES HOMBRE» - Valeria Sarmiento. Alemania.

BALANTZEA BALANTZAKA

Aiii bai zaila urte bete folio terdi batean sartu, izan diren gora behera guztiak aipatu eta kontuz ibili noski, nor gogoratu eta nor ahanzten dugun, dena, den dena osos peliagudoa da. Bainan urtea bukatzen da eta nolabait analisi txiki bat egin behar behintzat. Gurea ez da analisisa, ez eta kritika, bainan norbaitek egin behar. Hala ere gure horrialdeetatik pasa dira urtearen zehar gure herri tipi honetan antzerkian jarduten direnak, eta orain balantzeari egiteko momentuan gogora ekarriko ditugu.

Urtea Antzertik egindako obra batez hasten zen «Troiarak». Agian antzertik egiten zuen lehen gauza zela eta periodiku guztietan azaldu ziren aipamenak, mementu hartan bazirudien ordurarte ez zela herri honetan antzerki lanik egin edo. Garai hartan falta zitzaion Antzertiri barne logika, eta beti errebindikatu duguna, plangintza orokor bat antzerkiarekiko. Diru asko gastatu zuten, eta gastatutako guztiak lau egunetan galdu ziren, Donostiako ikuslego pribilegiatua kanpobeste guztiak ikusi gabe geratu ziren.

Aurtengoa urte produktiboa izan da, taldeak ez dira lanik egin gabe geratu, profesionalen izena beraiantzat hartu dutenek demostratu nahi izan dute izena eta lanean jardun dute gogor, fruituak banan bana aztertu gabe, gogora ditzagun aipagarrienak. Karrakakoak montaia frustatu batekin hasi ziren, zentsurak trunkatu zuen Stravinskiren «Historia de un soldado», espektakulu polita zen, lastima! Orain taldekoak ausartu ziren Koppiten lan batekin «El día que todas las putas...» eta bere inguruan bilduz Donostiako aktore interesgarri batzuk profesionaltasunaren bideak jorratzen

hasi, eta ez gaizki. Akelarren kasoaren penagarria goa da «Hator» deritzan lanaz. Lotsagarria izen hain handia duen talde batek espektakulu hain eskasarekin eszenatzea, eta gero Euskadiko Antzerkiaren ordezkartza Estatuan zehar ematea. Garoakoek gaur egun hiru lan dituzte kartelean: «Abraham y Samuel», «Muerte accidental de un anarquista» eta orain dela gutxi estreinatu duten «Molière», ez da gutxi gure herriko talde batentzat eta montaia gehinak kalitatezko oinarriak eskeintzen.

Euskaraz antzerki gutxi egiten da, eta egiten dena nahiko txarra. Uztailen Sakanakoak kaleratu ziren klasiko batekin (Antigona) eta ez ziren oso gaizki moldatu espektakulua nahiz luze xamarra izan ikusgarria zen, eta euskal antzerkigintzan pauso bat aurrera, gauzak egin daitezke beraz euskaraz.

Erakusketak aipatzera koan, zailagoa egiten zaigu balantzea orain arte erraza izan ez bada ere. Badaude jaialdiak, eta ez dira guxti bainan oso sakabanatuak geratzen dira, ez daude espezializaturik, eta nahiz eta edozer gauzaren beharra izan, lana dispartsoa gertatzen da, eta ez dago besteen gainetik bat, Gas-

Zuk bakarrik egin zenezake gure kultura bere letrarekin idatz dadin.

Irakur euskaraz. Gure letra da.

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

teizekoa kendurik, eta honek ez du ia ezertan bertako taldeen lanarekin ardurarik.

Banco Gipuzcoanok eratutako erakusketari ez diogu jaramonik egingo Etxe pribatu baten lana da eta lan hori Etxe publikoak egin beharko luke. Antzertik eratu zuen bestalde Euskal antzerki taldeen erakusketa urriarri bat, propaganda ezaz, talde ezaz etab, hitzegin genuen bere garaian, eta orain ez du pena merezi luzatzeak.

Badakigu bai, gauza asko geratzen direla gure balantzean, baina hasieran esaten genuen modura gure balantzea balantzan dabil, eta zaila, oso zaila egiten zaigu balantzan ze aldetara jotzen duen jakitea. Euskal Antzerkiak zer behar dituen beste batetarako uzten dugu, martxan dugu EZTABAIDA nagusi bat, Antzerki ekintzan zer ikusia duten alderdi guztiekin, administrazioa,

taldeak, profesionalak eta ez direnak, etab.

Badirudi bestalde zenbait ekintza serioei ekin nahi diola Antzertiko buroak, Eskola, ikasleku bihurtuko den edo ez denborak esango du, ez guk, Antzerti aldizkaria zerbait baliagarri bihurtuko den Euskadin antzerkian lan egiten dutenentzat, edo mandatarien lujo batean geratuko den, denborari uzten diogu epaia. Eta gero ikusleko maiteak, zuek, sarritan joaten zarete antzerkira? Ardurarik ba ahal dago? Noren ardura da? Gu arduratzen gara baina ez da gure ardura. Non ote dago ardura? Itsasondoa? Lakuan? Gure Zenizientari sartuko ote zaio berarentzat prestatzen ari diren kristalezko zapata arina? Galdera gehiegi. Eta idazleak, nola egingo da antzerkirik, idazten ez bada? Antzerkia? Barneko kamerinoan lo ote dago? Non ote dago gure zenizientaren Printze urdina?

Beste aktibidade batzuen hasiera

TXOTXONGILO JAIALDI LUZEA BILBON

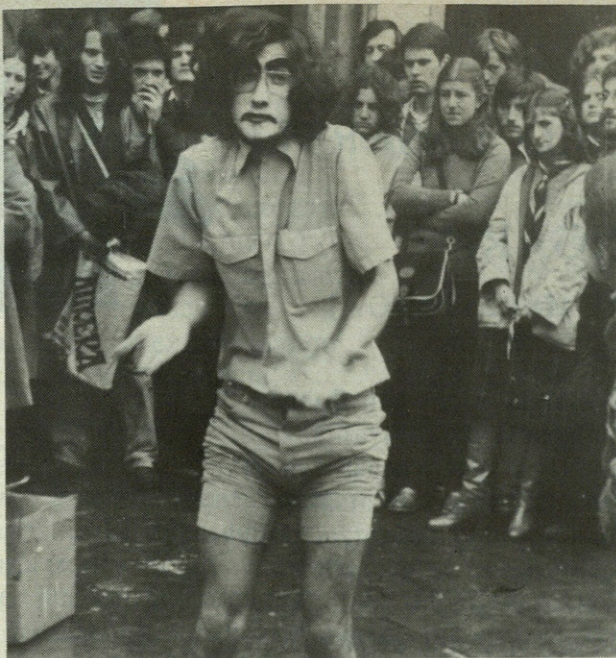
Beno bada orain dela leerro batzuk Jaialdiak aipatzen genituen eta berriro beste bat aipatu beharrean gaude, baina oraingoan bai hau espezializaturik, txotxongilo jaialdia izango da. Eta jaialdia bere zentzu garbian har dezakegu, zeren gaur egun munduan zehar (beno mundua handiago da, jar dezagun... Europa) dauden talde onenetako batzuk ikusi ahal izan ditugu. Beste aldetik esango dugu hau ez dela erakusketa batean geratuko, beno honek argibide bat behar du.

Ez du ez erakusketa bat

bakarrik izan nahi, zerbaiten hasiera baizik. Honela azaltzen da antolatzaileek kaleratu edo hobe esan bideratu diguten gutunean. Diruak ez dakigu argi nondik etorri diren, baina antolaketa lanetan Maskarada inguruko jendea arituda. Asmoak Titere antzerkiko zerbitzu bat eratzea dira, urtean zehar Txotxongilo inguruko mundua lantzea batibat, taller batzuk, eskoletan emanaldiak etab. Ez oso konkretua plangintza oraindik baina espero dezagun argituko dela.

Emanaldietaz aparte

egongo eta ospatuko dira beste ekintza batzuk: Tite-re erakusketa bat, bideoan espektakuluen ikustaldiak, eta espektakulu bizien ondoren forumak, azkenik Txotxongilo munduko zenbait-gauza argitzen, gutun luzeago bat. Gauza asko bai, ea bada, ea ikusten ditugun!

Non izango diren saioak ez dakigu bainan bai, zein orduetan: 5etan eta 8retan. Egitaraua ondoren ipintzen dizuegu:

Beno aste honetako ia guztia bukatu dut, agian ez dut itsiko kontatu arte pix-

kat gaur gauean ikusi dudana. Artikulua idatzi dudane egunean Karraka taldeak Espektakulu bat estreinatu du Donostian: «Ubu Emperatriz», eta azken bolada honetan ikusi dudane gauzarik honena izan da. Beraien buruak ridikulizatzen eta geureak ere bai, nahi duten guztia farre egin dute eta egin dugu, gutaz eta beraien txorakeriekin. Nabarduraz jositako obra, ikusteko pena merezi duena, benetan, eta urrengo aleko orrialdeak beraientzat, hori seguru!

Eneko O.

- 25ean: Sesión Inaugural a las cinco de la tarde.
El Globo (Andalucía) «Fantasía».
- 26an: Teatro de la A (Madrid).
«El mejor de los tesoros».
«Romoemuñecos».
- 27an: Alain Deunerve.
«Les oeuvres d'Hassard».
- 28an: Fernando Moncayo (Ecuador).
«Crónica subyacente de una batalla».
- 29an: Maskarada (Bilbao).
«DANBOR MAGIKOA».
- 30ean: Fanfarra (Cataluña).
«La Historia de Liz y Malic en la China».
«Malic en Nueva York o la Cloaca Lírica».
- 1an: Piccolo Teatro di Lugano.
Teatro Antonin Artaud (Suiza).
«Bye, Gye, Bab».
«La Mandrágora».
- 2an: Bululú (Francia).
«Via a Vis».
- 3an: Txontxongillo (Euskadi).
- 4an: Titellas Naip (Cataluña).
«Bon viatge Caputxeta».
- 5ean: Libélula (Segovia).
«Borrachos de luna llena».
«Avaro».
- 6an: Aufführung des Stockouppentheaters Rabcio Z. aus Rabka (Polonia).
«La historia de Zwyrtala y su violín».
- 7an: Karraka (Bilbao).
«Tutti Fruti Eskola».
- 8an: Flip y Baby (Italia).
«Una luz de vela».

Zuk bakarrik egin zenezake gure kulturak bere doinua izan dezan.

Entzun euskara. Gure doinua da.

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

BERTSO BERRIAK EUSEBIO LASARTEK JARRIAK SILBERIO URANGARI

(Doinua: «Mutil koxkor bat itsuarreko»)

-1-

Mila bederatzirehun eta
larogeita bi urtean
azaroaren hogei zenbaki
zen egun triste batean
eguardiko ordu batetan
entzun nuen albistean
herriko seme apal zintzo bat
galdu da olatu tartean
iluntasunez negar jario
dadukat begi artean.

-2-

Gizon bikaina jator ta umila
izen zun Silberio
herrian alde lan asko egina
aitormena dut serio
lan egitera itsasora joan
ta aurkitu bere herio.
Pobreak bere izerdiz dauka
bizimoduen merio
hori al zendun hainbeste urteko
neke sari ondorio.

-3-

Maite zenduan gure euskera
maite zenduan herria
beraren alde sarri nekatu
zuan buru ta gerria.
Hamaika ordu triste iragan
bizitza negargarria
iraultzarentzat guzia eskeini
hau gauza pentsagarria
jarraituko da zuzen ta zintzo
utzi duzun oinarria.

-4-

Itsas gaiztoak berekin dauzka
hasarre aldi denborek
haren olatu indartsu latzak
ez ziren zuretzat lorak
utzi ohi ditu arroka ondoan
zure ator ta alkandorak
gorputza berriz bilatu ezin
hortan ginduzen ganorak
bizitzarekin ordain dituzu
itsas ertzeko nekorak.

-5-

Nekorak ziren gau ilunean
ta egunsentiko arrantzak
makinat urten itsaso horretan
pasa zinduzen arratsak
bizimoduak denontzat dauzka
egun bigun ta garratzak
batzutan irripar algarak ta
bestetan negar garratzak
zure heriotzak utzi ohi ditu
samintasunen urratsak

-6-

Kargu zenduan udaletxean
H.B.ren alderditik
saiatu ere galanki zinen
hain argitasun haunditik
nortzu zinaden herri guziak
ongi zekin aspalditik
ekintza eder asko irten da
Silberion izerditik
zeukana beti eskeintzen zun
bere bihotzen erditik.

-7-

Gizatasuna duten kristauak
ari zaizkigu urritzen
itsas horrek sarri alditan
negarra digu berritzen
zenbat heriotz ote daduzka
kontu horrek nau larritzen
lehen aldin behinka zuen txardade
hasia zaigu sarritzen
gizonak eramaten dizkigu
ordezkorik ez du jarraitzen.

-8-

Gauza esaten ez da erreza
negarra dagon orduan
zure heriotza izango dugu
gogoan urte morduan
ongi dakigu saiatzen denak
bizia nola zor duan
izan zaitea zeru goietan
aingeru baten moduan
gure herriak gudari antzez
zaitu bere akorduan.

-9-

Lehen aitortu dut herrien alde
lan asko zela egina
iraultzarentzat ta euskerarentzat
zuan bere ahalegina
oso gazterik sasoiko zegon
da gugandik aldegina
samintasunez daukat bihotza
zurekin nun atsegina
inpernurikan ez zen izango
denak holakok bagina.

-10-

Kaliz gogorra tokatu zaizu
trago txarra duzu edan
joana zaude behin da betiko
gure herrien galeran
zu bezelako gizonek pentsa
ez dauzkagula aukeran
gozotasunik gabe joan zara
bizitzaren akaberan
zurekin hizketan jardun nintzen
zure heriotzen bezperan.

-11-

Nik nahi ez nitun bertso larritan
dadukat nere jarrera
zoriontsuak ez izateko
sortuak ginen lurrera
gudaritzaren bide laztanen
egin zenduan sarrera
bai eta ere pozikan joan
ekintzaren beharrera
askatasunen bila gartsuki
jarraituko da aurrera.

-12-

Orio entzun zaiozu hitza
nere bertso danbadari
Silberio izana zenduan
zerbitzari ta gudari
gu bezelako artalde baten
bere artzai ta gidari
aitormen hontaz leku kenduko
diot batzuen dudari
zerutik behera izango dugu
gure pausuen zaindari

-13-

Elkarren ondon hainbeste neke
bagenitun hainbat ames
zer gizon zinen jakin arazten
nator gauz hauek esanez
zuk hartutako bide berean
jarraituko da dut promes
Orio berriz ez da ahaztuko
zu bezelakoen semez
urteko hilobira joango gara
gudaritzaren erromes.

-14-

Langile batek luzitutzen du
ekintzaren zimeldadez
zu ezagutu zaitun kristaua
ez da helduko horren galdez
arrantzan eta txofer ekintzan
beti izardian alde
ogia eta bizimodua
atera zun bere moldez
zure antzekorik ikusi ez dut
jatortasun ta umildadez

-15-

Zenitun dohai denak nahi esan
ez daude errezak abesten
leialtasunak ta argitasun
zinduzen ongi babesten
etxean horren zintzoa eta
ezagutua herbesten
beti prest zegon lanerako ta
kopeta ez zun inoiz bezten
mundu honetan ezin gehio ta
bilduko gerade besten.

-16-

Samintasunen ordu garratzak
ez dira inoren mesede
egia esanda garai hauetan
penaz zumundurik gaude
ni bezelaxe herritar denak
modu berdinean daude
hutsune latza gelditzen baita
zu tartean ez bazaude
ni joanerako lagun maitea
txoko bat ondoan gorde.

-17-

Beldurgarria tamalgarria
izan da hartu den egurra
sinetsi ezinik gaude guztiok
dirudi dela gezurra
borondatea hain fina zeukan
bihotza berriz xamurra
heriotz txarrak zure gorputzen
sartu du bere muturra
ikusi arte Silberio zuri
gure azkeneko agurra.

Gure kulturak bere ahotsa,
letra eta doinua ditu.

MINTZA,
IRAKUR ETA IDATZI
EUSKARAZ

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

AITAREN JOLASAK

Haur txiki bat gela-txokoan dago asper-asper eginda. Urrikalduta, berarekin jolastu behar duela erabakitzen du aitak. Bera zaldiz disfrazatu eta haurra bakeroz jutzen du. Jolasteko prest jartzen direnean haurrak serio-serio horrela galdetzen dio aitari:

—Aita! eta ni haunditzen naizenean, norekin jolastu behar duzu?

POSTEKO TXARTELA

Zarautz alde horretan gertatutakoak ez dira txantxetakoak. Orain dela urte asko, elektrizitate poste luze horiek jartzen ari zirenean ba omen zihoazten garai hartako bi zarautzar, eta poste baten aldamenetik pasatakoan, batak besteari:

—Konturatu al haiz, poste horren gainean txartel bat dagoela?

—Arrazoi dun, eta zerbait jartzen din gainera. Hik irakurtzen al dun?

—Ez, ez dinat irakurtzen.

—Beno, ba, ni goraino igoko naun, ea zer jartzen duen irakurtzen dugun.

Postea goraino igo, eta jaisterakoan lagunak galdetzen dio:

—Zer jartzen zinan?

—Kontuz!, Margotu berria.

ZALDI HIZTUNA

Bakero bat basamortuan zehar doa bere zaldi gainean, atzetik bere txakur txikiak jarraitzen duenarik. Berandu samar egiten zaiola ikusirik

zaldiari martxa arinagotu arazten dio. Bapatean:

—Ezin al gaitezke mantsoago joan? —esaten dio zaldiak.

—Joño! Lehenengo aldiz da, zaldi bat hizketan ikusten dudala. —dio bakeroak.

—Baita nik ere! —zakurrak—.

BIXKI UGARI

Larunbata gauetako mozkorretan oso gauza arraroak ikusten omen dira eta, horrela entzun genion iragan larunbatean gure herriko Joxeri:

—Goño!, Goño! Gaur fixkiag gesterig ez al dira atera galera, edo?

TELEFONOTAKOAK

RIIIIIINNNNNNG

—000001?

—Bai, hemen da.

—Ba, ia, ia telefonorik gabe geratu zarete.

RIIIIIINNNNNNG

—321879?

—Ez, hemen ez dugu telefonorik.

RIIIIIINNNNNNG

—121212?

—Ez, hemen 212121.

—Berdin da, ezkerra naiz.

RIIIIIINNNNNNG

—567435?

—Joño! Ez duzu bat ere asmatu.

RIIIIIINNNNNNG

—Telefonika?

—Bai, hemen da.

—Konferentzia bat nahi dut.

—Zein zenbakirekin?

—Zeintzu dituzu?

RIIIIIINNNNNNG

—Lankide Aurrezkia?

—Nahiago niake!

RIIIIIINNNNNNG

—Arroparik garbitzen al duzue hor?

—Ez, hemen ez.

—A ze zerriak!

RIIIIIINNNNNNG

—Renfe?

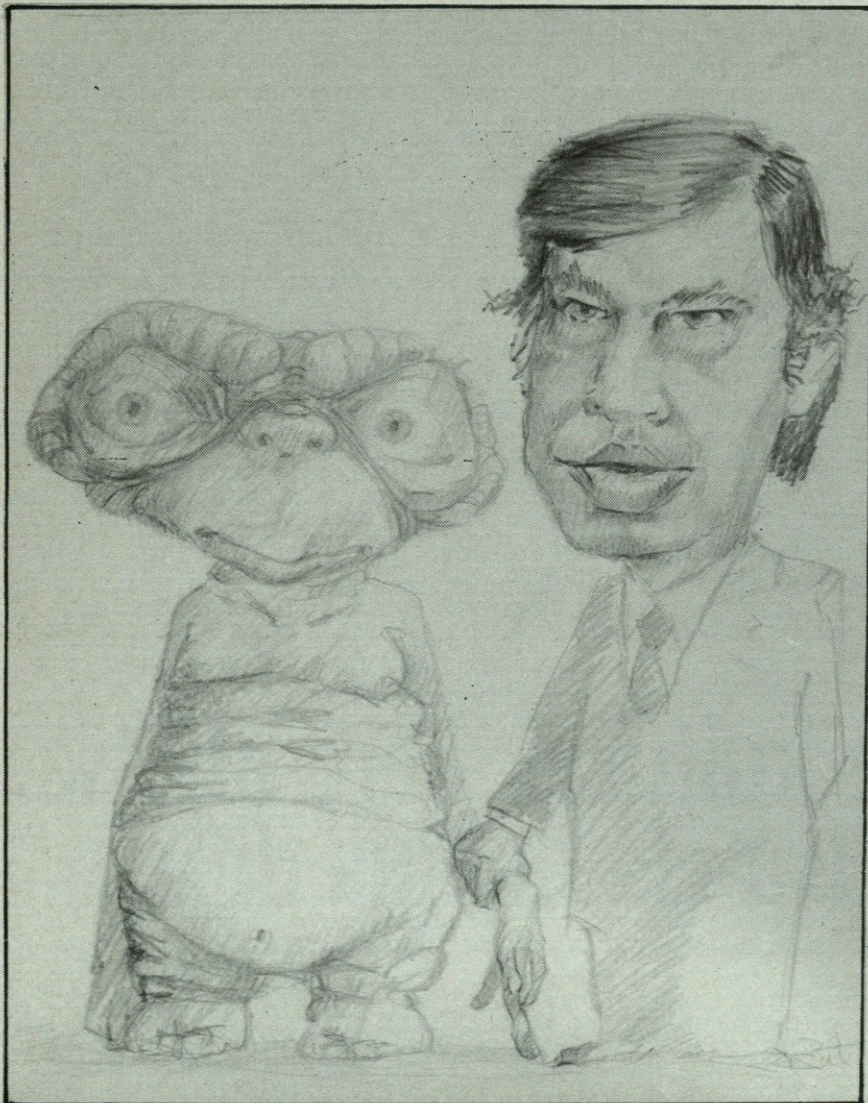
—Bai, hemen da.

—Zein ordutan irteten da Parisera-ko «rapido»a?

—Jada!

TXINOAK NONAHI

Mila txino zuhaitz baten atzean

daude gordeketetara jolasten. Halako batetan beste bat azaltzen da:

- Zuekin batera gorde al naiteke?
- Ez, ikusi egingo gaituzte eta.

Bost mila txino futbolearen ari dira aszensore batetan sartuta.

Partidoa hasi bezain laister bi ekipotako batek gola markatzen du.

Atezainak erabat asaldaturik:

- Jode! Bakarrik uzten nauzue eta.

Mila txino saskibaloiean ari dira kanpo txiki batetan. Bapatean hau entzuten da:

- Pasa, pasa, bakarrik nagoela!!

Hiru mila txino pixa egiten ari dira pareta baten kontra; festak nonbait. Halako batean inguratzen zaie beste bat eta:

- Utziko al didazue txoko bat?

—Ez, zipritinak egingo dizkiguk eta.

MENDIKO ERORKE-TAK

Gure herrian mendigoizaletasuna oso zabaldua dela gauza ezaguna da. Eta beste zenbaitzu bezala, donostiar bati, egun batetan, mendira igotzen eta eskalada pitin bat egiten hasi behar zuela bururatu zitzaion. Badoa Larraitzera, eta Txindokiko hegala igotzeko asmotan hango zahar bati informazio eske hasten da:

—Eta zein da biderik motzena, eta errazena, eta bota horiekin ondo igoko al naiz, eta gaur eguraldi ona egiten al du, e.a., e.a. Abiatzera doanean, ordea, kezka sortzen zaio eta galdegiten dio:

- Eta jendea, sarri erortzen al da?
- Ez, batekin nahikoa dute.

SAGAR ERORIA

Ez gara gu ere ba gutxitan joan sagarretara. Ba Zaldibin joan omen zen neskato bat baserri batetarantz sagar

JO... ADARRA

—Zer habil hi hor, mukitsu alen hori!!

—Eh, lasai, lasai! Nik sagarra lurrean aurkitu dut, eta berriro zintzilikatu nahiean ari naiz.

**Bila ezazu albistea
baina euskaraz.**
Irakur itzazu euskarazko prentsa eta aldizkariak.

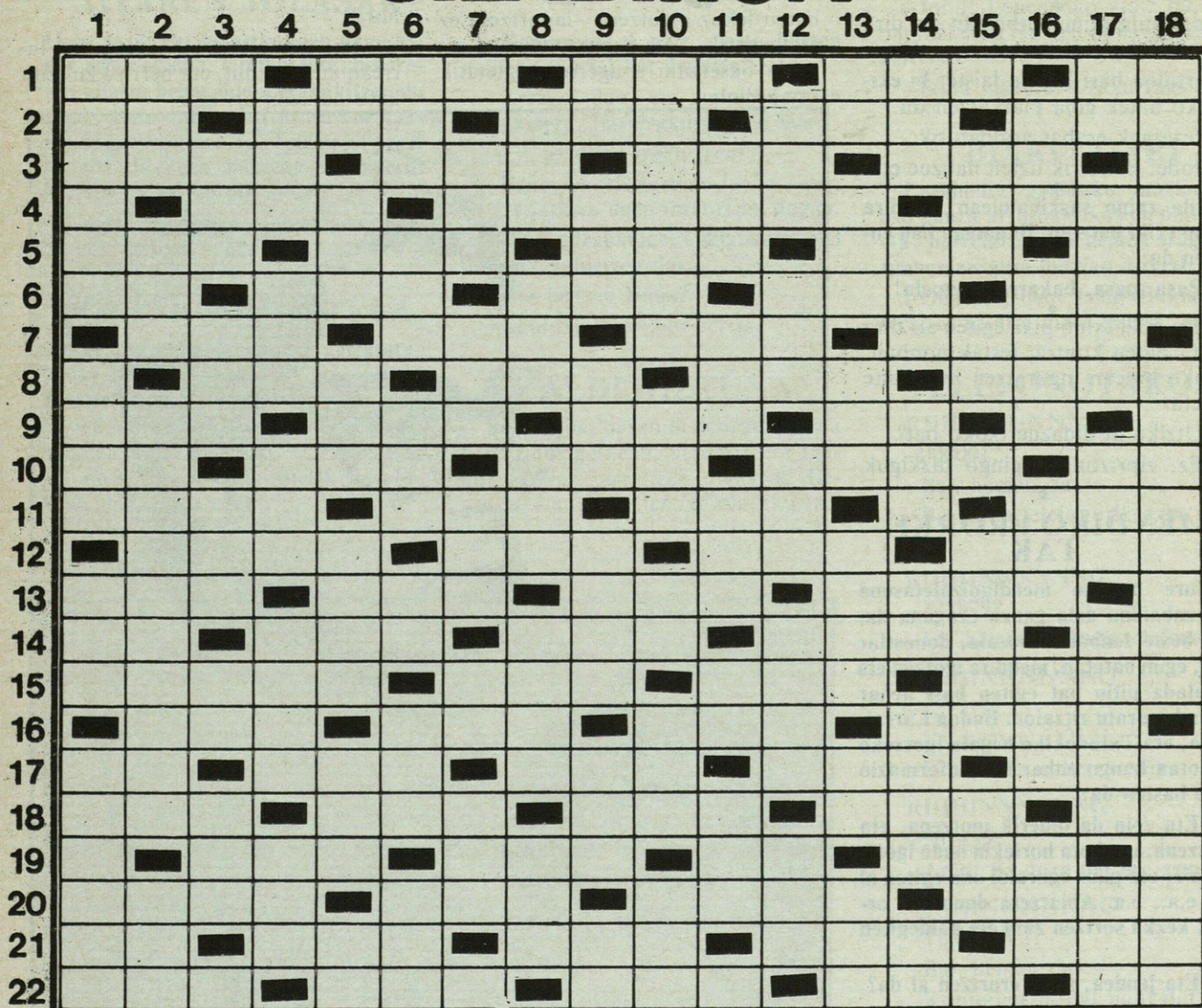

MINTZA,
IRAKUR ETA IDATZI
EUSKARAZ

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

SILABIKOA

HORIZONTALAK:

1. Etxeko atearen ondoan dagoen gela. Dozena osatzen dute. Etxetik kanpo lo egiteko erabiltzen da. Marotoekin batera guztien alkate. Neska izen. 2. Musika jasotzen duen pieza biribila. Gehiegi. Preso, bahitu. Saihets ondoko haragia. (Atz.) kaka sarri egiten duena. 3. Pisu unitatea. Etxetan erabiltzen den gasa. Preso, gatibu. Baztan aldeko talde etniko bateko partaide. Bokala. 4. Erdal preposizioa. Hark, ni, potentziala. (Part.) Itsasoa lasaitu. Zaratatsu, soinu handiak egiten dituen. Sareak josten dituen intsektu. 5. Bihotzaren kolpea. Bik dantzatzaren duten dantza. (Inf.) Galerazi. Pisu handiak altxatzeko makina. (Atz.) Kirol bat. 6. (Atz.) Kualitatea. Aulkia. Iparraldeko argitaletxe bat. Nesken ibilerak imitatzen dituen mutila. Kartetako karta bat. 7. Edaritegia, barra. (Art.) Negarrerazten duen landarea. Bakaikoa ekonomiararen izena. Beste norbait akusatzen duena. 8. Melillako kotxeetan. (Part.) Zerbaitetarako joera hartu. Sorleku, zerbaiten jaioketua. Hegoaldeko argitaletxe bat. Irakasle hauena, Plural hurbilez. 9. Monastegi batetako apaiza. Nolakotasuneko preposizioa. Gipuzkoako herri bat. Suizako hiriburua. Nafarroako kotxeetan. Nota musikala. 10. Haurren joku bat. Gipuzkoako herri bat. (Part.) Zerbaiten faltan gelditu. Onerako izan daitekeena. Hibaiak egiten duen bidea. 11. Lepoko hezurra. Hegazti bat. Beste hegazti arraro bat. Bokala. (Art.) Horrelakoa du jirafak lepoa. 12. Ogia hazitzeko erabiltzen dena. Haiek sintetikoki

etzanda daude. (Atz.) Okela. Mario izena duen ekologista baten abizena. 13. Arte kritiko famatu baten abizena. Kartak banatzen dituen. Bizkaiko herri bat. (Atz.) Sugearen antzera ibiltzea onomatopeikoki. Kontsonante bikoizdun silaba. 4. Inf.) Erabat apurtu. (Art.) Alkandora mota bat. Sueziko parke nazional ikusgarrietako bat. (Atz.) Beste hitz batez sufritzearen ondorioa. Zuhaitz bat. 15. Farrearen onomatopeia. Karta guztietan jarri behar dena. Bidaletan erropak eramateko erabiltzen dena. Etna Italian adibidez. (Atz.) Ekialdeko nazio bat. 16. Makarra. Aho gaineke ile multzoa. Nafarroako haran bat. Elizako kantu mota bat. 17. Ikusteko daduzkagun bi organu. Herri hau benedikadila. Behazuna, beste batenganako gorrotoa. Mendi bateko alderdia. (Atz.) Hildakoak sartzeko zulo. 18. Ekintza goraipagarri bat egin duen pertsonaia. Moja puristentzat. Urduri. Nafarroako herriska bat. Bolao xuberotarrez. 19. Nafarroako kotxeetan. Oraindik amaren esnea edan behar duen haurra. Pazifikoko irla famatuak. Dena, guzti. Pulpoaren antzeko animalia. Letra izena. 20. Sendia. Legearen araberrako. Oso ahul uzten zaituen gaitza. Hiru pertsonen taldea. 21. Garraisia, normalean animaliena. Etxahun ere untzi mota honetan sartu nahi izan zuten. Bentura, zortea. Erregeek buru gainean daramatena. Burla egiteko farrea. 22. Kapritxoa, zerbaitetarako gogoa. Aintzineko gurdia. Lekadun. Baratzetako sagu. Atzizkia.

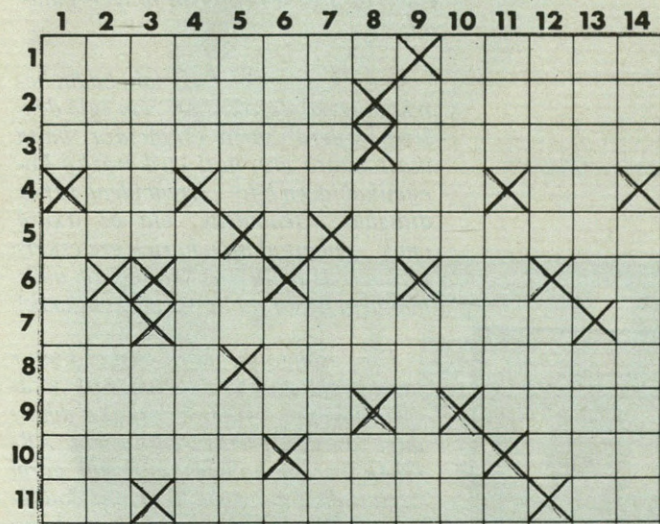
BERTIKALAK:

1. Lagunen arteko sentimentu. Meatzen esplotazioarko lekua.

Estatu frantsesaren menpe dagoen irla batetako biztanlea. Euskal Herriko probintzia. 2. Poloniari buruz EGINen eztabaida gogorra sortu zuen idazle baten izenordea. Lursagarra puristentzat. European zehar zabaltzen ari den gerraren kontrako sentimendua. Nafarroako benta famatu bat. Ikusmena ondo ez duena. 3. Datiboko atzizkia. Andaluciako probintzia. Pertsona baten kualitate ona. Pago multzoa. Akuilua. Argitaletxe bat. Eteren antzeko konjuntzioa. 4. Nicaraguako diktadorea. Venezian pila bat daude. (Atz.) Greziako Tales hemengoa zen. Gipuzkoako herri bat. Erdaraz ere tiara esaten omen diote. 5. AEKren aurkako erakundea. Etxeetako kea hemendik irtetzen da. Txerri eta ardiak eragiteko makiltxo. Jesukristoren hamabi lagunak. Epidemia galantak sortzen dituen gaitza. Barazkien zorroa. 6. Afrikako hegaztia. (Atz.) Albaniako hiriburua. Gehi Baster literatur kritiko famatu bat. (Art.) Jatorrizko atzizkia. Bizitzeko gaia. Ducados adibidez. 7. Bizkaiko kotxeetan. Erretzeko balio duten landareak. Erropa garbiketan. Munduan zehar dabilen pertsona. Angolako herri bat. Mineral mota bat. Zamorako kotxeetan. 8. Trebetasuna. Beltz baten eta txuri baten seme-alaba. Irabaztea. Aleak gordetzeko lekua. Mugimen. 9. Lo egiteko joera duena. (Atz. part.) Itaundu. (Atz.) Entzuteko organua. Gabonetarako euskara hutsez nahi dugu. Izutzen dena. Karta joku bat. 10. Kolunpiaketan. Behintzat. Geroko partizipioz kanpotik

barrura. Hegaztien muturra. (Part.) Gozotasuna galdu. Gasteiz ondoko militar kanpamendua. 11. Diskoteka famatua. Probokaketan. Euririk gabeko garaia. Euskal Herriko eta munduko aldirik onena. (Atz.) Deklinabideko atal bakoitza. (Atz.) Bilboko aberatsen auzoa. Atzizki posesiboa. 12. Bertsolari famatu bat. Asturiasko pflater gustagarria. Otarre, zestua. (Atz.) Jainkoaren hamar aginduak. Tximikoa, tximurtzia. 13. (Atz.) Gogo eta gorputzaren zilbor. Leopoldo izeneko argitaldaria bat. Jaurlari-tza. Haranez eta mendiz jositako abizena. Egurra mozteko gailua. Galizako itsasadarra. 14. Ohetik jasoa. Genero literario bat. (Atz.) Euskal nazionalismoaren aitaren abizena. (Atz.) Perritsikua. Alabari maitasunez kuttunki. Etxera sartzeko ireki behar dena. 15. Gehi son zerrikume galanta. Lemoizen arazoa konpontzeko sistema. (Atz.) Ikasketetako kurtsoa. Poloniako disidentek egindako erakundea. Nafarroako herri bat. Gari alea. Gehi Ma Italiako hiriburua. 16. (Atz.) Artoz landatutako lurra. Alderdi politiko ezagun baten bigarren hitza. Luizia. Hiru hitzez lau. (Atz.) Bertsolari gazte bat. 17. Agudo, korrika. Zenbait egoitza ofizialetan izen hau ikus daiteke. Oiloari lepoa jan ziona. Trenbideko burniak horrela daude jarrita. AEKren alde egin zen kanpainarik famatuena. Zenbait nazioek parte hartzen dutenean, adibidez Donostiako zinemaldia. Xabier Leten kanta baten izenburua bi hitzez. Hilabetero ateratzen den aldizkaria.

GURUTZEGRA MAK

HORIZONTALAK:

1. Errebista. Mendien arteko lautada. 2. Neska izena. Platanoa-reñ antzeko frutua. 3. Europako nazio bat. Senarrarekin ezkon-dutakoa. 4. Letra izena. Kirol mota bat praktikatzen duena. Le-tra bikoitza. 5. Animalia bat. Kontsonantzea. Trakets, baldar. 6. Bokalea. Nota musikala. Nota musikala. Egipto zaharreko jainko bat. Bokale errepikatua. 7. Iparretarrak erakundearen siglak. Gaur egunerako, une honetarako. Kontsonantzea. 8. Abokatuen jantzia. Kontinente fantastikoa. 9. Hilabete bat. Kontsonantzea. Konpreni. 10. Zenbait aluzinogeno. Galdera hitza. Lanaren Era-kunde Internazionale. 11. (Atz.) Diptongoa. Kozka erruz egiten duen intsektutxo. (Atz.) Bizkaiaiko herri bat.

BERTIKALAK:

1. Nere amonaren alaba. Gizarajoa. 2. Hamaiketakoak egiteko zopa. Metale bat. 3. Himalaialdeko nazio ezagun bat. Gure herrian oso ezaguna den polizia taldea. 4. Gure herriko erakunde armatua. Txerri emea. 5. Enborrak neurtzeko unitatea. Bizkaia-ko herri. Atzizkia. 6. Asko. Egunaren ondorengoa. Kontsonan-tea. 7. Euskal Herriko futbol talde baten izenaren lehen hitza. Apaizen jantzia. 8. Bokalea (Atz.) Mendietako zulo. Artikulu plurala hurbilean. 9. Astia. (Atz.) Ur bila. 10. 1/10. Kirol aldiz-kari atzerritarra. 11. Neska izena. Akordio. Bokalea. 12. (Atz.) Iratzar, esnatu. Arraultze asko artzen dituen animalia. 13. Irrika, gogo bizia. Euskal Herriko egunkari bat. 14. Lehen aipatutako Bizkaiko herrian. Bertsolari ezagun baten abizena.

**Entzun ezazu albistea
baina euskaraz.**
Entzun itzazu euskarazko irratsaioak.

MINTZA,
IRAKUR ETA IDATZI
EUSKARAZ

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak

APALKI BAINA ARRAZOI DUENAREN SINISMEN SENDOAN

Inor gutxik egingo zuen apustu 1982ko urtarrilean ARGIAk urtea amaitzeko posibilitatearen alde. Eta hala ere heldu gara urtearen amaiera-ra. Ez guk nahi bezain indartsu baina bai ezkorrenek espero baino sendoa-goa. Hilabete hauetan, Euskal Herri-ari geratu zaion euskarazko astekari bakarra eraberritzen eta sendotzen saiatu gara, eta aldi berean gure inguruko berri, gertakari, arazo eta iritziak plazaratzen. Lan samurra izan ez dela ongi daki gure medio eta lanabes traketsak ezagutzen dituenak.

Ez genuen, ordea, aurreraka urratsik egin ahal izango bai astekaria egiten lan egiten dugunok eta bai inguruan ditugun adiskide eta militanteok, zuek, elkarrekin gogor saiatu ez bagina. Zer egingo genuen bada joan den udaberriari ehun eta gehiago lagunene artean milioi t'erdi hura eskuratu ez bazenigute? Eta urtean zehar gure prentsaren alde sortu dugun mugimendu guzti hori, euskal kulturaren beste ataletan ere sentierazi dena, da behar bada gure Herriari luzarora begira eskaini diogun fruiturik iraunkorrena.

Herri euskaltzalearen mugimendua da, hain zuzen, Euskadi euskaldun bat aurrera atera dezakeena. Urte hau bere hondarretan dagoenean, lehen baino ere garbiago ikusten dugu hori. Leihotik begira, euskal kulturaren hilzoriari sendatzeko garaia iritsiko ote zaionaren zain, geratu denak, ongi konprenitzeko abagadunea izan du.

Hilzori esan dugu, eta esan beharra dago. Denbora luzeegiz aritu gara gure bizi nahi eta ezina salatzen orain, bapatean, piztu ditugun alarma argi guztiak itzaltzen eta lanerako eta mugitzeko zabaldu ditugun dei ozenak isiltzen hasteko.

Aldaketak badirela? Dударik ez. Bainan inor ez bedi engaina baso bat ur lortu dugunean itsaso zabala ia eskutan dugula itxura eginaz ari bazaizkigu. Euskal Herri euskaldunak ia amestu ezinezko itsaso bat izaten jarraitzen du, eta okerrago dena: horretara heltzeko bide sendorik ez da zabaltzen.

Aldaketak omen datoz, hemen omen dira jadanik. Ongi etorriak izan bitez. Baina aldaketak; ez aldaketa sakonak laster omen datozela iragartzen duten albisteak. Aldaketak. Euskaldun ba-koitzak lanpostu bat izan dezagun al-daketak. Gure Herriaren etorkizuna-ren jabe izan gaitezen aldaketak. Pre-so eta ihes eginda dauden gure anaia eta arrebak etxera daitezen aldaketak. Gure kultura euskarazkoa izan dadin aldaketak. Oraindik ere euskaraz er-di-bizi garen 700.000 gizakion suntsi-keta eta exterminioa gelditu daitezen al-daketak.

Euskal Herriko aginte publikoak, denak, euskal kulturari benetako bul-tzada bat ematekotan omen dabiltza. Behin eta berriro esana dute. Baita ho-rretarako bideak badituztela ere. Zua-hitza bere fruituetatik ezagutzen den bezala, hori da gizakion eta erakun-deen izakera ezagutzeko neurririk egokiena ere. Fruituak. Eta horiexek dira euskal alorrean eskasena. AR-GIAk horren salaketa garrantz bat egin nahi du, euskaraz delako ahul den bere ahotsari kasorik egingo zaion ezbada-ki ere: honela zulo beltzera goaz. Be-netan laguntzen ez bazaio euskara he-riotzera doa. Eta ari da hiltzen jada-nik.

Begirik duenak, ikusi nahi badu, be-rehala igerri dezake hori zein egia den. Irten kalera, sartu eskoletara, baita ikastoletara ere, hasi euskarazko ko-munikabideen bila... Irtenbideak behar ditugula, irtenbideak, eta ez itxura onak, zenbait alditan horiek ere esker-tzekoak izan arren. Hainbeste aldz makurtu behar du burua euskaldunak!

Ezin esango du inork euskal kultur lanean ari garenok laguntzarik uka-tzen dugunik. Aitizitik, eskaka dihar-dugu. Euskal prentsaren kasuan, AR-GIAk bere eskabidea argi eta garbi azaldu die aginte publikoei, euskaldu-nok euskaraz bizitzeko dugun eskubi-dearen arduradun direnei. Apalki bai-na arrazoi duenaren sinismen sendoan. Erantzunaren zain gauzkate, erantzun on baten zain, arazoz beteriko urte be-rrri bat gaineen dugun honetan.

Zori onez betetako urte berri opa bat dizuegu ARGIAko adiskide guz-tioi, eta ongi dakizue gure desio hori benetakoa dela. Jai hauen beste alde-a zein gogorra den ere ongi dakizuen be-zala. Aurten gurekin Gabon afaritan egon behar zuten eta falta direnak, ja-saten dugun injustiziak harrapaturik larri dabilen hainbeste... Hala ere, ZORI ONAK guztioi eta urte berria arte. Olentzero zakukada oparoz eto-rriko al zaigu!

AUZMENDI

JAZTEKO MILA AUKERA, BAINA AUZMENDI
BAKARRA DUGU.

SASTRE VERGARA, 1 DONOSTIAKO ESTILOA.

kirolzaleen zerbitzutan

miner

donostia

271050 eta 270447

Euskaraz irakur. Gure letra da.

Gipuzkoako Foru Diputazioa
eta Udalak